

61365

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT PROGRAMI

TÜRKİYE'DE SEÇİM VE EKONOMİ
(1950-1993)

Mehmet DURKAYA

61365

Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce
"Bilim Uzmanı (İktisat)"
Ünvanının Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM ENSTİTÜSÜ
DOKÜMANTASYON MENKULİ

Tezin Enstitüye Veriliş Tarihi : 17.01.1997
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 18.03.1997

Tez Danışmanı : Doç.Dr.Rahmi YAMAK
Jüri Üyesi : Prof.Dr.Ersan BOCUTOĞLU
Jüri Üyesi : Prof.Dr.Hasan ÖZYURT
Enstitü Müdürü : Prof.Dr.Alaettin TANDOĞAN

Rahmi Yamak
Boçutoğlu
H. Özyurt
A. Tandoğan

OCAK 1997
TRABZON

0. SUNUŞ

00. Önsöz

"Siyasi konjonktürel dalgalanmalar" modelleri çerçevesinde oluşturulan ve iktisat literatüründe önemli bir yeri olan seçim ekonomisi politikaları, siyasi iktidarların kendi çıkarlarına hizmet etmesi için ekonomiyi yönlendirmeleri olarak değerlendirilmiştir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu olgunun daha yoğun görüldüğü yapılan çeşitli çalışmalarda ortaya koyulmuştur. Türkiye'de ise çok partili siyasal yaşama geçişle (1950) birlikte, seçim ekonomisi süreci başlamış ve önemli boyutlara ulaşmıştır.

Bu çalışma ile, 1950-1993 döneminde Türkiye'de seçim ekonomisi politikalarının boyutları değerlendirilmiş, ekonominin siyasetle olan ilişkilerinin analizi yapılmıştır.

Çalışma konusunun belirlenmesinde yardımcı olan, çalışma süresince maddi ve manevi her türlü destek ve ilgiyi sağlayan, yol gösterici kişiliği ile çalışmanın bütünsel olarak oluşumunda hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan Sayın Doç.Dr.Rahmi YAMAK'a, çalışmalarımı daha iyi imkanlar içerisinde yapmamı sağlayan, başta Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü Sayın Prof.Dr.Alaettin TANDOĞAN ve Enstitü Yönetim Kurulunun diğer üyelerine, çalışmalarımı manevi yönden destekleyip, gereken esnekliği hiç tereddütsüz sağlayan hocalarım Sayın Prof.Dr.Ersan BOCUTOĞLU ve Prof.Dr.Hasan ÖZYURT'a şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Trabzon, Ocak 1997

Mehmet DURKAYA

01. İçindekiler

Sayfa Nr.

0. SUNUŞ.....	III
00. Önsöz	III
01. İçindekiler	IV
02. Özet	VII
03. Summary.....	VIII
04. Tablolar Listesi.....	IX
05. Grafikler Listesi.....	X
06. Kısaltmalar Listesi.....	XI
GİRİŞ.....	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SEÇİM EKONOMİSİ VE EKONOMİNİN POLİTİZASYONU SÜRECİ	3-11
10. Demokrasi ve Siyasal Partiler	3
11. Siyasal Partilerin İşlevleri.....	4
110. Çıkarları Birleştirmek.....	4
111. Halk İle İktidar Arasında Köprü Oluşturmak	5
112. Siyasi Kadrolar Yetiştirmek ve Eğitmek	6
113. Toplam Oyun Fazlasını Almak	6
12. Seçmen ve Siyasal Katılım.....	6
13. Seçmenin Özellikleri	8
130. Siyasal İlgisizlik ve Bilgisizlik	8
131. Unutkanlık ve Miyopluk	9
132. Anayasal Seçmen	9
133. Rasyonel Seçmen	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEÇİM EKONOMİSİ VE POPÜLİZM.....	12-39
20. Tanım ve Süreç.....	12

21. Seçim Ekonomisi Politikalarının Özellikleri.....	14
210. Çıkar Mücadelesi ve Seçim Ekonomisi	16
211. Seçim Öncesi Özellikler	19
212. Seçim Sonrası Özellikler	20
22. Seçim Ekonomisi Politikalarının Araçları.....	21
220. Mali Araçlar	21
221. Parasal Araçlar.....	25
23. Seçim Ekonomisi Politikalarının Etkileri.....	27
230. Kısa Dönemli Etkileri	27
231. Uzun Dönemli Etkileri	28
24. Seçim Ekonomisi ve Merkez Bankasının Bağım- sızlığı.....	29
25. Seçim Ekonomisi ve Siyasal Yolsuzluk	32
26. Seçim Ekonomisi ve Anayasal İktisat Yaklaşımı.....	35
27. Seçim Ekonomisi Politikalarının Sonuçları	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEÇİM EKONOMİSİ KONUSUNDA YAPILMIŞ BAZI ÇALIŞMALAR.....	40-51
30. Literatür Taraması.....	40
31. Seçim Ekonomisi Çalışmalarından Örnekler	40
32. Bazı Ülkelerde Siyasi Nedenlerden Kaynaklanan Ekonomik Dalgalanmalar.....	43
33. Siyasi Konjonktürel Dalgalanma Modellerinin Ortak Özellikleri.....	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'DE SEÇİM EKONOMİSİ POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	52-63
40. Genel Açıklamalar	52
41. 1950-1960 Dönemi	52
42. 1960-1969 Dönemi	55
43. 1969-1977 Dönemi	57
44. 1977-1983 Dönemi	60
45. 1983-1991 Dönemi	60

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. EKONOMETRİK YÖNTEM VE VERİ SETİ.....	64-81
50. Ekonometrik Yöntem	64
51. Veri Seti.....	66
52. Türkiye'de Seçim Ekonomisi (Ekonometrik Analiz)	66
53. Seçim Ekonomisi ve Kamu Gelirleri	67
54. Seçim Ekonomisi ve Kamu Harcamaları.....	68
55. Seçim Ekonomisi ve Para Arzı	70
56. Seçim Ekonomisi ve Merkez Bankası Kredileri	72
57. Seçim Ekonomisi ve Tarımsal Destekleme Politi- kaları	74
58. Seçim Ekonomisi ve Enflasyon	76
59. Seçim Ekonomisi ve İstihdam.....	78
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	82-86
YARARLANILAN KAYNAKLAR	87-94
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

Demokratik toplumlarda, siyasi otoritenin seçimi kazanmak ve ekonomi politikalarını kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmesine seçim ekonomisi denilmektedir.

"Siyasi Konjonktürel Dalgalanmalar" teorisine göre, seçim ekonomisine yol açan iki önemli neden vardır. Bunlar (1) siyasi iktidarın tekrar seçimi kazanıp, iktidarının ömrünü mümkün olduğu kadar uzatabilmek çabasıdır. (2) Seçmenlerin istek ve beklentilerini kısa dönemde karşılamak amacıyla partizanca davranışlarıdır. Bu nedenle ekonomik politikalar siyasi yapı tarafından kolayca etkilenmekte, siyasi ve ekonomik dalgalanmalar oluşmaktadır.

Bu çalışmada, seçim ekonomisi politikalarının Türkiye ekonomisi üzerinde etkilerinin bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Seçimlerden önce enflasyon ve işsizlik oranlarının düşük, büyüme hızının yüksek tutulduğu bununla birlikte kamu harcamalarının ve para arzının siyasi iktidar tarafından artırıldığı ve kamu gelirlerinin düşürüldüğü belirlenmiştir. Seçimlerden sonra, seçim ekonomisinde uzun dönemli etkilerinin bir sonucu olarak, kamu harcamaları azalırken, enflasyon oranının ve kamu gelirlerinin artmaya başladığı görülmüştür. Ayrıca siyasi otoritenin özellikle bazı tarımsal ürünlerde destekleme politikalarını uyguladığı da belirlenmiştir.

03. Summary

In the democratic societies, the efforts of politic authority to win election and to direct economic policies for achieving its politic purpose are being called as election economy.

According to the theory of political business cycles, there are two major reasons leading the election economy as follows: (1) the desire of ruling party to win next election and to keep its ruling position as well; (2) The develop partisan tendency to satisfy their voter's, wants and expectations in the short-run. For these reasons economic policies are being easily affected by the politic structure and politic and economic fluctuations are being a dilemma for the country.

In this study whether possible effects of election economy over the Turkish economy are being investigated. The inflation, unemployment rates are low and growth rate is high in pre-election nevertheless, public expenditures and money supply are increased by the government intervention and decreasing public revenue. The other empirical findings are as follows: while inflation rate is started to increase, public expenditure are decreased dramatically and public revenues are increased after election period.

04. Tablolar Listesi

<u>Tablo Nr</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa Nr</u>
1	Dönemler İtibariyle Seçim Ekonomisi ve Önemli Bazı Seçim Ekonomisi Değişkenlerine Ait Ortalama ve Standart Sapmalar	80
2	Dönemler İtibariyle Önemli Bazı Seçim Ekonomisi Değişkenlerindeki Artış ve Azalış Sayısı.....	81

05. Grafikler Listesi

<u>Grafik Nr</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa Nr</u>
1	Seçim Ekonomisi, KH ve KG	69
2	Seçim Ekonomisi, M ₁ ve M ₂	71
3	Seçim Ekonomisi ve MBKR.....	73
4	Seçim Ekonomisi ve Bazı Ürünlerde Tarımsal Destekleme Politikaları.....	76
5	Seçim Ekonomisi ve Enflasyon	77
6	Seçim Ekonomisi ve İstihdam	79

06. Kısaltmalar Listesi

BF	: Buğday Fiyatları
DEF	: Deflatör
DIŞB	: Dış Borçlar
FF	: Fındık Fiyatları
KG	: Kamu Gelirleri
KH	: Kamu Harcamaları
KSÜÇYOS	: Kamu Sektöründe Ücretle Çalışanların Yıllık Ortalama Sayısı
KSÜÇYÖD	: Kamu Sektöründe Ücretle Çalışanlara Yapılan Yıllık Ödeme
M ₁	: Tedavüldeki Kağıt ve Madeni Para+Vadesiz Mevduat
M ₂	: M ₁ +Vadeli Mevduat
MBKR	: Merkez Bankası Kredileri
PF	: Pamuk Fiyatları
RBF	: Reel Buğday Fiyatları
RFF	: Reel Fındık Fiyatları
RPF	: Reel Pamuk Fiyatları
RTF	: Reel Tütün Fiyatları
RKG	: Reel Kamu Gelirleri
RKH	: Reel Kamu Harcamaları
RKSÜÇYÖD	: Reel Kamu Sektöründe Ücretle Çalışanlara Yapılan Yıllık Ödeme
RM ₁	: Reel M ₁
RM ₂	: Reel M ₂
RMBKR	: Reel Merkez Bankası Kredileri
TFE	: Tüketici Fiyat Endeksi

GİRİŞ

Demokratik süreç içerisinde, iktidar partilerinin gelecek seçimleri tekrar kazanmak ve koltuğunu kaybetmemek uğruna, kamusal kaynakları ekonomik etkinlikten uzaklaşarak, halkın belirli kesimlerine aktarması "seçim ekonomisi politikaları" olarak değerlendirilir.

Ekonomide oluşturduğu genişletici etkileriyle, siyasi iktidarlar tarafından bireylere kısa süreli yapay bir refah dönemi yaşatılır. Oysa uzun dönemde, fiyatlar genel düzeyindeki artışla beraber, yoğun kemer sıkma politikaları gündeme getirilir.

Literatürde "Political Business Cycles" (Siyasi Konjonktürel Dalgalanmalar) olarak yer alan bu olgu, çoğu zaman seçim öncesi ve seçim sonrası dönemlerde önemli makroekonomik değişkenlerdeki dalgalanmaların seyri ile açıklanır. Yapılan çalışmalar az gelişmiş ülkelerde ekonominin siyasete daha çok alet edildiğini, gelişmiş ülkelerde ise bu etkinin çok daha az olduğunu açıklamaktadır.

Seçim öncesi dönemde siyasi iktidar, düşük enflasyon, düşük işsizlik ve yüksek büyüme hızı tutturarak seçime girmek ister. Bu süreçte kamu kadrolarının istihdam açısından şişirilmesi, ücretlere ve maaşlara yüksek oranlı zam yapılması, vergi borçlarının silinmesi, tarımsal destekleme fiyatlarının artırılması, belirli kesimlere teşvik sağlanması gibi mali ve parasal araçlar kullanılır.

Bu çalışmada seçim ekonomisi politikalarının (popülist politikalar) Türkiye'deki boyutları incelenmek istenmiştir. Bunun için de 1950-1993 dönemine ilişkin "genel seçim" yılları dikkate alınmıştır.

Konu beş bölümde incelenmiştir. "Seçim Ekonomisi ve Ekonominin Politizasyonu Süreci" adlı birinci bölümde, seçim ekonomisi politikalarının oluşumunu hazırlayan etkenler üzerinde durulmuş,

demokratik bir ortamda, siyasal partilerin işlevleri değerlendirilmiştir. Anayasal ve rasyonel seçmen ayırımına gidilmiş ve bunlar üzerinde, seçim ekonomisi etkilerinin farklılığı belirtilmiştir.

İkinci bölümde, seçim ekonomisi politikalarının kapsamına işaret edilmiş, bu politikaların seçim öncesi ve sonrası özellikleri, araçları ve etkileri değerlendirilmiştir. Mâli ve parasal araçların mekanizmayı nasıl işlettiği, kısa ve uzun dönemli etkilerin neler olabileceğinin açıklaması yapılmıştır. Merkez bankasının bağımsızlığı ve anayasal iktisat yaklaşımı çerçevesinde "seçim ekonomisi" olgusu genişletilmiş, ayrıca "siyasi yolsuzluk" kavramıyla da konuyla bir yakınlık oluşturulmuştur.

Üçüncü bölümde, seçim ekonomisi politikalarını içeren çalışmalardan örnekler verilerek, konuyla ilgili olarak kurulan modellerin ortak özellikleri belirtilmiştir.

Türkiye'de seçim ekonomisi politikalarının değerlendirildiği 4. bölümde, 1950-1993 dönemi, siyasi ve ekonomik yapı üzerinde durulmuştur. Konunun daha net olarak ortaya konulabilmesi için, bu süreç dönemler itibariyle ele alınmıştır. Çoğu zaman, seçim öncesi ve sonrası oluşan ekonomik göstergelerdeki değişimlerin, "seçim ekonomisi" kapsamında karşılaştırılması yoluna gidilmiştir.

Beşinci bölümde ise Türkiye'de seçim ekonomisi sürecine ilişkin ekonometrik bir inceleme yapılmış, enflasyon, kamu harcamaları, kamu gelirleri, para arzı ve istihdamdaki gelişmelerle birlikte, tarımsal destekleme politikaları değerlendirilmiştir.

"Sonuç ve Öneriler" bölümünde ise çalışmadan elde edilen sonuçlar sunulmuş, Türkiye'de seçim ekonomisinin boyutları ortaya koyulmuş ve son olarak da, bu olgunun önlenmesi için ne yapılması gerektiğine değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SEÇİM EKONOMİSİ VE EKONOMİNİN POLİTİZASYONU SÜRECİ

10. Demokrasi ve Siyasal Partiler

Demokrasi, siyasal iktidarın belirlenmesinde halkın söz sahibi olduğu, yönetenlerin özgür ve dürüst seçimlerle işbaşına gelmeleri temeline dayanan bir yönetim biçimidir. Buna göre, seçme ve seçilme hakkı, demokratik rejimin vazgeçilmez unsurlarıdır. Sistemin temeline inince iktidarı elde etmeye, bunun için de kamunun desteğini sağlamaya çalışan, iktidara geldikten sonra ise burada kalmayı kendisine ilke edinen örgütler karşımıza çıkar. "Siyasal partiler" olarak değerlendirilen bu kurumlar, bir yandan seçmenle otoriteler arasındaki ilişkileri düzenlerken, diğer yandan hem seçmenin tutum ve davranışlarını, hem de otoritelerin karar ve davranışlarını etkileyebilecek konumdadırlar.

Siyasal partilerin seçimi kazanmak için politikalarını belirlemeleri, demokratik bir ortamda, seçimlerle anlam kazanır. Siyasal seçeneklerin oluşumuna da katkıda bulunan, böyle bir yapılanma içerisinde siyasal partiler, oylarını en yüksek düzeye çıkarmak için hareket ederler. Bir siyasal parti iktidarda ise, politikalarını kendisine kazandırdığı oy sayısının, kaybettiği oy sayısına eşit olduğu noktaya kadar sürdürür. Eğer siyasi iktidar seçimle ilgili her yeni politikanın kendisine puan kazandıracığını biliyorsa, bu politikaları uygulamaya devam edebilir. Ne zaman ki, uygulanacak ilave bir politika siyasi iktidar için oy kaybına neden olacaksa, bu uygulamalardan vazgeçilir.

Bilinçli ve asıl amacının hükümet mekanizmasına sahip olup, kamu görevine tek başına ya da başkalarıyla ortak olarak, kadrolar

yerleştirmek üzerine kurulu siyasal örgüt tanımında şu özellikler görülebilir:

- Partilerin sürekli olması,
- Her bölgede örgütünün bulunması,
- Parti yöneticilerinin amacının "iktidarı ele geçirmek" olması
- Partilerin, seçimler ya da başka yollarla halk desteğini aramayı ilke edinmesi (ÇAM, 1977, s.168).

Partilerin sürekli olma özelliği ile, parti yöneticilerinin ömürleriyle sınırlı olmaması ya da onlara bağlı olmayan bir yapılanma anlatılmaktadır. Diğer yandan partinin, her bölgede yerel düzeyde kurulan parti örgütleriyle düzenli ilişkilerinin olması, ulusal ve yerel düzeyde tek başına ya da başkalarıyla iktidarı ele geçirme ve elde tutma yolundaki faaliyetlerinin bilinçli yapılması, siyasal partileri nitelendirmektedir. Arkalarına alacakları halk desteği ise siyasal yapılanmaların boyutlarıyla ilgilidir.

Partilerin kurulup gelişme gösterebilmesi; uygun bir serbestlik havası, genel seçimler ve demokrasi fikrinin yeterince gelişmiş ve uygulanmaya geçmiş olmasıyla mümkündür. Demokrasi gerçek anlamda yerleşmişse, güçlü örgütlenmeye dayalı siyasi partiler her zaman olacaktır.

11. Siyasal Partilerin İşlevleri

Demokratik yapılanmanın en önemli olguları olan siyasi partiler, ekonomik ve sosyal alanda çeşitli yaklaşımlarla toplumun karşısına çıkarlar. Kamu yönetimini ele geçirmek amacıyla, değişik çıkarları birleştirmek, halk ile iktidar arasında köprü oluşturmak, siyasi kadrolar yetiştirmek ve eğitmek ve seçimlerde toplam oyun çoğunluğunu almak gibi işlevler yüklenirler.

110. Çıkarları Birleştirmek

Bir siyasal sistemdeki partilerin bazıları içinde bulunulan siyasal ve toplumsal sistemle ilgili, bazıları da evrensel nitelikte birtakım işlevlerin yerine getirilmesini sağlar. Ekonomik ve

toplumsal nedenlerle ortaya çıkan farklılıkların, siyasal sisteme yönelik taleplere dönüşmesinin en temel aracı siyasal partilerdir. Gerek bireyden, gerekse toplumdan gelen talepleri bir araya getirip, bunları ayıklamak rolünü de üzerlerine almışlardır. Toplumsal çıkarların çeşitliliği, bunların siyasal kararlara dönüştürülmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, öncelikle bu çıkarların birleştirilip, belirli birkaç siyasi seçeneğe indirgenmesi gerekliliği, siyasal partileri harekete geçirir. İktidarı ele geçirmek için daha fazla seçmene ulaşabilme zorunluluğunun olması, farklı toplumsal grupların isteklerini bağdaştırmak görevini de beraberinde getirir.

Çıkarların birleştirilmesi açısından üç tip partiden söz edilebilir. Bunlar:

- Pragmatik, pazarlıkçı partiler
- İdeolojik partiler
- Geleneksel partilerdir (SAĞIR, 1995, s.119).

Çeşitli çıkarların birleştirilip, farklı isteklere yer verme bakımından, bütünleştirme yeteneği en fazla olan partiler, somut programlı, özellikle kısa vadeli sorunların çözümüne yönelik olan pragmatik parti tipleridir. Bunlar birleştirici çabalarını pazarlık ve uzlaşma ile yürüterek, değişik görüşlere yer verme esnekliğini, oylarını artırmanın bir aracı olarak görürler. Oysa ideolojik partiler, mutlak değerleri benimsedikleri için esneklikten yoksundurlar. Kendi dünya görüşlerinin veya değer sistemlerinin dışına kapalı oldukları için, farklı çıkarları kendi bünyelerinde birleştirmeleri çok zordur. Geleneksel partiler ise, etnik ya da dinsel bir topluluğu temsil eden örgütler olarak, çeşitli çıkarların birleştirilmesi açısından ideolojik partiler kadar olmasa da sınırlıdır.

111. Halk İle İktidar Arasında Köprü Oluşturmak

Siyasal partiler, bireylerin istek ve beklentilerinin siyasal sisteme girmesini sağlayan en önemli araçlardır. Devletle işi olan birisine partiler, işinin nasıl yapılabileceğine ilişkin bilgi vererek, kişiyi yetkililere yöneltip yardımcı olabileceği gibi (partizanca tutumların kamu yönetiminde yaratacağı sorunlar bir tarafa)

yönetim mekanizmasının işleyişini hızlandırarak, öncelikli ya da tercihli işlem yaptırarak da yardımcı olabilirler (SAĞIR 1995, s.120).

112. Siyasi Kadrolar Yetiştirmek ve Eğitmek

Siyasal örgütler bir anlamda siyaset adamı yetiştirme ya da oluşturma merkezleridir. Siyasal partiler, siyasal liderler ve onların etrafındaki kadroyu yetiştiren yapılanmalar oldukları için, hükümetin örgütleniş biçimini ve politikasını etkilemeye, en uygun konumdaki yapılardır. Partiler kadrolarını oluştururken, ya var olan seçkin bir zümreyi elde etmeye ya da yeni bir seçkin zümre oluşturmaya çalışırlar. Bunda etkili olan partilerin yapıları ve fikirleridir. Halk kitlelerinin siyasal eğitiminde de rol oynayan partilerin eğitici işlevi aynı zamanda siyasal katılmayı da uyarır.

113. Toplam Oyun Fazlasını Almak

Partilerin varlık nedeni, seçimlerin önem taşıdığı her siyasal sistemde toplam oyun mümkün olduğu kadar fazlasını almaktır. Bu, toplumsal sorunların siyasal partiler tarafından yönetim mekanizmasına ulaşması demektir. Hiçbir partinin, demokratik bir ortamda oy maksimizasyonu sağlamama gibi bir amacı olduğu düşünülemez.

12. Seçmen ve Siyasal Katılım

Seçimlerde oy vermeye hakkı olan kişiler, "seçmen" olarak tanımlanabilir. Bireylerin kamu faaliyetlerinden beklenti, istek ve tercihlerinin farklı olması, değişik seçmen tiplerlerinin açıklanmasını gerektirir. Kişisel çıkar ve mutluluklarını artırmaya yönelik genel seçmen niteliklerinin yanında, bağlanılan değerlerin korunması ve yayılması amaçları da, kişilerin siyasete olan ilgisini artırmaktadır. Seçmenlerin kamusal taleplerini toplum refahı amacıyla birleştirmesi, bir anlamda kişisel çıkarların ortadan kaldırılması gibi gözükabilir. Oysa bireylerin faydalarını maksimum yapma çabaları, izlenen kurallara ve kurumsal yapıya bağlı olarak her zaman vardır.

Siyasal olaylar hakkında tavır takınarak siyasete katılım, genel siyasi ortamı izlemekten daha yoğun bir siyasi faaliyeti içerir. Burada belli siyasi tecihlerin yanında ya da karşısında davranış gösterilir. Kişiler, çeşitli faaliyetlerle, siyasi politikaların belirlenmesine katkıda bulunurlar. Kişisel isteklerini siyasi kararlara dönüştürme çabası içinde olan bireyler; oy verme, bir partiye üye olma, seçimlerde aday olma, gösteri yapma, siyasi tartışmalara katılma gibi eylemlerle kamu politikalarını etkileyip siyasi karar sürecine katılabilirler.

Bir seçmenin oy kullanmaktan beklediği fayda, oy kullanmasının maliyetini aşıyorsa seçmen oyunu kullanmaya gidecektir. Seçmen oy kullanmakla, siyasi tercihini somutlaştırıp, siyasi otorite tarafından kendisiyle ilgili verilecek kararlara katılım sağlamış olabilir. Seçmenin desteklediği adayların ya da partinin seçimi kazanması, beklenen faydanın gerçekleşmesi olarak düşünülebilir. Oysa, aynı partiyi destekleyen toplam seçmen sayısı arttıkça, tek bir seçmenin oyunun etkisinin azalması, beklenen faydanın sahiplerinin artması anlamına gelmektedir.

Oy kullanmanın maliyeti ise, seçmenlerin oy kullanmaya gitmekle, yapamadığı işlerinin toplamından oluşur. O halde, "bireylerin kamu ekonomisinden beklediği kazanç ya da kayıplar, siyasi katılımın sınırlarını belirler", denilebilir.

Kamu ekonomisi kaynağının toplumsal tercihlere dayanması, bunun da oylama ile belirlenmesi, bir katılım olarak "oylama"nın önemini açıkça ortaya koyar. Rasyonel seçmen davranışında, çeşitli kamu politikası seçenekleri, öncelik sırasına göre değerlendirilir. Ortalama olarak, en önemli yeri tutan seçenek, toplumun tercihini yansıtır. Seçmenlerin tek başlarına etkileyemeyecekleri seçimlerde, başka seçmenlerle anlaşarak kendi istekleri doğrultusunda sonuç alma çabaları, hem kişilerin, hem de politika seçeneklerinin seçiminde önemli rol oynar. Kişilerin siyasi katılım derecesi ise, kamu ekonomisi politikalarından elde edilecek net kazanç ya da kaybın büyüklüğü ile ilgilidir. Seçimlerle, konumunda çok önemli değişim bekleyenler, siyasi faaliyetlere seçim sonuçlarından kendileri için fazla çıkar beklemeyenlere göre daha fazla itilirler.

13. Seçmenin Özellikleri

130. Siyasal İlgisizlik ve Bilgisizlik

Kamusal faaliyetlerin, bireylerin kişisel fayda ya da toplumsal fayda fonksiyonuna dayanması ya da toplumsal fayda fonksiyonuna dayanması, bireylerin kendisine sunulacak alternatifleri iyi değerlendirmesini gerektirir. Demokratik rejimin en ciddi problemi, seçmenlerde görülen siyasal ilgisizlik ve bilgisizliktir. Demokratik ülkelerin hemen hepsinde değişen derecelerde de olsa, ortak olan bu özellik, sistemin işleyişinde sorunlar yaratmaktadır. Seçmenlerin pek çoğu, doğrudan politikayla uğraşmadığı gibi, oyunu verirken de siyasal partiler için önemli bir araştırma yapmaz. Bu davranışın en önemli nedeni, seçmenin kendi oyunu şöyle veya böyle kullanmakla, seçim sonuçlarını etkileyemeyeceğini düşünmesidir (SAVAŞ, 1994, s.142).

Kişilerin, oy vereceği parti veya kişiler hakkında bütün bilgileri toplamasının maliyetinin, (marjinal maliyet) elde edilecek sonucun sağlayacağı faydadan (marjinal fayda) büyük olması, bireyleri bu tür çalışma yapmaktan alıkoyar. Seçmeni bilgilendirme araçları açısından, kitle iletişim araçları ve seçim kampanyaları bu yüzden büyük önem taşır.

Siyasal ilgisizlik ve bilgisizlik, kamu faaliyetleri sonucu ortaya çıkan yararların seçmenler arasında eşit bir şekilde dağılımı söz konusu ise herhangi bir sakınca yaratmaz. Ne varki; gerçek durum böyle değildir. Toplumda, köylüler, işçi sendikaları, büyük iş adamları ve devlet memurları gibi çeşitli «özel çıkar grupları» vardır. Bu çıkar grupları topluma oranla; siyasal bilgi toplamaya daha çok kaynak ayırabilir. Çünkü siyasal faaliyeti yakından takiple, kendi çıkarlarını korumayı ve artırmayı düşünebilirler. Bu gibi gruplar için politika ile ilgili olmak, çıkarlarını maksimize etmek açısından, tamamen rasyonel bir davranıştır. Örneğin, tarım ürünleri taban fiyatları köylüleri yakından ilgilendirir. Bu konuda kendi bölge milletvekillerinin ne yaptıklarını, fiyatları yükseltmek için ne gayret gösterdiklerini yakından izlerler. Aynı şekilde büyük sanayiciler, kamu yatırımları için ayrılan ödenekleri, ihracat ve yatırım teşviklerini adım adım takip ederler (SAVAŞ, 1994, s.142).

131. Unutkanlık ve Miyopluk

Siyasetde kısa dönemli çıkarlara göre davranma eğiliminin bulunması, bir "çıkar ilişkileri" yumağı oluşturur. Seçmenin, genellikle seçim döneminde elde ettiği iyileşmeye göre hareket edip, geçmişini unutması "unutkanlık" özelliği ile açıklanabilir. Uzun dönemde refahını azaltma pahasına olsa bile, kısa dönemde kendilerine maddi yarar sağlayacak politikaları desteklerler. Gelecekte ne olabileceği üzerinde yorum yapmamaları, bir çeşit "miyopluk"la açıklanabilir. Seçimlerden bir süre sonra ortaya çıkacak olumsuz sonuçların önceden görülmesini engelleyen siyasi tutum ve davranışlar, politikacılar tarafından çok da önemli görülmez. Çünkü, onlar için en önemli amaç, "iktidar" olabilmektir. Eğer iktidar konumunda ise, yararları seçim döneminde hemen belirecek ve seçmenleri kendisine oy vermeye yöneltecek politikaları uygulayabilecektir.

Siyasal hayatın belirleyicilerinin, kişisel çıkar olgusuyla hareket etmeleri, bir süre sonra oluşacak olumsuz sonuçların önceden görülmesini engellemek birtakım istikrarsızlıkların da nedeni olmaktadır.

132. Anayasal Seçmen

Buchanan ve Tullock gibi iktisatçıların önderlik ettiği "anayasal iktisat" yaklaşımına göre seçmen sürekli bir mali aldanma içindedir. Ekonomide tüm birimler gibi hükümetin de bir bütçesi vardır, fakat seçmen, kamu harcamalarının artmasına (Bütçe açıkları) ilişkin uygulamaları benimseyerek, uzun dönemde bağımlılığını dikkate almaz. Kamu harcamalarının kısa dönem getirisini ön planda tutarak, gelecekte konabilecek ek verginin yükünü yeterince düşünmez (TULLOCK, 1967, s.224-232).

Bu yaklaşımda politikacı, seçmenin mali aldanma içinde olmasını kullanır. Yeterli vergi almazken, özellikle seçimlerde, Keynes'ci düşüncenin etkisiyle, ekonomi daraldığında kamu harcamaları ile bütçe açıkları artırılır. Ekonominin genişlediği dönemlerde bile bu açıklar sürer.

Mali aldanma içinde olan seçmen, yüksek enflasyonun, reel ücretler ve maaşlarda büyük gerilemelere neden olacağını bildiği halde, seçim öncesinde verilen sübvansiyonları, kredileri ve maaş artışlarını dikkate alarak, bunları uzun dönemde oluşacak enflasyon ile geri ödeyeceğini düşünmez bile.

Bu nedenle kamu harcamaları, bunların para basma ve borçlanma gibi kaynaklarla finansmanının anayasa ile sınırlandırılması ve vergi sisteminin mali aldanmayı önleyecek yapıda olması üzerinde durulur.

133. Rasyonel Seçmen

Anayasalcı yaklaşımın çizdiği seçmen tipinin karşısına, neo-klasik yaklaşım, "rasyonel seçmen" tipini koymuştur. Rasyonel seçmen, uzun dönemi düşünerek, refahını da bu dönemde maksimum yapmaya çalışır. Geçmiş iktidarların iyi ve/veya kötü uygulamalarını unutmaz. Sistemin işlerliği hakkında geniş bilgiye sahiptir ve risk almaktan kaçınır. Seçmenin bu özelliklerine karşın sistemde yine de aksamalar olabilir. Çünkü rasyonel partiler ve politikacılar yanında, fırsatçı ve çıkarıcı partiler ve politikacılar da vardır.

Bu yaklaşımda, bilgi eksikliğine sahip rasyonel seçmenler de fırsatçı partilere ve politikacılara oy vererek bir aldanma içine girebilirler. Ama genel olarak kısa dönemli düşünen fırsatçı politikacıları, oy vermeyerek cezalandırırlar. Tercihini uzun döneme kullanırlar. Buna göre, rasyonel beklentiler çerçevesinde, seçmenler seçim öncesi makroekonomik yönlendirmenin sonuçlarını önceden göreceklerinden, siyasi konjonktür dalgalanmalarının olamayacağı ileri sürülür (EKELUND, 1986, s.733-736).

Bunların yanında seçmenlerin "sabit tercih" ve "değişen tercih" içersinde oldukları da görülür. Zaman içinde seçmenleri etkileyip tercihlerini değiştirmek mümkün olmuyorsa, sabit tercihlili bir seçmen yapısından söz edilebilir. Eğer değişen şartlar, politikacıların tutum ve davranışları, seçmenin kararlarını etkileyebiliyorsa ve yönlendirebiliyorsa, değişen tercih sahibi seçmenlerin varlığından söz edilebilir. Değişen tercihlerin olması, politikaların ne derece talep edildiği konusunda belirsizlikler oluşturur.

Seçmenlerle ilgili çok tartışılan bir konu da seçmen yaşıdır. Seçme hakkını kullanacak vatandaşların belirli bir olgunluk düzeyinde olmaları gerektiği düşüncesi, her ülkede bir seçmen yaşı tayin edilmesine neden olmuştur. 18-25 arasında değişen seçmen yaşları, olgunluktan çok siyasi kimlik kazanımıyla ilgilidir. Aslında çoğu zaman "seçmen yaşları"da siyasi malzeme olarak kullanılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEÇİM EKONOMİSİ VE POPÜLİZM

20. Tanım ve Süreç

Siyasal mekanizma tarafından kolayca etkilenme ve yönlendirilme özelliğine sahip makroekonomik politikalar, özellikle az gelişmiş ülkelerde çoğu zaman politikacıların "iktidar olmak" amacının en önemli aracıdır. Seçmen tercihlerini etkileme yönünde oluşan bu girişim, seçim dönemlerinde daha çok görülür.

Seçime giden bir siyasal iktidar, özellikle seçim dönemine kadar uygulanan politikalar sonucunda mağdur olmuş gruplar kanalı ile ekonomiye yaptığı ilavelerle piyasayı canlandırarak, oy potansiyelini artırmaya çalışır. Böyle bir siyasal parti, maliyetleri seçim sonrası döneme aktararak, sağladığı kaynaklarla kendi lehine bir etki yaratma çabası içine girer (ÖNDER, 1991, s.17).

Burada iktidar partisi ile diğer partilerin faaliyetlerini birbirinden ayırmak gerekir. Seçim öncesinde iktidar olmayan partilerin, vaatte bulunmak veya hükümet uygulamalarını eleştirmekten başka yapacağı fazla birşey yok gibidir. Oysa iktidar partisi veya partileri konumlarının avantajlarını değerlendirip, ekonomik ve sosyal alanda, seçmen tercihlerinin etkilenmesinde aktif bir rol alabilir.

Seçimlerle ilgili yönlendirmeler ve ekonomik dalgalanmaların arkasında yatan siyasi etkenler "siyasi konjonktür" (Political Business Cycles) kuramıyla ilgilidir. Bunun temel göstergesi, tekrar seçilmek isteyen hükümetlerin, seçim döneminde ve sonrasında birbirleriyle çelişebilen ekonomik faaliyetleridir.

Buna göre politikacılar seçimlerden önce ivedilikle en uygun ekonomik koşulları yaratma çabası içerisine girerler. Bundan amaç, kamuoyunun beğeneceği ekonomik uygulamalar sonucunda, prim yapmak ve seçimi kazanmak için gerekli desteği sağlamaktır. Kuşkusuz, iktidarın bunu başarabildiği oranda, seçimi kazanma şansı da yüksek olacaktır (OKTAR, 1996, s.6).

Politikacıların kişilerin duymak istediklerini vaat etmesi ile ortaya çıkan seçim ekonomisi özelliklerinden bazıları şöyle sıralanabilir:

Seçim öncesi memur ve KİT işçisine yüksek zamlar verilir. Tarım kesiminde destekleme fiyatları yüksek tutulur. Faizler iner ve bu arada KİT zamları tümüyle dondurulur. Bütün bunların gerçekleşmesi için de para musluklarının açılması gerekir. Piyasaya sürülen karşılıksız para miktarı artar (NEFTÇİ, 1995, s.7).

Seçim ekonomisi, iktidarda olan partinin, gelecek seçimlerde tekrar kazanmak uğruna, devletin imkanlarını halkın belli kesimlerine aktarması, devlet ihalelerini ve devlet bankası kredilerini seçim hesabı yaparak dağıtmasıdır.

Seçim ekonomisi, kamu arazileri üzerinde kaçak yapılaşmaya göz yumulması ve yeni gecekonduların oluşması demektir.

Seçim ekonomisi, hiçbir zaman açılmayacak tesisler, hiçbir zaman geçilmeyecek köprüler, hiçbir zaman bitirilemeyecek otoyollar için, milyonlarca liranın sokağa atılmasıdır.

Seçim ekonomisi, taban fiyatlarının dünya fiyatı gözetmeden bol keseden verilmesi, köylülerin borçlarının ertelenmesi, böylece devlet kesesinden köylüye ulufe dağıtılmasıdır.

Seçim ekonomisi, kamu kesiminde gelecek yıl nasıl öderim hesabı bile yapılmadan, sanayi kuruluşlarının zararı pahasına toplu sözleşme imzalanması, zam dağıtılmasıdır (GÖKTÜRK, 1995, s.3).

21. Seçim Ekonomisi Politikalarının Özellikleri

Popülist politikalarla; temelinde kısa dönemli fırsatçı düşüncelerin yer alması nedeniyle, uzun dönemli ekonomik sorunlara ışık tutulmaz. Ekonominin işleyişiyle ilgili yapısal problemlerin çözümü yerine, halkın değer ve duygularına hitap eden sloganlar geliştirilir.

Popülist içeriklerle kendisini tanımlayan seçim ekonomisi politikalarının özelliklerinden ilki, seçim yıllarında tercihlerin siyasal iktidar lehine çevrilebilmesi için, yoğun kamusal kaynakların kullanılmasıdır. "Siyasi unutkanlık" ve "miyopluk" davranışı içinde bulunan seçmenler, hükümetlerin geçmiş yıllarda yaptıkları uygulamaları kolaylıkla hatırlamazlar. Sadece seçime az bir süre kalınca yapılan faaliyetlerle ilgilenilir. Bunun bilincindeki hükümetler, oylarını artırmak için seçim yıllarında daha çok popülist etki yaratırlar. Uzun dönemde oluşacak sonuçlara gözlerini kapayan (miyopluk) seçmenler, kısa dönemde kendilerine sağlayacağı faydalar ile ilgilenirler. İleride refah seviyelerinin azalacağı dikkate alınmaz.

Buna ilaveten, hükümetlerin de "siyasal miyopluk" içinde olmaları, seçim döneminde uygulanan ekonomi politikalarıyla, uzun dönemli ekonomik yapının ipotek altına alınması olarak değerlendirilebilir. Seçim sonrası dönemde oluşacak işsizlik, bütçe ve dış ticaret açıklarının büyümesi, enflasyon gibi olgulardan, politikacılar için günü kurtarabilmek, oylarını artırıp yeniden seçilebilmek daha önemlidir.

Ekonomiyi etkileyerek seçimleri kazanma üzerine kurulu popülist politikalarda, ekonomik şartların seçim sonuçlarını etkileme gerçeği yatar. Düşük enflasyon, düşük işsizlik ve yüksek büyüme hızı, hükümetlere sevgi ve desteğin artması demektir.

Görüldüğü gibi fayda maksimizasyonu peşinde koşan iki tarafın varlığı, popülizm ve seçim ekonomisi olgusunu şekillendirir. Hükümetler popülizmi araç olarak kullanırlarken, seçmenlerin istek ve tercihlerine göre de politikalarını oluştururlar.

Politikacıların siyasi faaliyetleri iki unsura dayandırılabilir. Bunlardan birincisi, iktidara gelmek ve buradaki ömrünü mümkün olduğu kadar uzatmak, ikincisi ise, partizanca davranış içinde bulunmalarıdır. Bu, seçmenlerin talep ve beklentilerini karşılama çabaları ile bütünleştirilebilir.

Bu çerçevede uygulanacak makroekonomik politikalar temelde üç faktör tarafından belirlenir (OKTAR, 1996, s.5). Bunlar:

- Seçimlerin takvimi,
- İktidar partisinin kimliği, diğer bir deyişle siyasi yelpaze-deki yeri,
- Çıkar gruplarının güç dengesi ve etkinliğidir.

Siyasi iktidarlar seçim öncesi, oy maksimizasyonu sağlayacak ekonomi politikalarını uygulamaya özen gösterirler. Bunun için de seçmenlere cazip görünen genişletici politikalar seçilir. Dayandığı seçmen kitlesinin beklentilerini gözönünde bulunduran siyasal partiler, enflasyon ve işsizlik gibi temel ekonomik sorunlar üzerine dikkati çekerler.

Bu hareketlere seçimden 6-7 ay önce başlanır. Çünkü bu, alınan tedbirlerin geniş seçmen kitlelerini etkilemesi için gerekli olan bir bekleme süresidir. Bu sürenin fazla uzun tutulmaması gerekir, çünkü siyasi iktidar, seçimden önce oluşabilecek yüksek enflasyonist yapıyla, oy kaybına uğrayabilir (NEFTÇİ, 1995, s.7).

Seçim atmosferinin yaşandığı süreçte iktidar partisi ile diğer partilerin davranış biçimleri ve hareket sınırları da farklı olur. Muhalefet partileri vaatlerde bulunma veya mevcut siyasi iktidarın uygulamalarını eleştirmek ve kendilerinin çok daha iyi bir performans göstereceğini iddia ederek seçmen psikolojisini etkilemeye yönelirken, iktidar partisi oluşturduğu somut düzenlemelerle iktidar silahını kullanacaktır. Muhalefet partilerinden daha etkin bir mücadele ortaya koyan bu davranış biçimi «siyasal rant» olarak değerlendirilebilir.

210. Çıkar Mücadelesi ve Seçim Ekonomisi

Bu yelpazede, çıkar gruplarının ekonomi politikalarında, kaynaklardan daha fazla pay almak amacıyla etkinliği göze çarpar. Kişilerin, kamu ekonomisi politikalarının kendi çıkarlarına hizmet etmesinde tek başlarına etkili olamaması, çıkar gruplarının oluşumuna neden olur. Politika seçeneklerini ölçme ve değerlendirmede yeterli bilgiye sahip olmamaları ve kendi başlarına verecekleri oyun etkinliğinin az olmasını düşünmeleri, çıkar gruplarının gelişimini hızlandırır. Bunda kamusal politikaların karmaşıklığının da büyük önemi vardır. Bunun için aynı çıkarlara sahip kişiler, kamu karar ve politikalarının kendi çıkarlarına hizmet etmesi için, örgütlü bir yapıya bürünürler.

Kişilerin ekonomik konumlarına göre şekillenen çıkar grupları devleti yönetenlere ancak ortak çıkarlarını kabülendirebileceklerinin farkındadırlar. Geniş çıkarları bünyesinde barındıran bir çıkar grubu oyca daha zengin olduğundan, hükümetin öncelikle böyle bir grubun isteklerine cevap verme eğiliminde olduğu görülür.

Siyasal sistemin yönlendiricilerinin seçmenler, politikacılar ve bürokratlardan kurulu olması sistemin ayakta kalması açısından "ortak çıkarlar"la açıklanabilir. Seçmen, fayda maksimizasyonunu kısıtlı geliriyle sağlamak peşinde iken, politikacı oy maksimizasyonu ile iktidara gelmek, bürokrat ise uzun süre görevde kalmak ve finansal imkanlarını genişletebilmenin çabası içindedir. Bu üç aktörün kişisel çıkarlarını korumak ve artırmak mücadelesi içinde olmaları, işlevsel yönden farklı davranışları içerir.

Siyasal karar alma sürecinde halk yerine ekonomik çıkar ve baskı gruplarının egemenliği "plütokrasi" olarak adlandırılır. Plütokratlar (zengin ve nüfuz sahibi kimseler), demokrasilerde birtakım zengin klüpleri ve dernekleri, kamu yararına oluşan gönüllü kuruluşlar, kâr amacı gütmeyen özel kuruluşlar, mesleki teşekküller, (ticaret ve sanayi odaları v.b) işveren sendikaları ve benzeri şekillerde örgütlenirler. Bu birliklerin oluşturulmasının temel amacı, siyasal iktidarı, bürokrasiyi, basın ve kamuoyunu kendi çıkarları doğrultusunda etkilemektir (AKTAN, 1994, s.10).

Seçmenlerin ekonomik çıkarlarını koruma ve artırma amacıyla olmaları, dikkatlerin politikacıların faaliyetlerine çekilmesine neden olur. Bunun bilincindeki politikacılar ise iktidara sahip olabilme yolunun, sayısal oy çoğunluğuyla gerçekleşeceğinin farkında olup, sürekli siyasal yatırımların uğraşı içindedirler.

Siyasal otoritenin siyasal gücü, toplumda dayandığı ekonomik güce göre belirlenir. Hatta bu ekonomik güç, ülke dışı bir kaynağı da temsil edebilir. Özellikle ağır dış borç yükü altında bulunan ülkelerde, dış finans çevrelerinin ve/veya ülkelerin borçlu ülke üzerinde böyle bir hakimiyeti söz konusudur. Bu son durum istisna ve geçici olabilmekle beraber, ülke içi hakim ekonomik gruplarla siyasal iktidar arasında ciddi ve yakın bir bağ bulunmaktadır. Siyasal iktidar ve güç, ekonomik gücün üzerinde yükselmektedir (ÖNDER, 1991, s.17).

Çıkar ve baskı grupları, siyasal partilerin seçim kampanyalarında finansal destek sağlayabilirler. Destekledikleri partinin seçimi kazanmasıyla, iktidar üzerinde etkili olup, rant elde etmeye uğraşırlar. İşi daha da ileriye götürüp, milletvekillerinden kendi çıkarlarına hizmet etmesini isterler. Bunun altındaki mantık, milletvekillerinin diğer siyasi birimleri etkileyebilmesiyle açıklanır. Bu kişilerin yetki ve sorumluluklarının geniş olmasına (nüfuz sahibi) da ayrıca özen gösterilir.

Çıkar ve baskı gruplarının, seçimi kazanacağı ümit edilen siyasal parti üzerinde faaliyetlerini yoğunlaştırmaları ve hükümet yetkilileri, yasama organı üyeleri ve bürokratik çevre ile görüşmeler yapmaları; kendi konumlarına ilişkin çıkar sağlayıcı yasal düzenlemeler yapılmasını istemeleriyle sonuçlanır.

Teşvik kollamacılık olarak nitelendirilen bu durumda «tehdit» ve «şantaj» gibi yöntemlere de başvurulabilir. Siyasal iktidarı bir dahaki seçimlerde desteklememe tehdidinde bulunma, bir başka partiyi destekleme tehdidinde bulunma veya medya yoluyla siyasal iktidarı yıpratmaya çalışma tehdidinde bulunma söz konusu olabilir (AKTAN, 1994, s.11).

Teşvik içeriğinde çeşitli politikalarla nitelenen seçim ekonomisi uygulamalarında, iktidar partisinin, genişletici politikalar ile ekonomiyi uyarması, aldatici ve yapay bir konjonktür oluşturur. Ekonominin zorlandığı dönemlerde, siyasal iktidarın siyasal tabanının daralmasına çare olarak, seçim ekonomisi gündeme getirilir. Seçmenlerin aradığı ve her zaman görmek istedikleri bir durumu anlatan seçim ekonomisi süreci, yapay bir oy tabanı oluşturma faaliyetini içerir. İleriyi görme yeteneğinden yoksun seçmenler tarafından iktidar partisi, kısa süreli çıkarlara hizmet ettiği için ödüllendirilir. Ekonomik açıdan istenmeyen bir konjonktür de başlamış olur.

Hükümeti oluşturan parti veya partilerin, seçimleri kazanma imkanlarını artırmak için kamusal kaynaklardan değişik toplumsal gruplar için yaptıkları harcamaların, iktisadi ve gelir bölüşümüne ilişkin nedenlerden dolayı değil de, sadece oy endişesiyle bir kurala bağlanmadan yapılması, popülist politikaların seçimlerle ilgili en önemli yönünü oluşturur. Kaynak yaratılmadan yapılan bu uygulamanın maliyetinin gelecek dönemlere taşınması, ekonomik sorunları da beraberinde getirir.

Kamu kaynaklarının tahsisinde, siyasi önceliklerin ve bu arada özellikle siyasi destek sağlama (veya destek kaybetmeme) kaygısının, öncelikli veya aşırı bir rol oynaması özelliği çok çeşitli biçimler alabiliyor. Bireysel, dikey ilişkiler içinde kamu kaynakları siyasi destek ile değiş-tokuş edilebiliyor. Kamu kesiminde, gerek bürokrasi, gerek kamu iktisadi teşebbüslerinde "tanıdık" kişilere iş bulmaktan, iş takibine, teşvik veya ucuz kredi kullanımında kolaylık sağlamaya ve hatta devlet hastanelerinde boş yatak bulmaya kadar geniş bir yelpaze içinde verilen "hizmetler" böylesi saydam ve anonim olmayan (yani siyasi kaynak tahsisi ile sağlanan yarar veya rantın sadece belli kişilere tahakkuk ettiği) değiş-tokuşlara iyi birer örnek. Taban fiyatları işçi veya memur ücretleri, gübrede sübvansiyon ise büyük ölçüde, daha "evrensel" niteliği olan, daha geniş kitlelere yarar sağlayan, sağlanan olanaklara ulaşmada bireylerin tekil özelliklerinin (en azından kağıt üzerinde) fazla rol oynamadığı araçlar. Hükümetin tütün taban fiyatını yüksek açıklamasında, muhtemelen o yöredeki yerel parti örgütlenmesinin

baskı veya tercihlerinin bir rolü olur, ama kullanılan araç daha evrensel bir araçtır. Fabrika, yol, okul, sulama yatırımları gibi araçların da yöresel siyasi destek sağlamaya yönelik özellikleri bulunur (AKTİYAS, 1995, s.24-25).

Görüldüğü gibi, çıkar ilişkileri ağıyla çevrelenen siyasi yapılanma ve seçim ekonomisi süreci seçmen, siyasi iktidar ve bürokrasi yelpazesinde çok önemli etkiler doğurmaktadır. Seçmenlerin kamusal kaynaklardan en yüksek payı almak istemeleri, siyasi iktidarın oy maksimizasyonu çabaları ve bürokrasinin siyasi otoriteye ne kadar yakın olursa kendisini o kadar güvencede hissetmesi, kişisel çıkar kovalamacasının boyutlarıyla değerlendirilir.

211. Seçim Öncesi Özellikler

Seçim öncesi dönem, tüm siyasal partilerin seçmenlere, ileriye yönelik vaatleriyle doludur. Parti kadrolarının yapısı ve yetenekleri doğrultusunda şekillenen bu vaatler, bazen çok abartılı olabilir. Rasyonel seçmen, bunların gerçeği daha iyi yansıtanlarına prim verir. Burada seçmen değişik vaatler arasından bir seçim yapmakla karşı karşıyadır. İktidar partisi bulunduğu ortamdan yararlanarak seçmen üzerinde çok daha etkili olabilir. Ekonominin kaynaklarının zorlanması yönünde oluşacak bu davranışlar, maliye ve para politikalarının gevşemesine neden olur.

Siyasal değişkenlerin ekonomi üzerindeki etkilerinin her zaman mevcut olması, çeşitli makroekonomik sorunlara ışık tutar. Seçimden önceki dönemlerde siyasi iktidarlar, seçmenlere cazip gelebilecek çeşitli uygulamalarla ekonomiyi ısıtırlar. Kamu harcamalarının artırılıp, bütçe açığına neden olunması buna en tipik örnektir. Politikacıların seçmenin bugünkü harcamalarını önemseyip gelecekteki bir çeşit vergi yükünü göz ardı etmeleri, seçim ekonomisi politikalarının oluşumunu hazırlar. Siyasal partiler arasındaki görüş farklılıklarının ve siyasi rekabetin yoğun olduğu dönemlerde, bu faaliyetler daha şiddetli olacaktır. Buna seçmenlerin kişisel çıkarlarını tatmin etmede, taleplerinin ivedilikle karşılanmasını istemeleri eklenince şu tablo ortaya çıkar.

- Memur ve işçi kesimine çok yüksek zamlar verilir.
- Tarımsal kesime yüksek destekleme fiyatları sunularak, geniş bir kaynak aktarılır.
- Kamu kaynaklarının kredi kampanyaları artar. Kamuoyuna düşük faizli kredi sunulduğu mesajı gönderilir.
- Merkez bankası tarafından faizler düşük tutmaya çalışılarak, para muslukları açılır.
- Vergi indirimi ya da ertelenmesine gidilir. Bu bazen vergi affını da içerir.
- Ekonomide çeşitli kesimlere verilen teşvikler artırılır.
- Özellikle Türkiye'de yaygın olan, yeni il ve ilçeler kurulur.
- Yeni iş imkanlarının işsizlere sunularak, istihdam en azından seçim yapılana kadar artırılır.
- Ekonomik hesapların yetersiz yapıldığı seçim ortamında «korumacılık» yaygınlaşır. Piyasa dışı ekonomik ilişkiler ve kayıt-dışı ekonomi yaygınlık gösterir.
- Seçmen yaşı düşürülebilir.
- Üniversitede başarısız olup atılanlara af getirilebilir.

Yararları, seçim öncesinde ortaya çıkabilecek biçimde uygulanan bu tür politikaların, kamu harcamalarını artırıcı nitelikte olduğu görülür. Seçmenlerin gözlerini boyayacak bir harcama akımının geliştirilmesi hem çok kolay, hem de kısa dönemli üretim ve istihdam artışı sağlayarak toplumun geniş kesimlerinde büyük destek bulur. Siyasi iktidarın seçim ekonomisi politikalarına yönelmesi optimal ekonomi politikalarının uygulanmasını engeller. Ekonomide geçici bir genişleme ve nispi bir refah dönemi yaratılır.

212. Seçim Sonrası Özellikler

Seçimlerden önce, uygulanan "seçim ekonomisi" sürecinin ardından, seçim sonrası genellikle ekonomide karşıt bir durum yaşanır. Seçimi iktidar partisi tekrar kazanmışsa, artık ekonomide yeni bir dönemin başlayacağı vurgulanır. Sorunların çözümünde, deneyim sahibi olduklarını ileri süren bu yaklaşımı, "ekonomik istikrar tedbirleri" ni de beraberinde getirir. Şayet muhalefet partilerinden birisi seçimin galibi ise, "geçmiş dönemden enkaz devraldıklarını" sık sık belirterek işe koyulurlar.

Her iki durumda da, seçim ekonomisi yükünün seçmenlere yükleneceği, şu uygulamalarla kendisini gösterir:

- Memur ve işçi kesimine, seçim öncesi verilen zamlar, bastırılmış fiyat artışları ve ertelenen zamların ortaya çıkışıyla geri alınmaya başlanır (Enflasyon oranı artmaya başlayacaktır).
- Merkez bankası faiz oranlarını yüksek tutmaya çalışıp, para musluklarını kısar (para arzı daraltılmaya çalışılır).
- Ek vergiler, yeni vergiler, bir defaya mahsus vergiler gibi kaynak yaratıcı uygulamalar veya mevcut vergilerde artışlar gündeme gelir (Kamu gelirleri artırılmaya çalışılır).
- Tarımsal ürünlere seçimden önce yüksek destekleme fiyatları verilmiştir. Ancak, seçim sonrası çiftçiler ürününün parasını alamamaktadır.
- Seçim öncesinde kurulan yeni il ve ilçelerin altyapı ve hizmetlerinin karşılanması askıya alınabilir, çalışan kesimin ücret artışları durabilir, kamuda yeni istihdam olanaklarının azaltılması yoluna gidilebilir (Kamu harcamalarının azaltılmasına çalışılır).

Ekonomik istikrarı sağlayabilecek türden bu uygulamaların ne yazık ki, ömrü bir sonraki seçim dönemiyle sınırlı kalmaktadır.

22. Seçim Ekonomisi Politikalarının Araçları

220. Mali Araçlar

Mâli araçlardan en önemlisinin "kamu harcamaları" olduğu görülür. Bu harcamalar, cari harcamalar, transfer harcamaları, ve kamu yatırımları ile özel ve kamu işletmelerine yapılan sermaye transferleri ve mâli yardımları içerir.

Kamunun mal ve hizmet alımlarına ilişkin ödemeleri, cari harcamaları kapsar. Bütçe içerisinde önemli bir büyüklük olarak

görülmesi ve artış eğiliminin yüksek olması, kamunun toplumsal yaşama ait işlevlerinden kaynaklanır. Aydınlatma, ulaşım, savunma, eğitim, haberleşme gibi kamusal malların, kamu tarafından satın alınıp, topluma sunulmasının neden olduğu bu harcamalar teknolojik gelişme ve yeniliklerle daha da artabilir. Kentleşme olgusunun artışıyla, altyapı hizmetlerinin çoğalması da buna eklenebilir.

Az gelişmiş ülkelerde altyapının yeterince gelişmemiş olması ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasının kamudan beklenmesi ve özel yatırımların böyle büyük projeleri gerçekleştirmekten yoksun olmaları, bu harcamaların siyasi araç olarak kullanımını artırır. Mali araçların, kamu bütçesi unsurlarını içermesi de bu süreci hızlandırır. Cari harcamaların nitelik olarak ekonominin içinde bulunduğu duruma göre, azalma yönünde esnek olmaması, milli gelir arttıkça bunların da artması çok önemli bir ekonomik ve siyasi değişken olmalarını ortaya koyar. Örneğin enflasyonist dönemlerde eğitim harcamalarının azaltılması beklenemez (EKER, 1994, s.155).

Kamu tarafından bazı satın alımların, belli bölgelere veya küçük işletmelere yöneltilmesinin (sözde bölgesel farklılıkları ortadan kaldırmak ya da küçük işletmelerin korunması amacıyla) arkasında da, siyasi bir neden aranabilir. Bunun gibi, kamusal yatırımların genellikle, oy potansiyelinin yüksek olduğu yerlerde yoğunlaşması ve oluşan seçim sonuçlarına göre, siyasi iktidarın fazla oy çıkardığı birimlere daha fazla hizmet götürülmesi, bu olguyu bütünleştirir. Bu harcamaların seyri, bölgenin veya yerel birimlerin siyasi iktidara yakınlık derecesiyle açıklanabilir.

Transfer harcamalarında önemli bir mâli araç olarak kullanılabilir. Emekli maaşı, yaşlılara yapılan sosyal yardımlar, hastalık ve işsizlik durumundaki ödemeler, bu harcamalar kapsamındadır. Bireylerin gelirlerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen bu ödemeler, kamu borçlarının faizleri, fakirlere yapılan yardımlar, karşılıksız sosyal hizmetler için olabileceği gibi, tüketicinin alacağı mal ve hizmet fiyatlarını azaltmak ya da üreticinin kârını yükseltmek amacıyla yapılan ekonomik yardım türünde de olabilir.

Kamunun, toplumun geniş bir kesimine hitap eden ürünlerin fiyatlarında yaptığı bir azaltma, birtakım maliyet yükünü kendi üzerine almasıyla ilgilidir. Gelir aktarımı şeklinde oluşan bu harcamaların yanında, ihraç mallarında vergi iadeleri veya tarımsal üretimde kullanılacak akaryakıtların vergi dışı bırakılması gibi, sermaye transferlerine yönelik uygulamaların da siyasi boyutu düşünülebilir. İktisadi Devlet Teşekküllerine yapılan kamusal transferler, emekli sandığı, dernek, birlik gibi sosyal kuruluşlara aktarılan kaynaklar, siyasetin ekonomiyi yönlendirdiği bir ülkede çoğu zaman siyasi malzeme olarak kullanılır.

Kamusal harcamaların temelinin siyasi olması, bir harcama yapılabilmesi için öncelikle bununla ilgili bir hizmetin belirtilmiş olması gerçeği ve bunun da siyasi organlar tarafından yapılması, olaya daha geniş bir çerçeveye çizer.

Ücret ve maaşlar için yapılan ödemelerin, kamu harcamaları içindeki önemli yeri, yapılan siyasi amaçlı zamlarla daha da artmaktadır. Uzun dönemde üretim, istihdam artışı ve gelir dağılımını düzenleyici etkileri nedeniyle, ücret ve maaşlar aracılığı ile siyasi otorite tarafından çalışan kesime seçim öncesi gelir iyileştirici politikalar sunulur. Kamunun, istihdam alanı olmasına yönelik eylemlerle, işlevini sürdüren ücret ve maaş bileşkesine, seçim döneminde daha fazla başvurulur.

Cari, transfer ve yatırım harcamalarıyla ekonomiye getirilen hareketliliğin açık bütçelerle finanse edilmesi, seçim sonrası dönemde olumsuz sonuçlarla karşılaşılacağına belirtisidir.

Seçim dönemine girildiğinde yapılan yatırım harcamaları genelde işsizliği azaltıcı alanlara yönelerek, emek yoğun yatırımların yapılması yönündedir. Bayındırlık, karayolu, baraj, köprü yapımı gibi faaliyetler bu dönemde hız kazanır. Oysa seçim sonrası bu yatırımların unutulması, kaynakların kötüye kullanıldığını gösterir. Altyapı yatırımları, okul ya da organize sanayi tesislerinin kurulmasına yönelik harcamalar, toplum tarafından daha dikkatli izlenir. Kamu harcamalarının, devletten halka satınalma gücü aktarması, toplam talebin yönünü belirler. Eğer kamu

harcamaları, yatırım ve cari harcamalar biçiminde ise toplam talebi artırıcı bir etki yaratır. Transfer harcamalarının ise toplam talebi etkileme yönü daha düşüktür.

Cari harcamaların artırılışı, kamu personelinin satın alma gücünü artırdığı gibi özel mal ve hizmetlere olan talebi de artırabilir. Devletin de doğrudan özel mal ve hizmet satın alması talep artışını daha da hızlandırır.

Seçimden önce girişilen harcama artırıcı mali politikalar araçları içinde, "dış yardım ve krediler"de görülür. Az gelişmiş ekonomilerin, gelişmiş ekonomilerden her zaman kaynak transferi içinde oldukları gerçeği, seçim dönemlerinde dış finansman kaynaklı, popülist politikaların uygulanmasını da beraberinde getirebilir. Ağır dış borç yükü altında bulunan ülkelerde, dış finans güçleri, seçim dönemlerinde daha fazla taviz koparma uğruna, söz konusu ülkede siyasi havayı da yönlendirebilir.

Sübvansiyon ve sermaye transferlerinin esnek ve seçimlik olmaları, bunların istenildiği zaman, istenilen ürüne, sektöre veya bölgeye uygulanabilirliğini ortaya koyar. Mali yardımlar; ihracatın teşviki, fiyat artışlarını önleme, satışların azalmasını ve tüketicilerin korunmasını gerçekleştirmek için kullanılabilir. Üreticinin fiyat düşmeleri karşısında zarar görmesini önlemek amacıyla da bu yola başvurulabilir. Tarımsal ürünlerde «taban fiyat» uygulanması gibi.

Ülke içi fiyatların dünya fiyatlarıyla bağlantısının kesilmesi yönünde oluşacak sakıncalar, seçim ekonomisi politikalarıyla daha da belirginleşir. Yapılan mâli yardımların siyasi amaçlı olması, etkin kaynak kullanımını da ortadan kaldırır.

Siyasi iktidarın, kamu harcamaları dışında, kamu gelirleri politikalarıyla da siyasal değişkenler üzerinde etkili olduğu görülür. Vergi politikalarıyla, ekonomide durgunluğu ortadan kaldırmak amacı, vergi indirimlerine neden olabilir. Toplam talebi artırıcı yöndeki böyle bir uygulama ile genişletici bir yapı oluşturulur. Vergiler, ekonomide bir yandan emek arzı ve gelirle-

riyle ilgili iken, diğer yandan, müteşebbislerin davranışları üzerinde etkili olabilir. Kamu harcamaları yoluyla ekonomi yeterince canlandırılmamışsa, vergi indirimleri ile ekonomik genişleme sağlanılabilir. Bu da kişi ve kurumların kullanılabilir gelirlerini artırırken, bir yandan da bireylerin harcamalarını artırır, firmaların yatırım kararlarını etkiler.

Vergi politikası yoluyla, ekonomide siyasal amaçlara ulaşmak için yaratılan suni canlanma, devletin belli sektörlerle tanıdığı vergisel kolaylıklar yanında, mali yardımları da içerir. Düşük faizli kredilerle beslenen dinamik sektörler üzerinden siyasal rant beklentisi, siyasi iktidarların amaçlarının, "konumlarını güçlendirmeye yönelik" olmasıyla açıklanabilir. Politikacıların yeniden seçilme şanslarını arttırmak için, seçime kadar vergileri azaltıp, kamu harcamalarını artırma yönündeki genişletici politikaları, seçim sonrası siyasi iktidarın yön değiştirmesine neden olur.

221. Parasal Araçlar

Parasal araçların, belirli bir dönem içinde ekonomik konjonktüre bağlı olarak sık sık ve çeşitli yönlerde değiştirilebilme özelliği vardır. Ayrıca kamuoyuna geniş açıklamalar yapmak ve gerekçe sunmak gibi ilkelerinin bulunmaması nedeniyle parasal politikalar "seçim ekonomisi"nin, kolay uygulanabilen önemli bir aracıdır.

Hükümetlerin, genellikle merkez bankası politikalarını kontrol imkanının bulunması, parasal politikaları yönlendirmelerine yol açar. Seçim ekonomisi sürecinde, kısa, orta ve uzun vadeli krediler veren bankalardan daha çok, merkez bankası ön plana çıkar. Yeterli kaynağın olmadığı bir ekonomide, merkez bankası'nın hükümetin finansörlüğünü yaptığı görülür.

Ekonomide bankalar tarafından kaydi para yaratılmasıyla da kredi oluşturulma sürecine katkıda bulunulur. Kredi sınırlandırmalarının minumuma indiği seçim döneminde, hemen her kesime kredi bolluğu sağlanır. Bunların düşük faizli ve uzun vadeli olmasına dikkat edilir.

Para arzının ve kredi hacminin genişlemesiyle şekillenen parasal araçlarda, seçim döneminde yoğun bir hareketlilik görülür. Politikacıların kısa süreli popülist düşüncelerine yardımcı olan bu politikalar, bazı gruplara bizzat ileri dönemde tüketimlerinden vazgeçme pahasına, kısa dönemli likidite artışı sağlayarak ani tüketim imkanı sunmaktadır.

Günümüzde devletin dolaşımdaki para miktarını istediği biçimde artırması, popülist politikalara yön verir. Bunu yaparken hükümetin herhangi bir karşılık aramak zorunda olmaması, kendi çıkarları doğrultusunda, merkez bankası kaynaklarını yönlendirmesine neden olabilir. Seçim döneminde para arzının artırılması uzun dönem ekonomik göstergelerde önemli sıkıntılar yaratır.

Para arzının artırılması, faiz, döviz kuru, iç ve dış borçlanma politikaları, parasal araçları oluşturan olgular olarak seçim ekonomisini yönlendirebilir. Seçim dönemine girildiğinde açık piyasa alımları sonucu para stokunun artışı, faiz oranlarının düşmesine neden olurken, reel harcamalarda artış görülecektir. Ekonomide genişleyici bir etki yayılırken, sermaye talebi ve fiyatlar üzerinde baskı oluşacaktır. Seçim sonrası dönem ise, kamunun yeterli kaynağa sahip olamaması durumunda, iç borçlanmaya gitmesini, faiz oranlarının tekrar yükselmesini getirir. Seçim döneminde yaratılan yapay genişlemeler yerini tekrar daraltıcı politikalara bırakır. Kısa dönemde para arzı ile faiz oranı ters ilişkili iken, parasal politikalarının asıl etkisi, uzun dönemde, para stokunun reel değerinin düşüp, faiz oranlarının yükselmesi ve enflasyon sürecinin reel geliri düşürmesiyle belirir (GÖKÇE, 1995, s.9)

Çoğu hükümetler tarafından fiyat istikrarının uzun dönemli yararları bilinmekle beraber; karşılıksız para basımı, verimli olmayan kurum ve kuruluşlara kaynak aktarılıp kurtarılması, tarım ürünlerine yüksek taban fiyat uygulanması ve kamusal harcamaların merkez bankası kanalıyla karşılanması, uzun dönem fiyat istikrarını ortadan kaldırmaktadır.

23. Seçim Ekonomisi Politikalarının Etkileri

230. Kısa Dönemli Etkileri

Popülist politikaların uygulanışı sırasında ekonomik denge-lerin bozulması ve bu olumsuzluğun giderilmesi için seçim sonrası girişilen politikalar, kısa dönemli etki olarak kendisini gösterir. Seçimden hemen önce maaş ve ücretlere zam yapıldığı, tarımsal ürünlerde yüksek destekleme alım fiyatlarının uygulandığı, kredi bolluğu ve çeşitli teşviklerle biçimlenen gelir transferlerinin yapıldığı görülür. Bunun için de genişletici ekonomik politikalar seçildiğinden, seçim sonrası dönemde fiyat artışlarıyla birlikte gelirden azalmalar ve ekonomik istikrarsızlıklar belirir.

Seçim öncesine göre deplase olmuş olan genel fiyatlar düzeyi, seçim öncesi politikanın bedelini, kendilerine kısa dönemli yarar sağlanan gruplara ödetir. Seçim öncesi politikalarla ekonominin dengeleri sarsılmış ise, seçimden sonra kemer sıkma politikaları gündeme gelebilir (ÖNDER, 1991, s.17).

Ekonomide piyasa mekanizmasının arkasında siyasal kararların her zaman yer alması, üretim, harcamalar ve bölüşüm üzerinde etkili olmaktadır. Kaynakların yetersiz olduğu ekonomilerde, siyasal iktidarlar etkinliğini daha da artırırlar. Yasalarla ya da idari kararlarla, ekonomiye müdahale edebilme yetkisini elinde tutan iktidarlar, piyasa güçlerinin ekonomide mutlak hakimiyetini sınırlandırmaktadır. İktidara gelenin, kendisini de, taraftarlarını da, servete, istihdama ve her çeşit imkana kavuşturabileceği gerçeği, siyasi rekabeti bir ekme kavgasına dönüştürmektedir. Ekonomik devletçilik, her iktidarı bilinçli veya bilinçsiz yıprandırmakta, piyasa şartlarının dışında alınan her karar, ya rüşvet, ya nüfuz ticareti şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Devletin sürdürülebilir olmayan bir biçimde arttırdığı siyasi harcamaların toplumsal grupların - en azından bunların bir bölümünün-gerçek gelir veya alım gücünde yarattığı artış, kısa dönemli olur (ATİYAS, 1995, s.25).

Kısa dönemli oy kovalama faaliyetleriyle şekillenen popülist politikalar, kısa dönemli gelir transferine yönelirler. Gösterişe dayalı yatırımlar ve harcamalar bu politikaların amaçlarını ortaya koyar. Ekonomik kuralların çiğnendiği bu yapılanmada gelir dağılımının düzeltilmesi, refah düzeyini artırma gibi amaçlar çok kısa ömürlü olmaktadır. Buna işsizliğin azalması ve faizlerin düşmesi de eklenebilir. Vergilerin azaltılması, kamu harcamalarının ve para arzının artırılması kısa süreli refah artışına yetmeyebilir.

231. Uzun Dönemli Etkileri

Seçim ekonomisi politikalarının gerçek etkisi uzun dönemde görülür. Kaynakları yönlendirme yetkisine sahip siyasi iktidarlar, geçici olarak, daha geniş bir sosyal taban oluşturmayı düşünebilirler. Sorun, seçim öncesi kamu harcamalarının artması ile sınırlı olmayıp, bizzat siyaset yapma biçiminin kendisi ve siyasi rekabette kullanılan araçlarla ilgilidir. Buna göre, ekonomi politikalarının kontrolü güçleşebilir ve seçim sonrası verilen vaadlerin yerine getirilmesi için yapılan uğraşlar, kamu harcamalarının daha hızlı artmasına neden olabilir.

Kaynak oluşumunun yetersizliği ile, yerini uzun dönemde hızla yükselen enflasyona bırakan popülist politikalar, kamusal bütçe açıklarını da peşinden getirir. Bu yüzden genişletici politikaların etkisini gidermek için "stabilizasyon" yöntemine başvurulur. Böylece seçim döneminde uygulanan politikalara bağlı olarak, kamu harcamaları, kamusal destek kredileri, emisyon ve enflasyon gibi değişkenler, siyasi ve ekonomik konjonktürü ortaya çıkarır. Bu dönemin oluşumunda ekonomik kurallar değil, seçmenler ve hükümet arasında kurulan çıkar ilişkileri etkili olmaktadır. Uzun dönemde yükselen enflasyonla, kişilerin alım gücü yeniden düşmekte ya da getirilen istikrar programına göre aynı grupların gelir dağılımı içindeki yeri zayıflamaktadır (CİLLOV, 1995, s.3).

Seçimden hemen sonra politikacıların yön değiştirmeleri; vergilerin artırılması, kamu harcamalarının kısılması ve para arzının daraltılmasıyla kendini gösterir. Siyasi iktidar seçim döneminde, kaynakları, dayandığı toplumsal tabanın çıkarları doğrultu-

sunda kullanmıştır. Reel kaynağa dayanmayan gelir aktarımlarının seçim sonrası geri alınacağı gerçeği, çoğu zaman seçmenler tarafından görülmemiştir. Neticede, uzun döneme yansıyan kaynak sorunu, kemer sıkma politikalarını gündeme getirir.

Kamu borçlanma gereğinin artması, vergi gelirlerinin artırılmadan kamu harcamalarının artırılması, ekonomide sıkıntıların kaynağını oluşturur. Böyle bir ortamda KİT ürünlerine yapılan zamlar, iç borçlanmaya daha fazla gidilmesi, merkez bankası kaynaklarının zorlanması ve dış yardımlara güvenilmesi, makroekonomik dengesizliğin belirtileridir. İç borçlanma, faiz hadlerini yükseltebileceği gibi, fiyatların artmasına da neden olabilir. Böyle bir yola başvurulması seçimlerden sonra, konsolidasyon sorununu da ortaya çıkarabilir. Daha sonraki dönemlerde ise bütçe üzerinde faiz baskısına yol açabilir (TUNCER, 1996, s.18).

Kısa dönemli iyileştirmeler ekonomide şok talep fazlasına neden olurken, buna üretim artışıyla değil, fiyat artışıyla cevap verilir. Bunun için de, talep azaltıcı politikalar gündemde tutulur. Bütçe açığının kısılması, para arzının daraltılması ve döviz kurlarının yavaşlamasıyla birlikte, uzun dönem etkilerle karşılaşılır. Burada artık ekonomide istikrarsızlıkların olduğu, büyüme hızı, istihdam ve gelir dağılımının olumsuz etkilendiği bir ortam vardır.

24. Seçim Ekonomisi ve Merkez Bankasının Bağımsızlığı

Ekonomi politikalarının etkinliği açısından, merkez bankasının faaliyetleri büyük önem taşır. Merkez bankalarının siyasal karar organlarıyla, para politikalarını sık sık değiştirmeleri, ekonomik konjonktür oluşturur. Makroekonomik istikrar açısından parasal politikaların kullanılıp ekonominin yönlendirmesi, yüksek büyüme-düşük enflasyon amacına yöneliktir. Ekonomide para ve kredi arzını yönetmesiyle beraber, tüm mali piyasalara yayılan etkileri, merkez bankalarının rolünü daha da artırmaktadır.

İşlevsel bakımdan merkez bankaları, para arzı ve kredi hacmini ekonomik gerçeklere göre düzenlerken, devletin mali anlamda temsilciliğini yapıp, bankalara ve hazineye de kredi

vermektedir. Bütün bunları hükümetin görüşleri doğrultusunda yapmaktadır (TOKGÖZ, 1995, s.7).

Hükümetlerin istikrarlı büyüme, işsizlikle mücadele, dış ödemeler dengesini sağlama, gelir dağılımını düzeltme, enflasyonla mücadele gibi makroekonomik hedeflere ulaşmak için merkez bankası kararlarını yanlarında görmek istemesi, zaman içinde istek ve tercihlerini bu kuruma kabul ettirmeleriyle, kendi kararlılıklarının gücünü ortaya koymaktadır. Merkez bankasının, sorumluluk alanı hükümetin tutumuyla ilgili olup, fiyat istikrarının sağlanması, bütçe açıklarının finansmanı, gelişme projelerinin maliyetinin karşılanması, kamu bankaları ve kuruluşlarının kurtarılması, hükümetin finansal işlemlerinin yönetilmesi gibi faaliyetleri görülür.

Siyasi dalgalanmaların daha fazla görüldüğü bazı gelişmekte olan ülkelerde, uygulanacak kemer sıkma politikalarıyla seçmen tepkilerini göze alamayan hükümetler, kamu harcamalarını kısamiyıp, kamu gelirlerini de artıramayınca, kamu kesimi finansman açığını kapatmak için merkez bankası kaynaklarına başvurur. Bu olgular merkez bankasının başarısını etkilemektedir.

Ülkede fiyat istikrarını sağlamaya yönelik ana göreviyle, ekonomik gelişme düzeyine bağlı olarak, merkez bankası yönetimi-hükümet ilişkileri öne çıkmakta ve asıl hedefe ulaşılmasında merkez bankasının başarısı sınırlanmaktadır.

Siyasi önceliklerin ön planda tutulmasıyla merkez bankasının işlevsel zorlukları çatışınca, ortaya "Merkez Bankasının Bağımsızlığı" konusu çıkmaktadır. Bunun arkasındaki neden, politikacıların siyasi kararlarla para basma yetkisini kullanıp, kendilerini finanse etme yolunun tıkanmasına dayanır. Bilindiği gibi karşılıksız para arzının artırılması, popülist politikaların ürünü olup enflasyonist baskı oluşturmaktadır.

Birleşik Amerika'da ekonomi politikasının partizan amaçlı olarak kullanılması, özellikle başkanlık seçimleri öncesinde, Federal Reserve üzerinde baskıda bulunarak genişletici bir para

politikasının uygulanmasını sağlamakta; seçim sonrası dönemde ise frene basarak para akışını durdurmaktadır (OKTAR, 1996, s.10).

Siyasi amaçlı olarak merkez bankası kaynaklarına başvurmak, gelişmiş veya azgelişmiş ülkeler için farksızdır. Federal Reserve yasal bağımsızlığına karşın, siyasi kararlara karşı gelememektedir. merkez bankalarının siyasi iktidara fazlasıyla bağımlı olduğu ülkelerde, merkez bankası politikalarına müdahelenin boyutları daha geniştir. Parasal politikalar, politikacıların kısa vadeli amaçlarına hizmet edip, popülist düşüncelerini desteklemek üzerine kuruludur. Bu da para politikalarının işlevini yitirmesine neden olur. Siyasi tercihlerin, ekonomi politikalarının önüne geçmesi anlamına gelir.

Merkez bankasının bağımsız olduğu ülkelere bakıldığında, siyasi konjonktürün yaşanmadığı ya da etkisinin az ve kısa süreli olduğu görülür. Fransa, İtalya ve Almanya üzerine yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre, seçim öncesi ekonomik şartları yönlendirmek için yürütülen para politikaları, üç ülkede farklılık göstermiştir. 1981 yılından önce Fransa ve İtalya'da seçim ekonomisi politikaları çok önemli etkiler yaparken, Almanya'da bu etki çok sınırlı olmuştur. Nitekim, Fransa ve İtalya'da seçimlerden sonra yüksek enflasyon ve durgunluk yaşanırken, Almanya'da ekonomik istikrar devam etmiştir. Bunda merkez bankalarının bağımsızlık derecelerinin farklılığı önemli olmuştur.

Hükümetlerin parasal istek ve tercihlerinin politikaya dönüşme derecesi, merkez bankalarının bağımsızlık statüsünü belirler. Bunun için de parasal politikalar, merkez bankasının bağımlı olduğu ülkelerde önemli ölçüde etkilenir. Almanya'da Bundesbank'ın bağımsız bir konumda olması, siyasi partilerin parasal politikaları etkileme yeteneğini azaltırken, Fransa'da Merkez Bankası, siyasi partilerin para politikalarını uygulamasına fırsat vermiştir (TOKGÖZ, 1995, s.18-19).

Merkez bankasının bağımsızlığının, para ve kredi genişleme oranları, bunlar aracılığıyla da enflasyon ve bütçe açığı gibi önemli makroekonomik değişkenler üzerinde olumlu değişikliğe neden

olduğu görülür. Merkez bankasının bağımsız olmadığı ekonomilerde sınırsızca kullanılan banka kaynakları, siyasete esir olurken, üretmeden tüketmek, ihraç etmeden ithal etme dengesizliklerini de beraberinde getirir. Bunun yanında döviz fiyatlarının artması, faizlerin yükselmesi ve kamu kesimi borçlanma gereğinin artmasına da neden olur.

Müdaheleci politikalarla ekonomilerde oluşan rantın, gelir dağılımını bozarak, reel ekonomide olumsuz sonuçlara neden olması, merkez bankasının bağımsızlığını ön plana çıkarır. Ekonomi politikalarını siyasi iktidarların etki alanı dışına çıkartacak böyle bir yapılanma, popülist politikaların uygulanmasını da zorlaştıracaktır. Merkez bankasının gerçek bağımsızlığı, sadece yasal düzenlemelerle değil, hükümetin diğer birimleri ile banka arasındaki ilişkiler, bankanın araştırma bölümünün kalitesi ve hükümetin diğer birimlerindeki anahtar rolündeki görevlilerin konumlarıyla da ilgilidir. Bu da işlevsel yönden bağımsızlık anlamına gelir (ULUDAĞ, 1996, s.4).

Merkez bankasının bütçe yönünden bağımsızlığı, seignorage gelirleri, faiz gelirleri, munzam karşılıklar ve reeskont sonucu elde edilen fonlardan sağladığı gelirlerle ilgilidir. Genelde kâr eden bu kurumların, kârlarını siyasi otoriteye iade etmeleriyle, bütçe bağımsızlıklarını yitirdikleri görülür.

Merkez bankalarının bağımsızlığından, siyasi otoriteden kopukluk değil, siyasi iktidarların nüfuz ve müdahale alanının dışında kalması, seçim ekonomisi politikalarından izole edilmesi anlamı çıkarılmalıdır. Hükümetin, merkez bankasını sadece bir emisyon kurumu olarak görmemesidir. Böyle bir ortamda, enflasyonla mücadelede uygulanacak para, faiz, döviz kuru, iç ve dış borçlanma politikaları, hükümetin ekonomi politikalarıyla uyumlu olması kaydıyla özerk bir biçimde sürdürülebilir.

25. Seçim Ekonomisi ve Siyasal Yolsuzluk

Hemen her ülkede ahlaki, ekonomik ve toplumsal bakımdan yol açtığı sosyal maliyetler nedeniyle "yolsuzluk" olgusu, önemli

bir yer tutar. Bu kelimenin içeriğinde ahlaki çöküntü ve toplumsal çürüme yatmaktadır.

Özel çıkar sağlamak amacıyla devlet dairelerinin kullanımı, kamusal malların kişisel kazanç amacıyla kamu görevlilerince satılması, siyasal yolsuzluk olarak değerlendirilebilir. Bunun daha geniş bir çerçevesi adam kayırma, rüşvet, kaçakçılık, görev ve yetki suistimali, zimmet, irtikap (zorla yiyicilik) gibi davranışlarla çizilebilir (CİNGİ, 1994, s.2-3).

Kamusal hırsızlık olayında başlıca iki taraf söz konusudur. İlk olarak «kamu görevlileri» görev ve yetkilerini kötüye kullanmak suretiyle, kamusal kaynaklardan özel çıkarlar temin edebilmektedir. (Rüşvet, irtikap, zimmet gibi) İkinci olarak, «vatandaşlar» kamusal kaynakları kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilirler. Kamu malının vatandaşlarca yağmalanması, kamusal hırsızlığın diğer yönünü oluşturmaktadır. Örneğin, kamu teşebbüsleri tarafından üretilen mallara zam yapılacağından önceden haberdar olan bazı kimseler, bu bilgi sızdırma ya da bilgi elde etme olayında haksız kazançlar temin edebilirler. (Vurgunculuk) Bir başka örnek de, özel müteşebbislerin "lobicilik" yaparak haksız yere teşvik elde etmesi olayıdır. Bu «teşvik kollama» faaliyetleri de, kamusal hırsızlığın bir yönünü oluşturmaktadır (AKTAN, 1994, s.6).

Siyasal yolsuzluk iki kişi arasında değil, toplumun bütün bireylerini etkiler. Partizanca tutum ve davranışlarda bu etki, daha fazla görülebilir. İktidara sahip partinin tüm bürokrasiyi değiştirip, kendi siyasi taraflarını işbaşına getirmeleri, bir siyasal yolsuzluk olarak değerlendirilebilir. Öte yandan iktidarların baskı gruplarına hizmet eder hale gelmesi ve bunlara rant yaratması da, yelpazeyi genişletir. Halbuki siyasi iktidarlar sadece belli çevrelere rant sağlamakla kalmayabilir, aynı zamanda kendi siyasi konumunu sağlamlaştırmak ve taraftar toplamak için de, rant yaratabilir. İktisadi etkinliğin dışlanarak, sadece siyasi amaçlarla yatırıma girişilmesi de, bir siyasal yolsuzluk sayılabilir. Bu özellikteki seçim yatırımlarının çoğu, seçimden hemen sonra unutuluyor, yarım kalıyor ya da çok az bir kısmı gerçekleştiriliyor. Seçimden galip gelme uğruna yapılan bu tür yatırımlar, ekonomide kaynak

dengesini bozup, ortalama verimliliği düşürür. Bu yatırımların halktan alınan vergilerle ya da borçlanma yoluyla yapılması ve politikacılara verilen yetkinin siyasi çıkar amacıyla kullanılması, maliyetin halka yüklenilmesi anlamını taşır (KORKMAZ, 1996, s.2).

Siyasal yozlaşmanın diğer bir şekli de teşvikler ve destekleme alımlarında görülür. Bazı tarımsal ürünlere oy kaygısıyla destekleme yapılıp, yüksek taban fiyatları verilmesi, sonra da bu ürünlerin depolarda çürütülmesinin mantıksal tutarsızlığı ortadadır.

Çıkar ve baskı gruplarının üretime katılmaksızın devletten ekonomik yarar sağlamaları, diğer bir deyişle rant kollamaları, siyasi iktidarların bunu bir siyasi araç olarak kullanmasına neden olabilir. Devletin ekonomideki rolü ile orantılı olarak artan, siyasi yozlaşma içindeki ülkelerde, iktidarın bu tutumu, taraftarlarıyla birlikte yağmalama sürecini başlatır. Siyasal atmosferin ve rekabetin, teşvik kollama faaliyetlerini desteklemesi, bazı kişi ve kurumları siyasi iktidar ile gizli ilişkiler kurmaya yöneltir. Burada devlet, bireyler, çıkar ve baskı grupları ve teşviklere aracılık eden kişi veya kurumların varlıklarından söz edilebilir.

Siyasal yozlaşma ile kişisel kazançlar uğruna, kanunlar, kurallar ve düzenlemeler yok sayılır. Siyasi iktidarlar oy endişesiyle çıkar gruplarından gelen isteklere karşı koymamaktadır. Bu da piyasa mekanizmasının sınırlarını daraltıp, ekonomiyi politize ederek etkinliği bozabilir.

Politikacılara yakınlık derecesine göre devlet kadrolarının doldurulması, akraba, dost ve yakınlarla önemli görevler verilmesi de bir çeşit yozlaşma olarak değerlendirilebilir. Adam kayırmacılık, özünde, elde edilecek siyasi destekle bütünleşir. Kişilerde, bulunması gereken niteliklere göre, yetki ve görevin verilmediği bir yapılanmada, herkesin en azından bir politikacı tanınması gerektiği gibi bir yanlış da beraberinde gelir. İktidara yakınlığın bir sonucu da ihracat, ithalat, yatırım ve üretim teşviklerinden elde edilen rüşvet veya vergi ödemekten kaçma durumlarında görülebilir. Kalkınma sürecini yavaşlatan bu durum kamuoyunun tepkisine

neden olurken, politikacıların ısrarlı tutumları çıkar ilişkileriyle açıklanabilir.

Siyasal yozlaşma sonucu, kamu harcamalarında artışların meydana gelmesi, vergi yükü artışlarına da neden olur. Devletin harcama artırıcı politikaları, para arzı, iç ve dış borç artışlarını beraberinde getirirken, siyasal yozlaşma ile oluşan istisna ve muafiyetler ve yatırım indirimi gibi vergi teşvikleri, kamunun vergi gelirlerinde önemli azalışlara yol açar.

Sosyal refahın gerçekleşmesinde, kaynakların yanlış yönlendirilmesi anlamını taşıyan siyasal yolsuzluk olgusu, devletten rant kovalayan kesimin hazırladığı, lisans ve tarife düzenlemeleri ile rüşvet ve komisyon gibi çeşitli yollarla, politikacılar tarafından beslenmektedir. Fiyat yapısını bozup refah azalışlarına yol açan bu politikalar, yolsuzluğun bir sonucu olarak kabul edilebilir.

26. Seçim Ekonomisi ve Anayasal İktisat Yaklaşımı

Seçmenlerle siyasi iktidarlar arasında "oy" temeline dayalı etkileşim bulunması ve seçmenlerin isteklerini elde etmede bunu bir güç olarak görmeleri, siyaseti ulusal kaynakların yağmalanması kavgasına dönüştürür. Demokrasinin bu yozlaşmadan kurtarılması için değişik yöntemler uygulanabilir. Bunlardan birisi de "anayasal iktisat" yaklaşımıdır (TULLOCK, 1967, s.224-232).

Ulusal ekonomide yeri ve önemi artan kamu faaliyetlerinin ve siyasi iktidarların, başıboş bırakılmaması düşüncesi, bu yaklaşımın temelini oluşturur. Siyasi partilerin seçim vaatlerinde genellikle, "neyin yapılacağı" açıklanırken, "ne ile, ne zaman" yapılacağı konularında sessizlik ve belirsizlik görülür. Seçmenlere "yapılacaklar" ve "verilecekler" belirtilirken, bunların maliyetinin kimlere yükleneceği açıklanmaz.

Siyasi iktidarın neyi, nasıl, ne zaman ve ne ölçüde yapacağını gösteren anayasal kuralların belirlenmesi, "anayasal iktisat" yaklaşımının temelini oluşturur. Bütçe açıkları ve para arzının kontrolü gibi çeşitli makroekonomik değişkenlerin, politikacıların özel kullanımına bırakılmaması, devletin ekonomik hayata ilişkin

sorumluluk hak ve görevlerinin açıkça belirtilmesini içeren kurallarla, ekonomik istikrarsızlık ve dalgalanmaların çözümü aranmaktadır (SAVAŞ, 1994, s.4).

Siyasetin ekonominin önüne geçmesi yanlışlığının ortadan kaldırılması felsefesine dayanan bu süreç, kamu harcamalarının gayri safi milli hasıla içindeki payının azaltılıp, bütçe açıklarının önlenmesi, iç ve dış borçların azaltılması ve enflasyonun önüne geçilmesi olgularını da içerir. Siyasi partilerin seçmenlere vaat yarışını bir anlamda sınırlandıracak olan bu uygulama ile, politikacıların keyfi davranışlarının önlenmesi düşünülmektedir.

Hükümetlerin yasa çıkarma, zor kullanma, vergi yükleme, vergi toplama ve para basma gibi yetkilerle donatılması, bunları özellikle seçim dönemlerinde birtakım çıkarıcı davranışlara sürükleyebilir. Hükümetin anayasanın çizdiği ölçüler dışında para basmaması, denk bütçe uygulamasına gidip, yapacakları tüm bütçeleri gelirleri ile sınırlandırmaları gibi maddeleri içeren ekonomik anayasa, hükümetler ya da siyasi partilerin sahip oldukları kaynakların üzerinde harcama yapmalarını önlemeyi amaçlar. Böylece hükümetlerin, iç ve dış borçlanma ve kontrolsüz para basmalarının önüne geçilebileceği belirtilir (TULLOCK, 1967, s.224-232).

Bu yaklaşım, kişi ve kurumların devletten herhangi bir konuda alacaklı olmasının, ekonomik ve siyasal alanda çeşitli kısıtlamalara bağlı olacağını bilmesi gerektiği, varsayımına dayanır. Eğer devletten bir istekte bulunuluyorsa, bu yeni bir vergi ya da vergilerde bir artış anlamına gelecektir. Anayasal iktisat, kamusal mal ve hizmetlerde yeni tanımlamalar yapar. Devletin savunma, emniyet ve yargı gibi belirli işlevlere ağırlık vermesi üzerinde durur. Özelleştirme gibi bir olgunun bile, anayasal iktisat kapsamında, devletin fonksiyonlarından kaynaklandığı belirtilir.

Anayasal iktisat çerçevesinde, kamunun en önemli geliri, vergilerdir. Bireylerden, ödediği vergiler kadar hizmet beklemesi istenir. Vergilerin kanun hükmünde kararname ile değil, yasalarla konulup gelir, harcama ya da servetten mi alınacağına açıkça belirtilmesi üzerinde durulur. Bunun yanında vergi oranlarının net

bir şekilde açıklanması istenir. Tüm vergilerin tek oranlı olması ve siyasi iktidarların, anayasa ile belirlenen vergi oranları karşısında, bu rakamları kişi ve kurumlar üzerinde baskı aracı olarak kullanılamayacağı düşünülür.

Kayıtdışı ekonominin doğmasına neden olarak, vergi oranlarının keyfi kullanımı gösterilir. Anayasada koyulacak ekonomi bölümü ile toplum, hükümetlerin kendi çıkarlarına alet edilmesinden kurtulabilecektir. Vergi tür ve oranları, para arzı ve bütçe dengeliği belli kayıtlara alınacaktır (SAVAŞ, 1996, s.19).

Buna göre, ekonomik anayasa ile genelde şunlara işaret edilmektedir :

- Para arzının her yıl ne kadar artacağı gösterilir. Siyasi iktidarın para basma yetkisi sınırlandırılır. Bunun için de ekonominin yıllık net üretim artışı bir ölçüt olarak alınır.
- Vergilerin "konusu" açıkça belirtilir. Vergilerin sabit oranlı olmasına dikkat edilir.
- Bütçenin, gerçek gelirlere dayanması ve denk olması zorunlu tutulur. Borçlanma olanağı, bütçenin belli bir yüzdesi olarak bütçe yasası ile belirlenir.
- Bütçeye harcama maliyeti yükleyecek her yasa teklif ya da tasarısının, harcamanın kaynaklarını da göstermek zorunda olduğu belirtilir.
- İç ve dış borçların, hangi durumlarda ve ne kadar yapılacağı belirtilir.
- Transfer ödemelerinin toplumun hangi kesimine ve ne oranda verileceği belirtilir.
- Ödeneklerin cari harcamalarla-yatırımlar arasında nasıl dağıtılacağı açıklanır.

- Dış ticarete devlet müdahalesi olup olmayacağı, gibi temel ekonomi politikalarının da, anayasa kapsamına alınması gerektiği belirtilir.

Böylece hem ekonomik, hem de siyasi istikrarın güvence altına alınabileceğine işaret edilir.

27. Seçim Ekonomisi Politikalarının Sonuçları

Seçim öncesi dönemde devletin sürekli olmayan bir biçimde artırdığı siyasi harcamalar, bazı toplumsal gruplara gelir veya alım gücü yaratarak, kısa süreli iyileşmeler sunabilir.

Seçim ekonomisi süreci tamamlandığında, ekonomide birtakım makroekonomik istikrarsızlıklar görülür. Bozulan dengelerin yeniden kurulabilmesi amacıyla yapılan ayarlamalar, çoğu kez bir sonraki seçim dönemine kadar sürer. Ekonominin yap-boz çarkına sürüklenmesi özellikle az gelişmiş ülkelerde, siyasal ve ekonomik istikrarsızlığın en önemli nedeni olarak gösterilir.

Popülist politikalar ekonomik verimlilik, dengeli bir gelişme süreci gibi değerleri ortadan kaldırması yanında, ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklara neden olması sonucunda, kaynakların ve sermayenin dışa kaçması veya kaçırılmasını da beraberinde getirir. Bütçe ve iç açıklar yanında, dış açık vermek zorunda kalınır. İstikrarsızlık, hem vergilerin parasal değerinin sürekli düşmesine, hem vergilerin reel değer olarak azalmasına, hem de devalüasyonların devreye girmesine yol açabilir. Yine yaşanan enflasyon, ücret gelirlerini eritirken, düşük ücret oluşumuna ve sonuçta yoksulluğa neden olabilmektedir.

Genişletici politikalarla yükselen talep ve bunun sonucunda oluşan fiyat yükselişlerini kontrol altına almak için, "vergi" önlemi gündeme gelebilir. Kemer sıkma politikalarının ağırlık kazanacağı seçim sonrası dönem, yeni zamlarla birlikte gelir dağılımının bozulacağı bir ortam hazırlar. Faiz haddinin yükselmesini de içerecek önlemler paketi, üretim kısılması istihdam azalışı ve düşük büyümeyi de beraberinde getirir.

Burada, seçim sonrası stabilizasyon programlarının geliştirilip daraltıcı politikalara yönelmenin, sorgulanması düşünülebilir. Seçim ekonomisi politikalarıyla, toplumun bazı kesimlerine gelir artışı sağlayan siyasi iktidar, bunu neden daha önceleri denemedi? Bunun altında yatan neden olarak, böyle bir uygulamanın reel kaynağa dayandırılmaması söylenebilir. Bu da politikaların etkinliğini ortadan kaldırabilir. Oysa seçime giderken yapılan bu faaliyetler, reel dengeler sağlanıncaya kadar ilgililere çarpıcı gelebilir ve "oy"a dönüşebilir.

Seçime gidilirken dağıtılan, kısa süreli refah artırıcı malzemeler, bireylerin siyasi tercih bakımından kafalarını karıştırıp, farklı partilere yönelmelerine neden olabilir. Bu da siyasi ahlak bakımından düşünülmesi gereken bir noktadır. Toplumun algılama yeteneğini, kendi kişisel yararları için bozan bir uygulama, siyasi iktidara, seçimi kazandıran politika olması açısından ey iyi politika olarak gözükebilir. Kendileri açısından hiç de irrasyonel olmayan bu politikaların başta enflasyon, işsizlik ve kamu açıkları gibi birçok sorunu ortaya çıkaracağı gözden kaçırılır.

Bütün partilerin seçim dönemlerinde popülist politikalara yönelmeleri, önemli bir gerçeği ortaya koyar. Bu da aslında, siyasi rekabette avantaj sağlamamaktadır. Bu süreçte bütün partiler yüksek taban fiyatı önermek, taahhüt etmek veya uygulamak zorunda kalabilir. İktidara gelen her partinin, böyle uygulamaları devam ettirme yanlışlığının her zaman olabileceği, popülist politikaların en önemli sonucu olarak nitelendirilebilir. Başka bir deyişle seçim ekonomisi politikaları, bir sonraki seçimlerde yine popülizmi çağrıştırmakla en büyük sonucu yaratmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEÇİM EKONOMİSİ KONUSUNDA YAPILMIŞ BAZI ÇALIŞMALAR

30. Literatür Taraması

Çalışmanın bu bölümünde, seçim ekonomisi konusunda yapılmış araştırmalardan örnekler sunulmuştur. Bu çalışmaların seçilmesiyle, konunun teorik ve ampirik olarak farklı ülkelerde, ne şekilde ortaya çıktığı ve ne gibi etkilerinin olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, Türkiye açısından yapılan çalışmalardan da örnekler verilmiştir.

31. Seçim Ekonomisi Çalışmalarından Örnekler

Literatürde siyasi-ekonomik analizlerin odak noktasını mevcut ekonomik durum, seçim sonuçları, seçmen davranışları ve siyasi iktidarın seçimi kazanmak için uyguladığı politikalar oluşturur. Literatür genellikle 2 hipotez üzerinde durur: Pür Siyasal Konjonktür Dalgalanma Modeli (PBC) ve Partizan Model (PT).

PBC, modeli ilk defa Nordhaus (1975) ve MacRae (1977) tarafından ortaya konulmuştur. Politikacıların, yeniden seçilme şanslarını çoğaltmak için ekonomiyi yönlendirdiği varsayımına dayanan PBC modeli, politikacıların öncelikle koltuklarını korumaya meraklı olduğunu kabul eder

İşsizlik ve enflasyon gibi ekonomik sonuçların anahtarının kendilerinde olduğunu vurgulayan politikacılar, açık tercihli ve homojen seçmenlerle karşı karşıyadır. Seçmenler de politikacıları, onlardan bekledikleri ekonomik performansa dayalı olarak seçerler. Öte yandan politikacılar, veri ekonomik yapı ile sınırlı olarak politikalarını saptarlar. Bu yapı Phillips eğrisiyle tanımlanır.

İşsizlik ve enflasyon hakkında verilen seçmen tercihleri, politikacıların bu konularda seçim yapmasını (işsizlik mi, enflasyon mu) önemli kılar. Dikkatleri bu noktaya çeker. Bu bir anlamda seçmenleri etkileme yarışı olarak değerlendirilir (NORDHAUS, 1975, s.169-190).

Yapılan çalışmalarda PBC'nin 2 temel ampirik ilişki ortaya koyduğu belirtilir. Birincisi, politikacıların seçim dönemlerinde, seçim öncesi ve sonrası olmak üzere farklı politikalar izlediğidir. İkincisi, ülkelerdeki mevcut ekonomik ve sosyal yapıyla paralel olarak, siyasi iktidarların seçim dönemlerinde hangi ekonomik değişkenleri kullanarak, seçmenlerden en fazla oyu alabileceğini kapsar. Bu bazen işsizlik, bazen de enflasyonla mücadele şeklinde olabilir.

PBC konusunda birçok sonuç şu yönde oluşmuştur. Seçim ekonomisi uygulanan ülkelerde işsizlik seçim yıllarında düşük, seçim olmayan yıllarda yüksektir. Oysa Phillips eğrisiyle ilişkili olarak, bunun karşıtı enflasyonla mücadeledir.

PT modeli ilk defa Hibbs (1977) tarafından ortaya konulmuştur. Bu teori ise, politikacıların siyasi tercihleri ile şekillenir. Özellikle iki partili sistemde, -Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi-partilerden birisi işsizlik, diğeri enflasyon üzerinde durabilir. Politikacılar bunlardan çok, ideolojik ayırım üzerinde durarak, yandaşlarına, diğere seçmenlere oranla daha fazla çıkar sunabilir. Seçmenlerin de ideolojik tercihler belirtmelerine aracılık eden bu yöntem, kendi partilerinin hatalı uygulamalar yapmadığı veya daha az yaptığı, yanlışlığını da beraberinde getirebilir. Bu ilişkiler "Partizan Teoriler" çerçevesinde değerlendirilir (DAVIDSON-FRATIANNI-HAGEN, 1989, s.35-57).

Partizan model, sabit seçmen tercihlerini ve ideolojik olarak uyumlu politikacıları varsayar. Bundan dolayı seçmen davranışlarının farklılığı, enflasyon ve işsizlik gibi olgularda ortaya çıkabilirken, bir grup seçmen de tercih yapmada "kararsız" olabilir. Bunlar seçim döneminde, politikacıların üzerinde en fazla yoğunlaştıkları grup olarak görülür.

Buna göre, PBC ve PT iki önemli ampirik sonuç ortaya koyar. Birincisi; farklı partiler farklı siyasi kurallar izlerler. İkincisi, hedeflenen değişkenler ve siyasi araçlar seçim öncesi ve sonrasında farklı siyaset yapılmasına neden olabilir (MACRAE, 1981, s.239-263).

Ekonomik sonuçlar üzerinde seçmen tercihlerinin "sabit" ya da "değişir" olması kişilerin talep ve beklentilerinin farklılığıyla açıklanabilir. Bu olgudan hareketle politikacılar iki farklı bölüme ayrılabilir. Bunlar; çıkarıcı (stratejik) ve ideolojik politikacılar. İdeolojik politikacılar, yerleşmiş, kalıplaşmış bir destek ararken, stratejik politikacılar ise, oy maksimizasyonu için kısa dönemli destek ararlar (ÇARKOĞLU, 1995, s.85-108).

Tufte (1978) ve Mosley (1976, 1978, 1984)'in modellerinin temelinde "değişen seçmen tercihleri" görülür. Tufte'nin sonucu şu yöndedir. Stratejik politikacılar mikro düzeyi hedefler. Buna yönelik olarak da, parasal politikalar uygularlar. Mosley ise temel politikaların, ekonomide seçim öncesi herhangi bir krizden kaçınmaya yönelik olduğunu ileri sürer. Çünkü politikacılar böyle bir durumda seçmenler tarafından cezalandırılacağını bilirler (MOSLEY, 1976, s.59-72).

Seçimle ilgili dalgalanmalara önemli bir eleştiri "Rasyonel Beklentiler" akımından gelir. Buna göre seçmenlerin, siyasi çıkarlar için oluşturulan ekonomik dalgalanmaların boyutlarını anlamış olmaları gerekir. Ayrıca politikacılar tarafından arzu edilen türde, kamusal kaynakların kötüye kullanımının, ekonomi üzerindeki sonuçlarının neler getirebileceğinin de seçmenlerce bilinmesi gerekir (SHEFFRİN, 1989, s.239-259).

"Siyasi Konjonktürel Dalgalanmalar" teorisi ile ilgili olarak William Boyes, 1952 ve 1975 yılları arasındaki, Amerika Başkanlık Seçimlerini, iktidardaki partinin kazanıp kaybetmesine göre gruplara ayırmış, öncelikle seçim öncesi ve sonrası dönemde işsizlik hareketlerini üç aylık sekiz dönemde izlemiş, seçimlerde iktidar partisi kazandığında, seçim öncesi işsizliğin önemli derecede azaldığını ortaya koymuştur (BOYES, 1982, s.197-205).

Hayek'in bir çalışmasında ise, siyasi konjonktürel dalgalanmalar konusunda başlıca iki temel nokta üzerinde durulur. Birincisi, bu dalgalanmaların kaynağını, makroekonomik değil, mikroekonomik görür. Politikacıların işsizlik oranı gibi makroekonomik değerleri yönlendirmediğini, daha çok küçük işletme ve endüstrileri etkileme amacıyla olduklarını ileri sürer. Diyelim ki hükümet demir endüstrisine parasal yardım yapsın. Bu büyük bir kamusal harcama anlamına gelir. Eğer bir harcama birçok endüstri ya da ayrı ekonomik gruplar için gerçekleştirilirse, kamunun önemli derecede artan harcamaları ve ardından makroekonomik sorunlara yol açan ağır maliyetler gelebilir (AKTAN, 1996, s.27).

Hayek'in çalışmasında ikinci önemli nokta; ekonomideki sorunların ve yozlaşmanın nedeni olarak, siyasal kaynaklı para miktarının artırılması olarak belirtilir. "Para arzındaki siyasi amaçlı artış, faiz oranlarının düşmesine neden olup, yatırımcıları yanlış yönlendirebilir. Ekonomideki tüketici ve tasarruf sahiplerinin gerçek planlarına uygun olmayan davranışlarda bulunmalarına neden olabilir".

Bu değerlendirmeyi yapan Hayek, sermaye mallarındaki yatırım fazlasının, yatırımcıların büyük zararlara uğramasına ve daha sonrada gelir ve istihdamda büyük ekonomik kayıplarla iktisadi durgunluk yaşanacağına işaret eder.

Sonuçta, para arzındaki siyasi yönlendirmeden kaynaklanan, nispi fiyatlar ve ekonomik etkinlikte gözlenen çarpıklıklarla, enflasyonist ortam oluşabileceği belirtilir.

32. Bazı Ülkelerde Siyasi Nedenlerden Kaynaklanan Ekonomik Dalgalanmalar

Gandolfo, Mastropasqua, Padoan ve Petit, "The Election and The Economy" isimli çalışmalarında, İtalya'nın siyasi ve ekonomik sistemine ilişkin analiz yaparak iki amaç ortaya koyarlar.

Bunlardan birincisi; siyasal ve ekonomik etkileşimleri meydana çıkarmak, ikincisi; bu etkileri yakalamak açısından sürekli makro-dinamik modellerin uygulanma avantajlarını belirtmektir. Bu

çalışmada seçimlerin etkilerini ortaya koymak için model şöyle düzenlenmiştir:

Genel seçimlerin bir yıl önceki 3 aylık dönemlerine "1" ve diğerlerine "0" koyarak, kukla değişken oluşturulmuştur. Bu yöntemin belirlenme nedeni; "mevcut hükümetin, seçim öncesi ekonomiyi doğrudan veya dolaylı olarak, etkilemeye çalışmış olması" varsayımıdır. Oluşturulan kukla değişken aşağıdaki denklemlere ilave edilmiştir.

- Maliye Politikası Denklemi

Burada, mevcut hükümetin, seçim öncesi "genişletici maliye politikası" izlediği kabul edilmiştir.

- Para Politikası Denklemi

Burada da "genişletici para politikası" izleneceği kabul edilmiştir.

- Fiyat Denklemi

"Özellikle seçim öncesi dönemlerde kamu sektöründe belirlenen fiyatların, oldukça düşük seviyede tutularak seçim aracı yapıldığı" üzerinde durulmuştur.

- Parasal Ücret Denklemi

Özellikle, sendikaların hükümetlerden farklı istek ve beklentilerinin olacağı gerçeği dikkate alınarak, mevcut hükümetin seçim döneminde davranışları ortaya koyularak oluşturulmuştur.

- Yabancı Varlık (Stok) Denklemi

Bu varlıkların da seçim öncesi dönemde etkilendiği varsayılarak kurulmuştur. Buna göre siyasi iktidarlar dış borçlanma yoluyla seçim ekonomisini finanse edebildiği gibi, ithalata dayalı büyüme yapısı oluşturarak seçmenleri kendi lehleri doğrultusunda yönlendirebilirler.

Oluşan tahmin sonuçlarına göre, İtalya'da seçim sonuçlarını etkilemek amacıyla, seçim öncesi "seçim ekonomisi politikaları"nın izlendiği tespit edilmiştir. Özellikle maliye ve para politikalarının genişletici etkileri ortaya koyulmuş, ancak fiyat ve ücretler konusunda bu tespitlere rastlanamamıştır. Bunun anlamı da, sendikaların seçim öncesi yıllarda ücret pazarlıklarında farklı davranışlarıyla açıklanmıştır (GANDOLFO-MASTROPASQUA-PADOAN-PETİT, 1986, s.213-218).

SOH'da, 1961-1980 dönemini ele alarak, sanayileşmiş 20 demokratik ülkedeki temel bazı ekonomik göstergeleri incelemiş, siyasi nedenlerden kaynaklanan ekonomik dalgalanmalar olup olmadığını ortaya koymuştur. Söz konusu ekonomik göstergeler; harcanabilir reel gelir, enflasyon ve işsizlik oranı olarak ele alınmıştır.

Bunun için de, ülkelerde serbest seçimlerin olmasına ve ekonomik bakımdan benzer özellikler gösteren ülkelerin seçilmesine dikkat edilmiştir. Seçim ekonomisi açısından, ülkelerarası karşılaştırma yapılabilmesi için böyle bir yaklaşıma gidilmiştir.

Ele alınan 20 ülkenin 13'ünde harcanabilir reel gelirdeki ortalama artış oranı, seçim yıllarında 1'den büyük çıkmıştır. "Hükümetlerin, seçim dönemlerinde bu oranı artırarak seçmenleri memnun etmek" amacına bağlanılan bu olgu, siyasi nedenlerden kaynaklanan ekonomik dalgalanmalara ait bir gösterge olarak değerlendirilmiştir.

Hükümetlerin, seçim dönemlerinde enflasyonu düşürerek, seçmenleri etkilemek üzerine kurulu politikalara paralel olarak, 20 ülkenin 8'inde, seçim dönemi enflasyon oranı, seçim olmayan döneme göre, 1'den küçük bulunmuştur.

İşsizlik oranı açısından yapılan analizde ise, bu oranın seçim döneminde, seçim olmayan döneme göre 1'den küçük çıkması beklenilmiş ve 20 ülkenin 11'inde 1'e eşit veya 1'den küçük bulunmuştur. Ayrıca bu 11 ülkede, esas alınan üç orandan en az

ikisinin seçim dönemlerinde siyasi nedenlerden kaynaklanan dalgalanmayı doğrular nitelikte olduğu belirtilmiştir.

SOH'un çalışması, Belçika ve Avustralya hariç, diğer tüm ülkelerde sözkonusu üç orandan en az birinde, siyasi nedenlerden kaynaklanan ekonomik dalgalanmaların var olduğunu göstermiştir. Bu ülkeler: Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İzlanda, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, İsveç, İsviçre, İngiltere, Yeni Zellanda, Japonya, Kanada ve Amerika Birleşik devletleri (ABD)'dir.

Özellikle işsizlik oranının, seçim dönemlerinde en fazla, enflasyon oranının en az değişikliğe uğradığı belirlenmiştir. Siyasi-ekonomik dalgalanmaların en etkili olduğu İrlanda ve Norveç'te, işsizlik oranındaki azalışa ve diğer ekonomik göstergelerdeki değişime dikkat çekilmiştir. Danimarka, Lüksemburg, İsveç, Japonya ve A.B.D.'de kişi başına harcanabilir reel gelirdeki değişimlerin siyasi-ekonomik boyutu ortaya koyulmuştur. İrlanda, Norveç ve Yeni Zellanda'da enflasyondaki; Avusturya, Almanya, İrlanda, Norveç, İsviçre, İngiltere ve Kanada'da ise işsizlik oranındaki değişimlerin seçim ekonomisiyle bağlantısı kurulmuştur.

Söz konusu çalışmada, bir ülkedeki siyasi-ekonomik politikaların ölçülmesinde kullanılan en önemli iki araç; kamu harcamaları ve para arzında meydana gelen değişimler olarak açıklanmıştır. Seçim ekonomisinin etkili olduğu ülkelerde, hükümetlerin, seçim dönemlerinde ya para arzını veya kamu harcamalarını veya her ikisini de artırabileceği dikkate alınmıştır.

Buna göre, 20 ülkenin 8'inde seçim dönemlerinde, seçim olmayan döneme göre, kamu harcamalarında önemli artışlar bulunmuştur. 15 ülkede bu iki göstergeden biri anlamlı sonuç vermiştir. 10 ülkede seçim dönemlerinde, para arzında meydana gelen artış, seçim olmayan dönemlere göre büyüme göstermiştir. Buna göre, 20 ülkenin 12'sinde, iki göstergeden en az biri, seçim ekonomisinin varlığını ortaya koymuştur.

Finlandiya, İrlanda ve İngiltere hariç, diğer tüm ülkelerde kamu harcamaları veya para arzının ya seçim yılında ya da seçimden bir önceki yılda önemli ölçüde arttığı sonucuna varılmıştır (SOH, 1986, s.31-46).

Türkiye açısından seçim ekonomisini içeren çalışmalara bakıldığında; Bulutay ve Yıldırım (1969) ile Bulutay (1970)'in ekonomik durumlar ve seçmenlerin oy verme eğilimleri arasındaki ilişkiye (ekonomik durum-seçmen desteği) yönelik çalışmaları dikkati çekebilir. Seçim ekonomisinin, daha yoğun görüldüğü tarımsal destekleme politikaları, Bulutay ve Yıldırım'ın çalışmalarında ampirik delillerle ortaya koyulmuştur. Tarımsal ürünlere yapılan siyasi desteğin önemli bir boyutta olduğu tespit edilmiş, fakat iktidarların seçimle ilgili teşvik edici etkilerinin diğer ekonomi politikalarında doğrudan görülmediği sonucuna varılmıştır.

Tarımsal sektörün, politikacılar tarafından siyasi araç olarak kullanıldığı yönünde bir başka çalışma da Ergüder (1981), Gürkan ve Kasnakoğlu (1991) tarafından yapılmıştır. 1950-1992 döneminde yapılan seçimler dikkate alınarak, bazı tarımsal ürün fiyatlarında reel olarak siyasi destek olup olmadığı analiz edilmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre, Türkiye'de buğday ve pamuk üretiminde çiftçiler, seçim yıllarında, yüksek reel fiyat artışlarıyla önemli destek görmüşlerdir. Reel pamuk fiyatlarında, buğday fiyatlarından daha yüksek artış oluşmuştur (GÜRKAN-KASNAKOĞLU, 1991, s.277-298).

Ergüder'in çalışmasında, 1947-1974 dönemi ele alınmış, tarımsal desteklemenin siyasi boyutu "tütün" için ortaya koyulmuştur. Ergüder, reel olarak oluşan dalgalanmaların (yükseliş) yalnızca seçim yıllarında değil, seçimleri izleyen bir sonraki yıllar için de geçerli olduğunu saptamıştır.

Çarkoğlu da, Türkiye'de seçimlerin ekonomi politikaları ve sonuçlarını nasıl etkilediğini ampirik olarak analiz etmiştir. Bunu yaparken, gelişmekte olan ülkelerin içinde bulunduğu şartları da dikkate almıştır.

Çarkoğlu, 1950-1994 dönemini kapsayan araştırmasında, reel gelir ve enflasyon oranını bağımlı değişken; para arzı, bütçe açıkları, tarımsal destekleme fiyatları ve istihdam oranını bağımsız değişken olarak ele almış, bunların seçim dönemlerindeki değişimlerini analiz etmiştir.

Yapılan bu analizde, bazı tarımsal ürünlerde seçimlerden kaynaklanan etkilerin, öncelikle seçim öncesi dönemlerde ortaya çıktığı bunun da genellikle, seçimlerden 1 yıl önce oluşturulduğu sonucuna varmıştır. Seçim yıllarında ve onu izleyen yıllarda, reel ürün fiyatlarının, bir önceki yıllara göre (seçim öncesi ve seçim yılları) düşüş gösterdiği tespit edilmiştir.

Seçim dönemlerinde para arzında meydana gelen genişletici etkiler, M_1 (Tedavüldeki kağıt ve madeni para+Vadesiz mevduat) ve M_2 ($M_1 +$ Vadeli mevduat) için test edilmiş; M_1 'de oluşan artışların M_2 'ye göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun nedeni olarak da, M_1 'in vadeli mevduatları içermemesinden dolayı, tüketime daha yakın bir değişken olması gösterilmiştir.

Çarkoğlu, Türkiye'de bütçe açıklarının da seçim dönemlerinde önemli artış gösterdiğini, bunun da para arzındaki artışla birlikte seçim sonrası enflasyonist ortama neden olduğunu tespit etmiştir. Enflasyon oranının, seçim öncesi düşürülmeye çalışıldığını, seçimlerden sonra ise kontrol edilemeyen biçimde yükseldiğini ortaya koymuştur (ÇARKOĞLU, 1995, s.85-108).

Çarkoğlu, Türkiye'de hükümetlerin, çok partili ortamda gerçekleşen seçim dönemlerinde siyasi çıkar için ekonomiyi kötüye kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu etkinin tarım sektöründe daha yoğun görüldüğünü, bunun da ülkenin genel ekonomik yapısının tarımsal ağırlıklı olmasından kaynaklandığını belirtmiştir.

33. Siyasi Konjonktürel Dalgalanma Modellerinin Ortak Özellikleri

Bu modellerin, seçmen davranışlarının etkinliği, siyasi partilerin davranışları ve eğilimleri, seçmenlerin tercih ve beklentileri, seçim sonuçlarının belirsizliği, ekonomik ve siyasi dengeyle,

bürokrasi, siyasi iktidar ve parlamento etkileşimleriyle ilgili olduğu görülür.

Siyasi konjunktür modellerinin 3 temel özelliği üzerinde durulur:

1. Hükümetler, seçimleri kazanmayı amaçlar. Seçimleri kazanmak için de, oy maksimizasyonunu nasıl sağladıkları bu modellerde gösterilir.
2. Seçmenlerin, ekonomik ve siyasi tercihlerinin "oy"larıyla belirlendiği ortaya koyulur.
3. Hükümetlerin, yeniden seçilmeyi sağlayabilmek için, ekonomide birtakım manevralar yapabildiği üzerinde durulur (SAVAŞ, 1994, s.159).

Bireyler, herhangi bir nedenle, tercihlerini değiştirmek amacındaysa, hükümetler desteğini almak istedikleri, geniş tabanlı seçmen kitlesinin beklentilerini cevaplamakla karşı karşıya gelebilir. Bu da her bireyin beklentisinin, ayrı ayrı karşılanamaması gibi olumsuz bir sonuçla siyasal konjunktürel dalgalanmalara neden olabilir.

Rogoff ve Sibert'in makroekonomik siyasi dalgalanmalara ilişkin çalışmaları da, bunların nedenine ışık tutar. Temel makroekonomik siyasi değişkenlerdeki seçim dalgalanmalarının, (Vergiler, kamu harcamaları, bütçe açıkları ve para arzı artışı gibi) geçici bir sürece (seçim dönemine) ait olduğuna işaret edilir. Hükümetlerin seçmenleri temsilinden önce, seçmenlerin ekonomik performans göstergelerini incelediği varsayılmıştır. Bunların modelleri işsizlik ve seçim dalgalanmaları ile doğrudan ilişkili değildir.

Kullanılan analiz tekniği, kamunun performansının görünümünü kapsayacak biçimde, geniş tutulmuştur. Politikaları belirleyenlerin idari yetenekleri ve bireylerin gelir değişimlerinin ölçümleri de analize katılmıştır. Her seçim döneminin başlangı-

cında, seçmenlerin bir işaret beklediği kabul edilmiş, hükümetlerin transfer harcamalarını artırarak veya vergileri düşürerek, seçimlerden önce halkı memnun etmeye çalıştıkları varsayılmıştır.

Modelde, iktidar partisi ile muhalefet partisi arasında önemli bir noktaya işaret edilmiş, muhalefet partisinin politikalarının etkin olabilmesi için, güvenilir bir yolu olmadığı vurgulanmıştır. Seçim sonucunu etkileyen rekabet sürecinde birçok faktörün varlığına değinilmiş, fakat bunlar, dışsal kabul edilmiştir.

Seçmenleri aldatma yarışının, hiçbir zaman olmayacağı bir durum ise, iktidar partisinin, "siyasi rekabet sürecinin düşük olduğunu bilmesi" ile açıklanmıştır. Buna rağmen, para arzının, rekabet şartlarının zayıf olması durumunda bile arttığı belirtilmiştir (ROGOFF-SİBERT, 1987, s.1-14).

Siyasi Konjonktürel Dalgalanma Modelleri, seçim ekonomisi sonuçlarıyla ilgili üç temel saptama yapar:

- Seçim öncesi aylar içerisinde, meydana gelen ekonomik hareketlilik, seçim sonucunu belirleyebilir.
- Seçmen, iktidar partilerini refah düzeyinin artması durumunda ödüllendirir, resesyon (durgunluk) durumunda ise cezalandırır.
- Seçim öncesi aylarda, ekonomik büyümede oluşacak kısa dönemli ani yükselmeler, iktidar partilerine kazanç sağlar (OKTAR, 1996, s.6).

Siyasi ve ekonomik dalgalanmaların sonuçlarına paralel olarak, seçim ekonomisi politikalarının, bazen "siyasi yolsuzluk" olarak nitelendirilmesi ve hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde gözlenmesi gerçeği, bu alanda çeşitli araştırmaların yapılmasına neden olmuştur.

Paolo Mauro, ampirik bir çalışma ile "yatırım-yolsuzluk" ilişkisini araştırmıştır. Edindiği bulguya göre, yolsuzluğun yüksek

olduğu ülkelerde, hem toplam, hem de özel yatırımların daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuçta, yolsuzlukların iktisadi kalkınma açısından engelleyici ve olumsuz yönü kanıtlanmıştır.

Shleifer-Vishny, 1993 yılında yaptıkları ortak çalışmasıyla, merkezi hükümetin zayıflığının, rüşveti ve rant kollamayı artırdığını, bunun da yatırım olanaklarını azalttığını ortaya koymuşlardır. Ayrıca yolsuzlukların gizlilik içermesinin, yatırımların, "gizliliğe en uygun alanlara" yönelmesine neden olduğu vurgulanmıştır. Bunun da kaynak dağılımı etkinliğini bozarak, toplumsal maliyet oluşturduğuna dikkat çekilmiştir (CİNGİ, 1994, s.1-15).

Robin Theobald'da, siyasi yolsuzlukların azgelişmiş ülkelerde daha yaygın biçimde görülmesinin nedenleri olarak, büyük ölçüde kamu müdahalelerini ve hükümeti oluştururken ganimet yöntemine başvurulmasını gösterir. Ayrıca devletçe oluşturulan rantları çekmek için, yeni kurulmakta olan ve hiçbir zaman yeterli rekabet şartlarına hazır olamayacak sanayilerin varlığı da, bir neden olarak gösterilir (THEOBALD, 1990, s.1-18).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'DE SEÇİM EKONOMİSİ POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

40. Genel Açıklamalar

Bu bölümde, 1950-1993 döneminde Türkiye'de seçim ekonomisi politikaları, çeşitli ekonomik değişkenler ışığında, genel olarak değerlendirilmiş, konunun daha iyi açıklanabilmesi açısından, ekonomik ve siyasal yapı dönemler itibariyle ele alınmıştır.

41. 1950-1960 Dönemi

Türkiye'de çok partili siyasal hayat, 1950 yılında başlamıştır. Bunun oluşturduğu heyecan ve demokratik ortamın geniş kitlelerce değerlendirilmesi sosyal ve ekonomik hakların birlikte ele alınmasına neden olmuştur. Halkın yaşam seviyelerinin yükselmesi arayışlarını da kapsayan bu dönem, ekonomi politikasında önemli yeniliklerle tanımlanır.

1950'de siyasi iktidarın "Demokrat Parti" (DP)'ye geçmesi ve bu partinin toplam oyların % 53,3'ünü alarak 408 milletvekili ile parlamentoda çoğunluğu sağlaması, siyasal ve ekonomik değişimin başlangıcını oluşturmuştur. Dönemin iktidarı özel girişimciliğe inanmakta, kamunun fonksiyonunun işletmecilik yapmaktan çok, düzenleyici olmasından yana olup, özendirme, koruma, düzenleme ve denetleme işlevleri kamudan istenilmiştir. Karma ekonomi felsefesi, döneme damgasını vururken, özel teşebbüs lehine bir eğilim her zaman dikkati çekmiştir. KİT'lerin bazılarının özel sektöre satılması fikri gündeme gelmiş, ancak, istenilen amacın tersine bu kuruluşlar, eskiye oranla daha da gelişmiştir. Bunda özel sektörün tasarruflarının yetersiz olması önemli bir etken olmuştur.

DP özel yabancı sermayenin teşvikine de öncelik vermiş, dış borçlanma ve dış yardımlardan geniş yararlanma imkanı bulmuştur (HIÇ, 1987, s.132).

Bu dönem, ekonomide liberalizasyon sürecinin başladığı, kamu kesiminin yanısıra, özel yatırımların ve dış kaynaklarla sanayileşme politikalarının ağırlık kazandığı, yeni endüstrilerin kurulabilmesi amacıyla altyapı yatırımlarının hızlandığı bir dönem olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, tüketici kesimde ihtiyaçları geliştiren ve talep yaratan bir dönem olmuştur.

Ekonomi politikalarında siyasi etkilerin her zaman varlığını koruması, Türkiye için de geçerliliğini korumuş, vergiler, sübvansiyonlar, kamu harcamaları ve kamu kredileri gibi değişkenler en güçlü araç olarak kullanılmıştır.

İstihdam edilenlerin büyük bir kesiminin tarım sektöründe çalışması, hükümetlerin tarımsal politikaları siyasi malzeme olarak kullanmalarına neden olabilir. Tarım vergilerini düşük tutmak, köylerin yol, elektrik gibi ihtiyaçlarıyla ilgilenmek büyük oy potansiyeli yaratabilir. Ayrıca bu, taban fiyatı politikalarıyla da desteklenebilir.

1950-1960 dönemine bakıldığında, Türkiye'de tarım politikalarında önemli gelişmeler görülmüştür. Tarıma uygulanan teşvik, koruma ve mâli yardımlar bunda etkili olmuştur. Nitekim, 1954 genel seçimlerine gidilirken, reel buğday fiyatları, seçim öncesi yılda, bir önceki yıla göre % 2 artırılmış, oysa aynı değişim 1952' de % 1 azalış yönünde olmuştur. Tütün, pamuk ve fındık gibi tarımsal ürünlerde de aynı durum görülebilir. Reel tütün fiyatları 1953'de (seçimden 1 yıl önce) bir önceki yıla göre % 9 artarken, seçimin yapıldığı yıl % 8 azalma göstermiştir. Reel pamuk fiyatları, 1954 yılına girilirken % 11, fındık fiyatları ise % 14 artırılmıştır. Oysa seçimi izleyen 2 yıllık dönemlerde reel fındık fiyatları bir önceki yıla göre % 7 ve % 1 artırılmıştır.

1957 genel seçimleri öncesi buğday fiyatları kamudan büyük bir destekleme görmüş, (o zamana kadar hiç bu kadar artış göstermeyen reel buğday fiyatları) ve % 13 oranında artırılmıştır.

1950-1960 döneminde, önemli makroekonomik değişkenlerde de seçim öncesi ve sonrası büyük dalgalanmalar görülür. Reel M₁ 1954 seçimleri öncesi, bir önceki yıla göre % 17 artmışken, 1954'de % 4 artış göstermiştir. Bu düşüş sürekli bir düşüş olmamış, 1957 seçiminden önce % 15 artış olarak belirlemiştir. Reel M₂'de aynı süreci izlemiş, 1951-1960 döneminde bir önceki yıllara göre en yüksek değişim oranlarını 1953 ve 1956 yıllarında % 19 ve %14'lük artışlarla göstermiştir. Dikkat edilirse bu yıllar 1954 ve 1957 seçimlerinden 1 yıl öncesidir.

Bu dönemde, kamu sektöründe ücretle çalışanlara yapılan reel ödemeler, 1953'de bir önceki yıla göre % 18 ve 1956'da % 11 oranında artmıştır. Ayrıca bu oranlar 1950-1958 döneminin en yüksek oranlarıdır.

Reel kamu gelirleri ise 1953 ve 1956'da bir önceki yıllara göre sırasıyla % 2 ve % 4 azalmıştır. Vergi gelirlerinin GSMH içindeki payı 1950'da % 18,2 iken 1960'da % 10'a gerilemiştir.

Dış borçlar bu dönemde hızla büyümüş ve özellikle 1957 seçimlerinden önce, bir önceki yıla göre % 21 artmıştır. Oysa seçimi izleyen 2 yıl için % 2 artış ve % 1 azalış şeklinde olmuştur.

Kamu harcamaları ve para arzındaki artışların etkilerini yansıtan enflasyon oranlarına bakıldığında, seçim öncesi daha düşük, seçim ve onu izleyen yıllarda daha yüksek olduğu görülür. Örneğin, 1954'den önceki yılda % 3 olan enflasyon oranı, bu yılda % 9 olarak gerçekleşmiştir. 1955'de % 12'ye yükselen bu oran 1957 seçimlerine gidilirken % 9'a gerilemiştir. Oysa 1958 ve 1959 (seçim sonrası yıllar) yıllarında % 11 ve % 15'e yükselmiştir.

Daha da ayrıntılara inilince, seçim ekonomisi politikalarına yönelik olarak, 1954 seçim döneminde memur ve subayların maaşlarına ek zam yapılmış, ayrıca kamu sektöründe istihdam edilen işçilere prim verilmiştir. 1957 seçim döneminde de çiftçi borçları ertelenmiştir (VARIM, 1995, s.19).

Bu dönemde tarıma yöneltilen koruma, dünya fiyatlarının üzerinde fiyat artışları ve destekleme alımları, gübre, mazot gibi girdilerde ucuz fiyat ve mâli yardım politikaları, enflasyonu körükleyen nedenler olarak görülmüştür. Söz konusu dönem, döviz sıkıntısının şiddetlendiği, dış ödemeler açığı ve bazı malların arzında belli kıtlıkların başladığı bir dönem olarak değerlendirilir.

DP, 1954 ve 1957 seçimlerinde de toplam oyun % 56,6 ve %47,3'ünü alarak 490 ve 419 milletvekili kazanarak Türk siyasi tarihinde yerini almıştır.

42. 1960-1969 Dönemi

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra, iktisadi kararların verilmesinde ve iktisat politikalarının oluşumunda yeni bir dönem başlamıştır. Karma ekonomi prensiplerine uyularak, kamu iktisadi teşebbüslerine gerekli önem ve ağırlığın verileceği vurgulanmıştır. Bu bir anlamda 1950-1960 dönemi serbestleştirme, özel kesime ağırlık verme politikasına karşı bir dengeleme, olarak değerlendirilebilir. İktisat politikalarının yapım ve uygulanmasına düzen getirmek, iktisat politikalarını bilimselleştirmek, karar üniteleri arasında koordinasyon sağlamak, rasyonelliğe dönmek ve iktisat politikalarına amaç ve yöntem itibariyle istikrar kazandırılmak istenmiştir. Bu düşünceler sonucunda 1961'den itibaren planlı kalkınma dönemine girilmiş "Devlet Planlama Teşkilatı" kurularak ilk beş yıllık kalkınma planının (1963-1967) hazırlığına başlanmıştır (KILIÇBAY, 1991, s.113).

1961 Anayasası ile kamuya hem ekonomik, hem de sosyal alanlarda yeni işlevler verilmiştir. Kamu kesiminin, ekonomide yeniden ağırlığı artmıştır. Böyle bir süreçte, 1961 milletvekili genel seçimleri yapılmış "Cumhuriyet Halk Partisi" (CHP) toplam oyların % 36,7'sini alarak 173 milletvekili kazanırken "Adalet Partisi" (AP) % 34,8 ile 158 milletvekili, "Yeni Türkiye Partisi" (YTP) % 13,7 ile 65, "Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi" (CKMP) % 14 ile 54 milletvekili çıkarmış ve seçim sonuçları bir koalisyonu zorunlu kılmıştır.

İktidar partileri ve hükümetler bu dönemde, ya planlı kalkınma yaklaşımlarından şikayet etmişler ya da kendilerinden önceki iktidarların hazırladıkları modeli beğenmemişler ve çoğu açıkça belirtmeseler bile planın kısıtlayıcı, hareket alanını daraltan tesirinden, rahatsız olmuşlardır. Bu sebeple planlar, siyasi iktidarlara ve hükümetlere göre değişen bir yaklaşım ve üslupla değerlendirilip öyle uygulanmıştır.

1965 genel seçimlerine gidilirken, seçim ekonomisi değişkenlerindeki (Para arzı, kamu harcamaları, enflasyon oranı, istihdamdaki gelişmeler gibi) gelişmeler şöyle olmuştur: Reel M1'de 1963'de bir önceki yıla göre % 2 artış görülürken, 1964'de (seçimden 1 yıl önce) % 13 artış görülmüştür. Reel M2 için aynı durum % 4 ve %13 olarak gerçekleşmiştir.

Reel kamu gelirlerinde, 1963'de, bir önceki yıla göre % 20 artış oluşmuşken, seçimin 1 yıl öncesinde bu oran % 8 olmuştur. Hükümetlerin, seçmen tercihlerini yönlendirmesi açısından, genellikle seçimlerden 1 yıl önce vergi affı, yeni vergilerin koyulmaması ve vergi borçlarının ertelenmesi gibi yaklaşımları, seçim ekonomisi politikaları olarak hatırlandığında, kamu gelirlerindeki azalmanın seçim öncesi siyasi çıkarlardan kaynaklandığı düşünülebilir. Nitekim bu azalış 1965 seçim yılını da içermiş, reel kamu gelirlerinde bir önceki yıla göre % 1 azalış görülmüştür. Oysa seçimden hemen sonra, reel kamu gelirleri % 15 artmıştır.

1960-1965 dönemine ilişkin reel merkez bankası kredileri, seçim öncesi, bir önceki yıla göre oldukça yüksek artış göstermiş ve 1964'de % 30 olarak gerçekleşmiştir. 1965'de ise % 6 artırılmıştır.

Dış borçlar ise 1964'de bir önceki yıla göre % 30 artmış, bu oran 1965 seçim yılında daha da artarak % 68 olarak gerçekleşmiştir. Aynı artış temposu seçimi izleyen dönemde görülmemiştir. Örneğin 1966'da bu oran % 11, 1967'de ise % 7 olmuştur. Dış borçlanmaya seçim öncesi daha fazla yönelmesi, seçim harcamalarının finansmanının dışarıdan sağlandığını akla getirebilir.

1963 sonrası işçi sendikalarının güçlenmiş olması ve bunların ekonomi üzerindeki önemli etkileri, bu döneme ilişkin ücret politikalarına dikkatleri çeker. Kamu sektöründe ücretle çalışanların yıllık ortalama sayısında 1963'de bir önceki yıla göre % 5 artış olmuşken, 1965 seçimlerinden 1 yıl önce bu oran, % 10 olarak gerçekleşmiştir. Oysa seçimleri izleyen 2 yıl içinde, çalışanların sayısı bir önceki yıla göre % 8 ve % 4 artabilmiştir. Buna ilaveten, reel olarak, kamu sektöründe ücretle çalışanlara yapılan ödemeler, 1963'de, bir önceki yıla göre % 2 azalış gösterirken, seçim ekonomisi sürecine girildiği 1964'de % 17 artmıştır. Seçimden sonraki 2 yıl içinde ise yapılan ödemeler, bir önceki yıllara göre %15 ve % 13 artmıştır.

Genel olarak, seçim ekonomisi politikalarının uygulanması uzun dönemde fiyatlar genel seviyesinin yükseleceğini akla getirir. 1965 seçimlerinden 2 yıl önce % 8 enflasyon görülürken, 1964'de bu oran % 1 olarak gerçekleşmiştir. Seçimi izleyen 2 yıl için enflasyon oranı % 6 ve % 8 olmuştur. Bu durum, siyasi konjonktürel dalgalanma modelleri paralelinde, hükümetlerin seçimden hemen önce düşük enflasyon oranı göstermek istemeleri (fiyat artışlarını baskı altına almak) ile açıklanabilir.

Bunların sonucunda, 1965 seçimlerinde AP, toplam oyların %52,9'unu alarak 240 milletvekili çıkarırken, CHP ise % 28,7 ile 134 milletvekili çıkarmıştır. AP tek başına hükümeti kurmuş ve ülkeyi 1969 genel seçimlerine taşımıştır.

43. 1969-1977 Dönemi

1969 genel seçimleri döneminde de, ekonomide önemli dalgalanmalar görülmüştür. Reel kamu gelirlerinde, önceki seçim dönemlerinde görüldüğü gibi, 1968'de bir önceki yıla göre % 2 azalma olmuştur. Seçim ve onu izleyen yılda ise sırasıyla % 6 ve % 30'luk artışlar gerçekleşmiştir. Kaynak dağılımını ve bütçe düzenini bozması açısından, ekonomide istikrarsızlık oluşturan böyle bir uygulamanın, kamu harcamalarının da artması ile uzun dönemde enflasyonist etkileri oluşabilir. Nitekim seçim öncesi, 1968'de % 4 olan enflasyon oranı, seçim ve onu izleyen 2 yıl için sırasıyla % 8, % 8 ve % 17 olmuştur.

Bu artış, aynı zamanda para arzındaki artışla da açıklanabilir. Reel M₁'de 1967'de, bir önceki yıla göre % 6, seçimden 1 yıl önce ise % 10 artış gerçekleşmiştir. Reel M₂'de ise bir önceki yıllara göre, 1967'de % 7, 1968'de % 12 artış olmuştur.

Reel kamu yatırımları ise 1968'de bir önceki yıla göre % 15 artmışken, seçim yılı ve onu izleyen 2 yıl içerisinde sırasıyla % 15, % 3 ve % 2 azalmıştır. Buna göre seçim öncesi çok sık rastlanan gösterişe dayalı "temel atma" faaliyetleri seçimi kazanmaya yönelik kamusal yatırımlar içerisinde değerlendirilebilir.

Bu şartlar altında, 1969 genel seçimlerinin galibi, toplam oyların % 46,5'ini alarak 256 milletvekili kazanan AP olmuştur. İkinci parti % 27,4 ile 143 milletvekili çıkaran CHP'dir.

Oysa, 12 Mart 1971 askeri müdahalesi ile, olağanüstü dönem hükümetleri gündeme gelmiştir. 1967-1972 yıllarını kapsayan II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) uygulaması, askeri müdahale ile çakışmıştır. 1971-1973 döneminde olağanüstü dönem hükümetleri, 1973 genel seçimleriyle yerini koalisyon hükümetine bırakmıştır. Bu seçimde, CHP, toplam oyların % 33,3'ünü alarak 185 milletvekili kazanırken, AP % 29,8 ile 149 milletvekili çıkarmıştır. Demokratik Parti (DP) % 11,9 ile 45, Milli Selamet Partisi (MSP) % 11,8 ile 48, CGP % 5,3 ile 13 ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) % 3,4 ile 3 milletvekili kazanmışlardır.

II. BYKP'ında, bir taraftan vasıtasız vergilerin arttırılması, ilke olarak kabul edilmekte, diğer taraftan vasıtalı vergilerin yıllık artış oranı hedefi, vasıtasız vergilerinkine göre daha düşük tutulmaktadır. Oysa siyasi nedenlerle (oy kaygısı) vasıtasız vergiler arttırılmamış, vergi sisteminde iyileştirici uygulamalara gidilememiştir (HİÇ, 1988, s.122).

1973-1974 dönemini dolduran CHP-MSP koalisyonu, genellikle kamusal kesimin önem kazandığı bir yapılanma içinde olmuştur. Kısa sürmesine karşın, iktisadi iktidarın halka aktarılmasına tanıklık edecek uygulamalar oluşmuştur. Örneğin, taban fiyatları gibi (HAMİTOĞULLARI, 1986, s.791).

Gerçekten de 1973 ve 1974'den, daha önceki yıllarda bir önceki yıla göre reel olarak azalma gösteren bazı tarım ürünlerinin fiyatlarında, önemli artışlar görülmüştür. Buğday fiyatlarında 1973'de % 4'lük, 1974'de % 49'lük, pamuk fiyatlarında % 63 ve %26'lık artışlar olmuştur. 1975'de ise her iki ürün fiyatlarında % 4 ve % 25'lik azalışlar görülmüştür. Yine reel tütün fiyatlarında da bu yıllarda, % 25 ve % 38'lik artışlar gerçekleşmiştir.

1975-1977 döneminde, AP-MSP-CGP-MHP koalisyonu oluşmuş ve özel kesimin ağır bastığı karma ekonomik sistem uygulanmıştır. Sosyal alanda emekli, dul ve yetimler, 65 yaşını aşmış kimsesizler için önemli mevzuat değişimi gerçekleştirilmiştir.

Reel kamu harcamalarında, 1977 seçimleri öncesi, bir önceki yıla göre % 17 artış olmuş, bu, seçim yılında da devam etmiş ve %21 olarak gerçekleşmiştir. Seçim yılından sonraki yıl artış, yerini bir önceki yıla (seçim yılına) göre % 2 azalışa bırakmıştır.

Reel kamu gelirleri ise, seçim sürecine girilmeyen 1975'de bir önceki yıla göre % 28 artarken, seçimden 1 yıl önce % 15, seçim yılında ise % 2 artabilmiştir. Seçim yapılınca kadar, gittikçe azalan bir oranda artan kamu gelirleri, seçimden 1 yıl sonra ise % 12 artmıştır.

Merkez Bankası kredileri ise reel olarak 1976'da bir önceki yıla göre % 43 artmış, bu artış seçim yılını da kapsayarak rekor seviyeye ulaşmıştır (% 246).

Kamu kesiminde ücretle çalışanların ortalama sayısında bu dönemde oluşan değişimler; 1976'da bir önceki yıla göre % 7, seçim yılında da (1977) % 10 artış şeklindedir. Seçimi izleyen 3 yıl içinde, ilk 2 yılda % 2 artabilmiş, üçüncü yılda ise % 2 azalmıştır. Bunlara yapılan ödemeler de, seçimden 1 yıl önce, bir önceki yıla göre % 67 artmıştır.

Uygulanan genişletici politikalar enflasyon üzerinde önemli etkiler oluşturmuştur. 1976'da % 16 olan enflasyon oranı, 1977'de

% 28, 1978'de % 47, 1979'da % 57 ve 1980'de % 115 ile rekor kırmıştır.

1977 genel seçimlerinin siyasal tablosu ise şöyle oluşmuştur. CHP % 41,4 ve 213 milletvekili ile birinci, AP % 36,9 ve 189 milletvekili ile ikinci parti olmuştur. MSP % 8,6 ile 24 milletvekili, CGP % 1,9 ile 3, DP, % 1,9 ile 1 milletvekili kazanmışlardır.

44. 1977-1983 Dönemi

Oluşan siyasal tabloya göre, Ocak 1978-Ekim 1979 döneminde, CHP-CGP-DP ve AP'den istifa eden 11 milletvekili ile yapılan koalisyon, dönemin siyasi ve ekonomik istikrarsızlığı ile değerlendirilebilir.

1979- 12 Eylül 1980 döneminde ise AP, tek başına hükümeti kurmuş, 24 Ocak 1980'de de köklü bir ekonomi politikası değişikliği yapılmıştır. Ödemeler dengesini düzeltmeye, enflasyonu önlemeye, büyüme hızını yükseltmeye yönelik olarak, ekonomik karar mekanizmasında, serbest piyasa koşullarında oluşacak fiyatların egemen olmasını içeren kararlar alınmıştır. Bunların uygulanma süreci, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesine rastlamıştır. O zamana kadar, ithal ikamesine dayalı sanayileşme politikalarının tersine, ekonominin dışa açılmasını sağlayacak döviz gelirlerini artırmak (ihracata yönelik sanayileşme) ve piyasa ekonomisini harekete geçirmek hedeflerine ulaşmak için, uygulanan sıkı para politikalarının etkisiyle, 1981'den itibaren enflasyon hızı düşürülmüş, ihracatta artış kaydedilmiş, büyüme hızı pozitif değerler almaya başlamıştır.

45. 1983-1991 Dönemi

Demokratik rejime geçişin son halkasını oluşturan 6 Kasım 1983 genel seçimlerinin sonucunda, Anavatan Partisi (ANAP) toplam oyların % 45,1'ini alarak 211 milletvekili, Halkçı parti (HP) % 30,5 ile 117 ve Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) % 23,3 ile 71 milletvekili çıkarmışlardır.

Türk siyasal ve ekonomik yaşamında "yeni liberalizm dönemi" olarak görülen ANAP iktidarının faaliyetleri, bir önceki dönemde uygulanmaya başlanan «istikrar tedbirleri»ni de içermiştir. Kamunun, iktisadi faaliyetlere doğrudan müdahaleleri, tümüyle kaldırılmak istenmiştir. Düzenleyici ve yönlendirici olarak, alt yapı faaliyetlerini yapması üzerine, kamuya işlevler verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bu döneme ilişkin seçim ekonomisi politikaları değerlendirildiğinde, 1983'den beri Türk ekonomisinin böyle bir süreçle yaşadığı ileri sürülebilir. Propogandaya dönük harcamaların ve partilere yapılan kamusal desteklerin de etkisiyle, bu süreç daha da hızlanmıştır. Sonuç, seçim döneminde kamuoyu üzerinde etkili olacak, gösterişe dayalı yatırımların artırılması ile bütçe açıklarının çoğalmasını getirmiştir. Bu yatırımların finansmanında "emisyon" yolunun seçilmesi, seçim ekonomisi politikalarının maliyetlerini daha da artırmıştır (MINİBAŞ, 1992, s.99).

1987 seçimleri öncesine bakıldığında, reel M₁'de bir önceki yıla göre % 22'lik, reel M₂'de % 11'lik artış gerçekleşmiştir. Aynı değişkenlerde seçim sonrası % 24 ve % 11'lik azalışlar görülmüştür.

Reel kamu gelirlerinde 1986'da (seçimden 1 yıl önce) bir önceki yıla göre, % 14'lük azalış varken, reel kamu harcamaları %1, seçim yılında da % 12 artmıştır. Kamu borçlanma gereği / GSMH oranı da 1987'de, % 5,5'den, % 8,8'e yükselmiştir. Seçimden 1 yıl sonra ise, seçim yılına göre % 4 azalan reel kamu harcamaları, seçim sonrası kemer sıkma politikalarıyla bağdaştırılabilir.

1986 ve 1987'de reel merkez bankası kredileri ise, bir önceki yıla göre % 41 ve % 24 artmışken, seçimden hemen sonra -1988'de % 17 azalmıştır.

Dış borçlar da, seçimden 1 yıl önce % 26 artış göstermiş, bu artış seçim yılında da sürerek % 25 olmuştur. Seçimden sonraki 2 yıl içerisinde ise, ancak % 1 ve % 2'lik artışlar gerçekleşmiştir.

Ertelenen KİT zamları ve kamu gelirlerindeki düşüşle 1986'da % 35 olan enflasyon oranı, kamu harcamaları ve para arzındaki artışların uzun dönemli etkileriyle, 1988 ve 1989'da % 74 ve % 63 olarak gerçekleşmiştir.

1991 genel seçimlerine gidilirken de, aynı mekanizma görülebilir. Seçimin Ekim ayında yapılması, 1991 yılını da, seçim ekonomisi politikaları sürecine katabilir.

Reel kamu gelirleri, 1990'da, bir önceki yıla göre % 14 artmışken, bu artış 1991'de, % 7 olmuştur. Reel kamu harcamaları ise, aynı yıllarda, % 9 ve % 20 artış göstermiştir.

Reel merkez bankası kredileri ise, 1990'da bir önceki yıla göre % 58 azalmışken, 1991'de % 82 artmıştır.

Kamu sektöründe ücretle çalışanlara yapılan yıllık ödemeler reel olarak 1990'da, bir önceki yıla göre % 17, 1991'de % 36 artış göstermiştir. Bu artışlar, seçimi izleyen dönemde yerini, % 4 ve %3'lük azalışlara bırakmıştır.

1990'da % 61 olan enflasyon oranı 1992'de (seçimden 1 yıl sonra) % 75 olarak gerçekleşmiştir.

Bu uygulamalar sonucunda, 1987'de ANAP toplam oyların %36,3'ünü alarak 292 milletvekiliyle tek başına iktidar olurken, Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) % 24,8 ile 99, Doğru Yol Partisi (DYP) % 19.1 ile 59 milletvekili kazanmıştır.

1991'de ise DYP, % 27'lik oy oranıyla 178, ANAP % 24 ile 115, SHP % 20,8 ile 88, Refah Partisi (RP) % 16,9 ile 62, Demokratik Sol Parti (DSP) % 10,8 ile 7 milletvekili çıkarmıştır. Seçim sonuçları bir koalisyon hükümeti getirmiştir.

Ülkemizde piyasa ekonomisinin tüm kurum ve kuralları ile yerleşmemiş olması, siyasetin yozlaşma nedenlerinden birisi olarak gösterilebilir. Bu durum, siyasi iktidarın mekanizmayı, kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmesini içermektedir. Bu keyfiliğe

karşı oluşabilecek muhtemel tepkileri siyasi iktidar, ganimetten paylandırarak önleme yolunu seçebilir. Demokratik çerçevede oluşan, çeşitli organize olmuş tepki gruplarının istekleri doğrultusunda ekonomi politikası yönlendirilmeye çalışılmaktadır.

Örgütlü sermaye kesimine teşvikler, korumalar, vergi istisnaları, sendikalı işçi kesimine yüksek ücretler, kırsal kesim seçmenlerine yüksek taban fiyatları ve düşük faizli krediler sağlanarak, sisteme rant ekonomisi özellikleri kazandırılmaktadır (GÜNDÜZ, 1996, s.48).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. EKONOMETRİK YÖNTEM VE VERİ SETİ

50. Ekonometrik Yöntem

Bu bölümde, Türkiye'de 1953-1992 döneminde izlenen ekonomi politikalarının, siyasi konjunktürden etkilenip etkilenmediğini test etmek için, SOH (1986) tarafından geliştirilen bir yöntem üzerinde durulmuştur. Bu yöntemle, önemli bazı ekonomik göstergeler incelenerek, seçim ekonomisi politikalarından kaynaklanan siyasi konjunktürel dalgalanmalar ortaya koyulmuştur. Bu etkiyi ortaya çıkarabilmek için, öncelikle ülkede serbest seçimlerin olduğu varsayılmıştır.

Siyasi nedenlerden kaynaklanan ekonomik dalgalanmaların uzunluğu ve varlığının ölçülmesindeki zorluğun yanısıra, bu dalgalanmaların, diğer ekonomik faktörlerden kaynaklanan dalgalanmalardan ayırt edilmesindeki zorluk da göz önünde bulundurulmuştur.

Bunun için üç tane ekonomik gösterge dikkate alınmıştır. Bunlar: Enflasyon, işsizlik ve büyüme oranıdır. Bu değişkenlerde seçim dönemlerinde, seçim olmayan dönemlere göre, bir artış veya azalış olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Seçimin olduğu ve olmadığı yıllar ile tüm yıllardaki harcanabilir reel milli gelirdeki artış oranlarının, enflasyon ve işsizlik oranlarının ortalamaları alınmıştır.

Harcanabilir reel milli gelirdeki ortalama artış oranının, seçim ve seçim olmayan yıllar itibariyle nasıl bir değişim gösterdiği incelenirken, bu oranın seçim yıllarında 1'den büyük çıkması (artış göstermesi) beklenmiştir. Bunun nedeni olarak da hükümetlerin

seçim dönemlerinde, harcanabilir geliri artırarak seçmenleri memnun etmek istemeleri gösterilir.

Ayrıca, hükümetlerin seçim dönemlerinde, enflasyon ve işsizlik oranlarını da düşürerek, seçmenleri nasıl memnun etmeye çalıştıkları incelenmiş, seçim döneminde ortalama enflasyon ve işsizlik oranının, seçim olmayan döneme göre 1'den küçük çıkması beklenmiştir.

Bu üç ekonomik göstergede (reel harcanabilir gelir, enflasyon ve işsizlik oranı) esas alınan ortalama oranların, sapmalı sonuçlar verebileceği göz önüne alınmış, bunun nedeni olarak da, seri içerisinde aşırı değerlendirilmiş bir gözlemin bulunabileceği belirtilmiştir. Örneğin, tüm seçim yıllarındaki büyüme oranları, seçim olmayan yıllardaki büyüme oranlarından küçük olsa bile, seçim yıllarından birisinde meydana gelecek hızlı bir ekonomik büyüme, seçim dönemindeki ortalama büyüme oranının, seçim olmayan yıl ortalamasından daha büyük olmasına neden olabilir.

Böyle bir sorundan kaçınmak için gelir artışının önemli ölçüde arttığı, enflasyon ve işsizlik artışının önemli ölçüde azalış gösterdiği yıllar sayılarak, bu yılların toplam seçim yıllarına oranlanması yoluna gidilmiştir.

Ekonominin genel olarak hızlı bir büyüme gösterdiği durum söz konusu ise; ekonominin genel trendinin hızlı bir gelişme seyri gösterebileceği ve seçim döneminin böylesi bir durumda etkinliğinin olamayabileceği de göz önüne alınmıştır. Bu nedenle, gelirdeki artışın, seçim ve seçim olmayan dönemdeki artış yüzdesinin bilinmesi ve karşılaştırılmasının önemi ortaya konulmuştur. Böyle bir durumda, eğer seçim dönemindeki gelirdeki artış yüzdesi, seçim olmayan dönemdeki artış yüzdesinden büyükse, gelirdeki artışın seçimden kaynaklandığı kabul edilmiştir.

Gelir seviyesindeki artış, enflasyon ve işsizlik oranlarının genel olarak siyasi konjonktürden etkilenmesi, kamu harcamaları ve para arzında meydana gelen değişimlerle açıklanmıştır. Seçim ekonomisinin etkili olduğu durumda, hükümetin ya para arzını, ya

da kamu harcamalarını veya her ikisini beraber artırabileceğine dikkat çekilmiştir.

Kamu harcamaları ve para arzıyla ilgili bu politika araçlarının ekonomide meydana getireceği etkinin, ne kadar bir zaman içerisinde görüleceğinin tam olarak bilinmemesi nedeniyle, bu göstergelere ilişkin oranlar da seçim yılından 1 yıl öncesi itibariyle, diğer yıllarla karşılaştırılmıştır.

51. Veri Seti

Bu çalışmada kullanılan veri seti, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü "İstatistik Göstergeler 1923-1995" bülteninden yıllık olarak sağlanmıştır. Kullanılan verilerin yüzde değişimleri ve reel değerleri ayrıca hesaplanmıştır. Veri seti Ek 1'de sunulmuştur.

52. Türkiye'de Seçim Ekonomisi (Ekonometrik Analiz)

Bu bölümde, Türkiye'de 1953-1992 döneminde yapılan genel seçim yılları dikkate alınarak, "seçim ekonomisi" politikalarının izlenip izlenmediği analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu dönemde yapılan seçim sayısı 10'dur. Seçim ekonomisi etkilerini ortaya koyabilmek için, GSMH, enflasyon ve işsizlik gibi "ekonomik performans" kriterleri ile para arzı, kamusal harcamalar, gelirdeki değişimler ve tarımsal destekleme fiyatları da iktisat politikası araçları olarak analize katılmıştır.

Uygulanan yöntemde, söz konusu ekonomik değişkenlere ait, seçim yıllarında görülen değişimlerin ortalama ve standart sapmaları hesaplanarak "seçim yıllarına ait" (t dönemi) değerler elde edilmiştir. Ayrıca seçim ekonomisi politikalarına, seçim tarihinden çok daha önce başladığı gerçeği göz önüne alınarak, seçimlerden 1 yıl önceki (t-1) dönemlerin de, her bir ekonomik değişkene ilişkin ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Seçim öncesi bu dönemde (t-1), teoriye uygun olarak, hükümetlerin büyüme hızını yüksek, enflasyon ve işsizlik oranlarını ise düşük tutmaya çalıştıkları beklenmiştir. Buna paralel olarak kamu

harcamaları ve para arzındaki değişim artış, kamu gelirlerindeki artış ise azalış yönünde beklenilmiştir.

Seçimlerin yapılmasından sonra (t+1), uygulanan seçim ekonomisi politikalarının etkilerini gidermeye çalışmak amacıyla, siyasi iktidar genellikle kemer sıkma yoluna başvurur. Ekonomik performans değişkenlerinin bu döneme ait ortalama ve standart sapması da hesaplanarak, bunların seçim dönemini kapsayan ortalama değişimlerle karşılaştırması yapılmıştır.

53. Seçim Ekonomisi ve Kamu Gelirleri

Seçimlere gidilirken, siyasi iktidarların vergi affı, yeni vergiler koymama ve vergi muafiyeti gibi uygulamalarla, seçmenleri etkileme mücadelesi, kamu gelirlerinde nispi bir azalışa neden olabilir.

Türkiye'de 1953-1992 döneminde, seçim ekonomisi uygulamalarının en yoğun görüldüğü t-1 döneminde, kamu gelirlerinin yıllık ortalama artışı % 21 olarak hesaplanmıştır. Oysa bu dönemin dışındaki yıllarda kamu gelirlerindeki yıllık ortalama artış daha fazla olmuştur (% 41).

Seçim yıllarına ait kamu gelirlerinin ortalama artışı % 34 olarak gerçekleşmişken, seçim yılları dışında bu artış % 34'den büyük (% 37) olmuştur. Kamu gelirlerinde seçim yılları ve seçimden bir önceki yıllardaki artışların, seçim yıllarının dışındaki ve seçimden bir önceki yıllar dışındaki artışlardan daha az olması beklenen doğrultudadır. Çünkü siyasi iktidarlar oy kaybı endişesiyle seçim öncesinde kişilerin gelirlerinde bir azalışa neden olup, kamu kesimine kaynak aktarmayı istemezler.

Seçimleri takip eden dönemde (t+1) ise, kamu gelirleri yıllık ortalama % 36 artış göstermiştir. Bu dönemin dışındaki yıllarda ise ortalama artış % 27 olmuştur. Bu oranın daha düşük çıkmasının nedeni olarak, bu dönemin seçim yıllarını da kapsamaması gösterilebilir. Seçimlerden sonra kamu gelirlerinin artış göstermesi, KİT zamlarının yapılması, yeni vergiler koyulması ve seçim süresince

yapılan kamusal harcamalardan doğan açıkların kapatılması (istikrar tedbirleri) ile açıklanabilir.

1953-1992 döneminde kamu gelirlerindeki artışlarda bir önceki yıllara göre 17 kez azalma görülmüştür. Bunlardan 7 tanesi seçimlerden 1 yıl öncesine karşılık gelirken, 4 tanesi de seçim yıllarına rastlamıştır. Yalnızca 1973 ve 1991 seçimlerinden bir önceki yıllarda kamu gelirleri artışında, azalış görülmemiştir.

Kamu gelirlerindeki artış, bütün yıllarda ortalama % 36 iken, seçimlerden 1 yıl öncesinde (t-1) ortalama % 21, seçim yıllarında da % 34 olmuştur. Görüldüğü gibi seçimlerden hemen önceki yıllar ve seçim yıllarındaki artışlar, bütün yılların ortalamasından daha azdır.

Buna göre, Türkiye'de seçim sürecine girildiği dönemde, kamu gelirlerinde bir azalış olduğu söylenebilir.

54. Seçim Ekonomisi ve Kamu Harcamaları

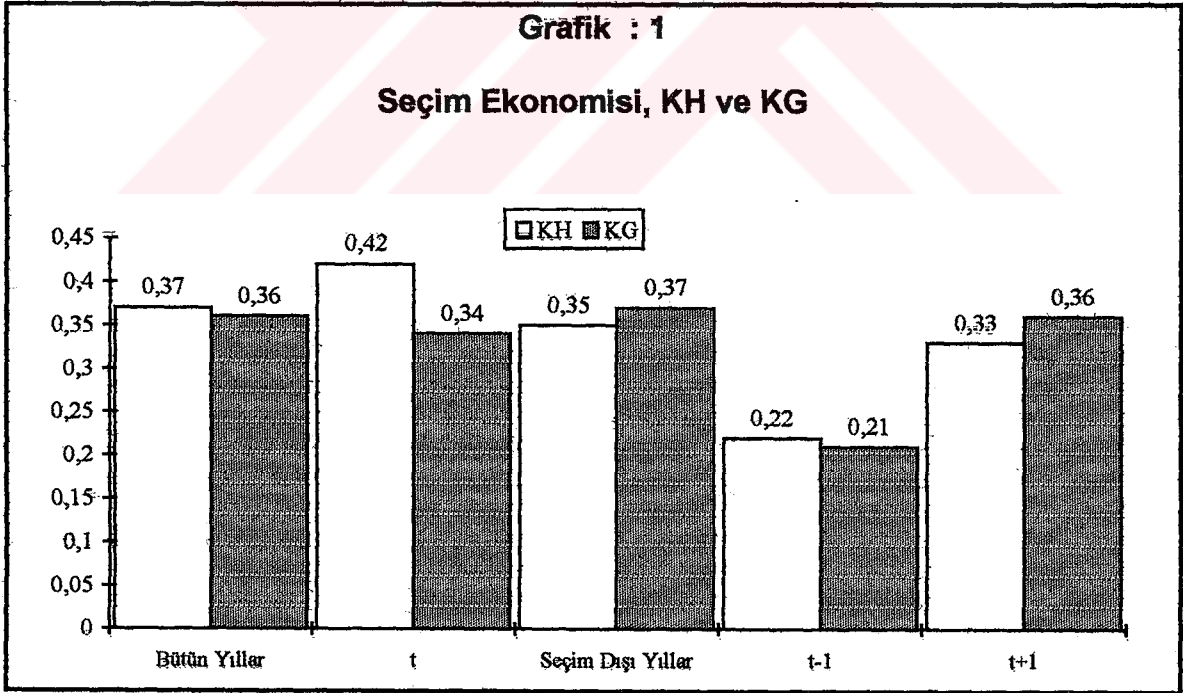
Siyasi iktidarlar maliye politikası aracı olarak, kamusal harcamaları yönlendirerek, seçimlerde siyasi çıkar sağlamaya çalışabilirler. Türkiye'de kamu harcamalarının seçim sonuçlarını etkilemesine yönelik kullanımı incelendiğinde, bu harcamaların seçim yıllarında ortalama % 42 arttığı görülür. Oysa seçim dışı yıllarda ortalama % 35 artış hesaplanmıştır.

t-1 döneminde, ortalama kamu harcamaları % 22 artış göstermişken, bu dönemin dışındaki yıllarda ise ortalama % 41 artmıştır. Seçim ekonomisi politikalarına genellikle seçimlerden bir dönem önce başlanması karşısında, bu oranın % 22'den daha yüksek olması beklenebilir. Bu durum, seçim tarihlerinin genellikle, seçimin yapıldığı yılın son aylarına (Ekim, Kasım gibi) rastlamasıyla açıklanabilir. Ayrıca kamu harcamalarının yapılmasındaki "kolaylık" unsuru da, seçim ekonomisi sürecini seçimin yapıldığı yıla taşıyabilir. Nitekim, seçim yılları ortalama kamu harcamaları artışı % 42 gibi oldukça yüksek bir oranda gerçekleşmiştir.

Seçimlerden sonra ise, oluşacak enflasyonun düşürülmesi amacıyla kamu harcamalarının azaltılması yoluna gidilmektedir. t+1 dönemini içeren bu süreçte, kamu harcamaları ortalama artışı %33'tür. Bu oranın % 42'den daha düşük olması, beklenen doğrultudadır.

İncelenen dönem içerisinde kamu harcamaları artışında 19 kez büyüme yaşanmıştır. Bunların 8 tanesi seçim yıllarına rastlamış, yalnız 1965 seçimlerinde artış değil, azalış görülmüştür. 1953-1992 dönemindeki tüm seçim yıllarında, (1965 hariç) kamu harcamaları artışında, büyüme görülmüştür. Bu artışlar; 1957, 1961, 1969 ve 1983 seçimlerinde çok yüksek derecede olup, bir önceki yıllara göre sırasıyla; % 260, % 530, % 274 ve % 810 olarak gerçekleşmiştir.

Hem kamu gelirleri hem de kamu harcamalarının önemli bir seçim ekonomisi aracı olarak kullanılması yönündeki gelişmeler grafik 1'de görülmektedir.

Buna göre t-1 döneminde KG en düşük, t döneminde de KH en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. KG'nin beklenen doğrultuda oluşmasının t-1 dönemine rastlaması, bu değişimdeki değişimin uzun bir süreyi kapsamıyla açıklanabilir.

55. Seçim Ekonomisi ve Para Arzı

Siyasi iktidarlar tarafından ekonominin seçim öncesi genişletici seçim sonrası ise daraltıcı politikalara yönlendirilmesi, para arzındaki gelişmelerle de ortaya koyulabilir.

Yapılan analiz, M_1 ve M_2 anlamındaki para arzını içermektedir. Buna göre, Türkiye'de genel olarak, para arzının her dönem için artırıldığı, fakat seçimlerden bir sonraki yıllarda daraltıcı parasal politikalar uygulandığı görülmektedir. 1953-1992 dönemini kapsayan, seçim ve seçim dışı yıllar ile bütün yıllarda, M_1 'deki ortalama artış % 31 olarak bulunmuştur. Bu oran t-1 ve dışındaki yıllarda da değişmemiştir. Demek ki Türkiye'de para arzı belirli bir oranda her yıl artmaktadır. Fakat t-1 dönemine bakıldığında M_1 'deki ortalama artışlar % 25, bunun dışındaki yıllarda ise % 33 olarak bulunmuştur.

O halde M_1 genel olarak, her yıl için % 32 oranında artış gösterirken, seçimlerden bir sonraki dönemler için, bu orandan % 7 daha az (% 25) artış oluşmaktadır. Bu da siyasi iktidarların, seçim ekonomisinden dolayı oluşan enflasyonist süreci önlemeye çalışmak istemesiyle açıklanabilir.

Ele alınan dönem içerisinde M_1 'deki artışta 14 kez azalma görülmüştür. Bunlardan 5'i seçimlerden 1 yıl sonra, 6'sı seçimlerden 1 yıl önce, 1'i seçim yılında (1991) ve diğer 2'si de bu yılların dışında gerçekleşmiştir.

M_2 için yapılan analizde ise, t dönemindeki ortalama artış % 29, bunun dışındaki yıllarda % 36 ve bütün yıllar için % 34; t-1 döneminde % 30 t+1 döneminde de % 32 bulunmuştur. Seçimlerden 1 yıl sonraki (t+1) oranının, seçim öncesi (t-1) orandan yüksek çıkmasının nedeni olarak, M_2 'nin vadeli mevduatları içermesi ve kısa dönemde enflasyonist etkiyi gidermede, M_1 'den daha az önemli bir araç olarak düşünülmesi gösterilebilir.

1953-1992 döneminde M_2 'deki büyüme oranlarında da, 14 kez azalış görülmüştür. Bunlardan 6'sı seçimlerden 1 yıl önce, 4'ü 1 yıl sonra, 2'si seçim yıllarında ve kalan 2 tanesi de bu yılların dışında gerçekleşmiştir.

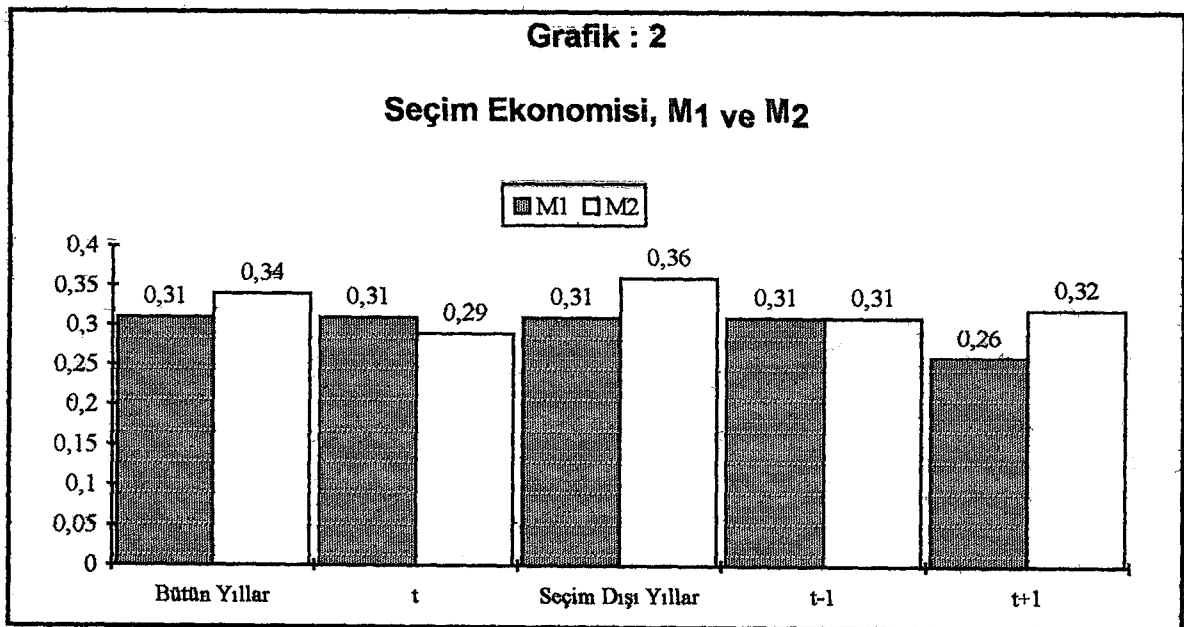

Gerek M₁ ve gerekse M₂'deki seçim sonrası yıllarda oluşan azalışlar anlamlı bulunabilirken, seçim öncesi ve seçim yıllarındaki azalışlar, seçim ekonomisi yaklaşımıyla ters düşebilir. Bu da hükümetlerin seçim dönemine girilirken, enflasyonu düşük göstermek istemesiyle açıklanabilir.

Analiz edilen dönemde 1991 yılı hariç, tüm seçim yıllarında M₁'deki büyümede artış oluşmuştur. Bu olgu, 1983 ve 1987 seçimleri dışında, M₂ için de geçerli olmuştur.

Sonuçta Türkiye'de seçim ekonomisi politikaları para arzı açısından da geçerliliğini korumuştur. Fakat bu sürecin zamanı farklılaştırılmış, seçim öncesi yıllara değil, seçim yılına yönelmiştir. Bunun nedeni olarak, seçim tarihlerinin yılın son aylarına rastlaması gösterilebilir. Zira seçimlerden 1 yıl önce para arzının artırılması, seçim yılına enflasyon olarak yansiyabilir. Bu da siyasi iktidar için "oy kaybı" anlamına gelir. Oysa seçim yıllarında yapılan parasal genişlemenin etkileri seçimden sonra görülecektir. Sonuçta, seçimlerden bir önceki yıllar için enflasyonu düşük gösterme çabasına yönelik olarak para arzı daraltılmış, seçim yıllarında ise genişletilmiştir.

M₁ ve M₂'ye ilişkin, seçim ekonomisi değişimleri grafik 2'den izlenebilir.

Buna göre M_1 ve M_2 , her dönemde yaklaşık olarak aynı oranda değişmiştir. Fakat M_2 'nin en düşük düzeyi t döneminde gerçekleşmiştir. Bu da seçim öncesi siyasi iktidarların enflasyonu düşük gösterme çabası olarak değerlendirilebilir.

56. Seçim Ekonomisi ve Merkez Bankası Kredileri

Siyasi otoritenin merkez bankası politikalarını yönlendirmesi, çoğu zaman bu kurumun siyasal bir araç olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan özellikle az gelişmiş ülkelerde, siyasi iktidara finansörlük yaptığı ileri sürülen merkez bankasının, bağımsız bir yapılanma içerisinde olması, sık sık gündeme gelmektedir.

Türkiye'de seçim ekonomisine yönelik merkez bankası kredilerinin analizinde, t dönemindeki ortalama artış % 72, seçim dönemi dışındaki yıllarda ise % 33 bulunmuştur. Seçim ekonomisinin daha yoğun yaşandığı $t-1$ döneminde, merkez bankası kredilerindeki ortalama artışın % 24, bu dönemin dışındaki yıllarda ise %48 olduğu görülür.

Türkiye'de seçim öncesi yıllarda, merkez bankası kredilerinde, bu yılların dışındaki dönemlere göre, % 24 daha az artış olmuştur. Seçim öncesi yıllarda daha yüksek artış beklenirken, bunun gerçekleşmemiş olması, para arzı analizinde olduğu gibi, hükümetlerin seçimlerden önce enflasyonu düşük gösterme çabalarıyla açıklanabilir.

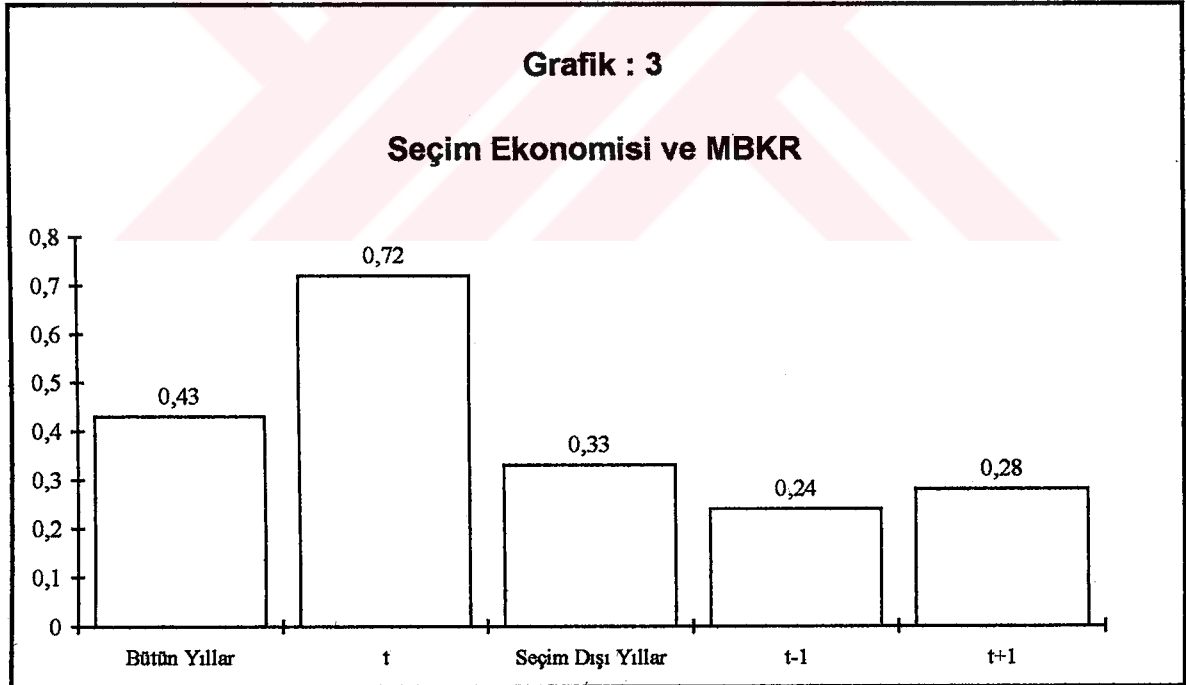
Oysa bu kredilerdeki büyüme oranı seçim yıllarında en yüksek artışlara ulaşmıştır. Çünkü seçim dönemlerinde gerçekleştirilen kredi artışları, enflasyonist oluşumla etkilerini seçim sonrası yıllara taşıyacaktı. $t+1$ dönemini içeren bu yıllarda ise oluşan enflasyonu önlemek amacıyla sıkı para politikaları gündeme gelmiştir. Zaten, $t+1$ döneminde merkez bankası kredilerindeki ortalama artış, % 28 olarak bulunmuştur. Oysa bu dönemin dışındaki yıllarda gerçekleşen artış, % 48'dir.

Analiz edilen dönem içerisinde, merkez bankası kredilerinde 13 kez artış görülmüştür. Bunların 4'ü seçim yıllarına, 4'ü seçimlerden bir sonraki yıllara ve 5 tanesi de bu dönemlerin dışındaki yıllara aittir.

Sonuçta Türkiye'de seçim ekonomisi sürecini içeren t-1 ve t dönemlerinde, merkez bankası kredilerinde daha yüksek büyüme oranı gerçekleşmiştir. Bazı seçim yıllarında, enflasyonu düşük göstermek amacıyla, merkez bankası kredilerinde azalışlar olmuştur. Özellikle 1961, 1983 ve 1991 seçim yıllarında bu azalışlar çok yüksek düzeyde olup, sırasıyla % 1660, % 2293 ve %693 bulunmuştur.

Bu da seçim ekonomisi parasal araçlarından merkez bankası kredilerinin, (M1 ve M2'de olduğu gibi) seçim ve seçim öncesi dönemlerde enflasyonu düşürmek için önemli ölçüde azaltıldığını göstermektedir.

Grafik 3'de de görüldüğü gibi MBKR, t döneminde en yüksek artış oranına ulaşmıştır. t-1 döneminin ise en az artış oranına sahip olması, seçim öncesi enflasyonun siyasi iktidar tarafından düşük tutulmasına yönelik bir uygulama olarak düşünülebilir.

57. Seçim Ekonomisi ve Tarımsal Destekleme Politikaları

Özellikle az gelişmiş ülkelerde tarım sektörünün ekonomik yapı içerisinde önemli ağırlığının bulunması, siyasi iktidarın seçim sürecinde bu kesime yönelik desteklerini artırmaktadır. Bu destek çoğu defa, siyasi çıkarlara yönelik olarak "tarımsal ürünlere yüksek taban fiyat uygulaması" şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Burada Türkiye için, 1953-1992 dönemine ait bazı tarımsal ürünlere yönelik destekleme fiyatlarının, seçim ekonomisi ile ilişkisi analiz edilmiştir. Bunun için sanayide kullanım alanı oldukça yaygın olan pamuk, ihracat içinde çok önemli yeri olan fındık ve düşük mal olarak nitelendirilebilecek buğday ürünleri dikkate alınmıştır. Bunun yanında seçim ekonomisinin bölgesel düzeyde seçmenleri kapsayabileceği de düşünülmüştür.

t dönemini kapsayan ortalama pamuk fiyatları artışı, % 34 olarak bulunmuştur. Bu dönemin dışındaki yıllarda (seçim dışı yıllar) ise artış % 25 olmuştur. t döneminin, seçim yıllarını içerdiği göz önüne alınırsa, bu dönemdeki artışın seçim dışı yıllara göre daha fazla olması gerektiği yönündeki beklentiler de doğrulanmış olmaktadır.

Bu artışın t+1 döneminde % 24 olması, seçim sonrası dönemin genel özelliği ile açıklanabilir. Zira seçimlerle birlikte siyasi iktidarın oluşumu tamamlanmış, siyasi otoritenin oy kaybı endişesi en azından bir sonraki seçimlere kadar ortadan kalkmıştır. Seçim sonrası oluşan bu dönemde, ekonominin reel görüntüsünün ortaya çıkmasıyla beraber, daraltıcı politikalardan tarımsal kesim de karşılığını almıştır.

Ele alınan dönem içinde pamuk fiyatlarındaki büyümede 16 kez artış görülmüştür. Bunlardan 6'sı seçim yıllarında meydana gelmiştir. Seçim öncesi yılların 1'i dışında (1987) bu artışların hepsinde azalma görülmüştür. Bu da yine seçim öncesinde enflasyonu düşük göstermeye yönelik bir uygulama olarak değerlendirilebilir. Buna göre, seçmenlerin kısa dönemi hatırlayacağı varsayımıyla, pamuk fiyatlarındaki artışlar, seçim yıllarında gerçekleştirilmiştir.

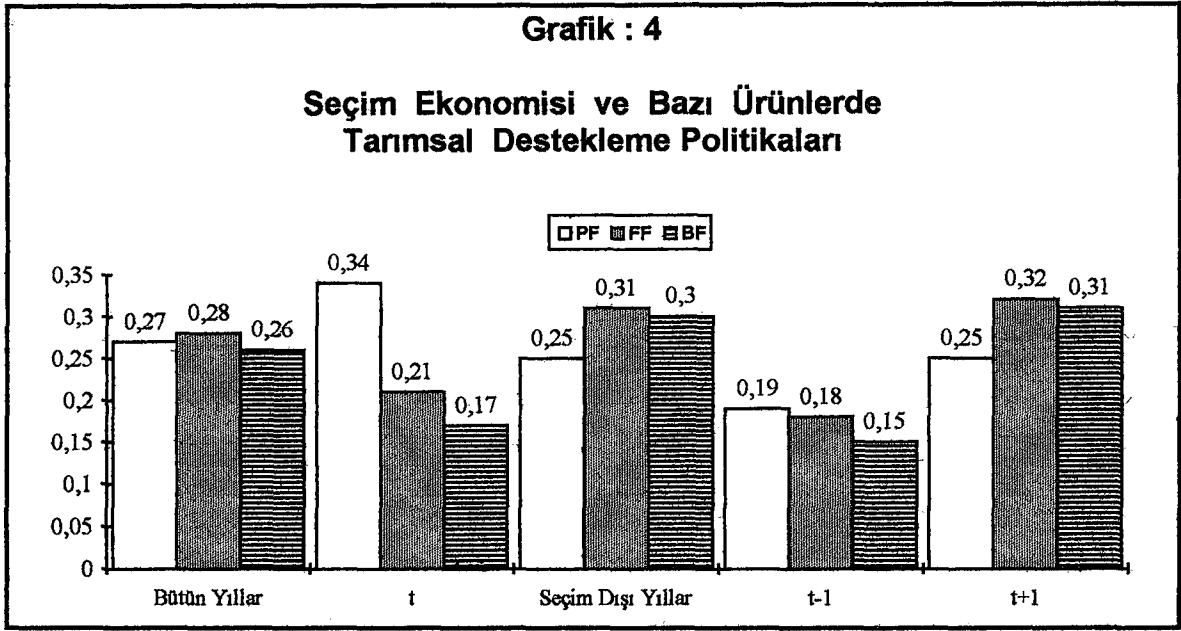
Fındık açısından seçim ekonomisi olgusu değerlendirildiğinde; t dönemine ait fındık fiyatlarındaki ortalama artış % 21, t-1 döneminde ise % 18 olarak bulunmuştur. Seçimlerden bir sonraki yıllar için ortalama artışlar daha yüksek çıkmıştır (% 33).

Buğday için de fındığa paralel bir süreç yaşanmış, t döneminde buğday fiyatlarında ortalama artış % 17, t-1 döneminde ise % 15 bulunmuştur. Seçimlerden bir sonraki yıllar için ise ortalama artış % 31 olmuştur. Fındık ve buğday için seçim dışı yıllarda ortalama fiyat artışları da sırasıyla % 31 ve % 30 olarak gerçekleşmiştir. Her iki ürünün de, seçim öncesi dönemlerde diğer yıllara göre daha yüksek artış göstermemesi seçim ekonomisi açısından tarımsal destekleme politikalarının bu ürünlere uygulanmadığını akla getirebilir. Oysa söz konusu ürünlerin hasat zamanının çoğunlukla seçim dönemine tekabül etmesi ve ürün satışlarının seçim sonrası döneme rastlaması, t ve t-1 dönemlerinde, ortalama ürün fiyatları artışının düşük çıkmasına neden olmaktadır. Zira fındık ve buğday üreticilerine yapılacak ödemeler, seçim sonrası gerçekleşmektedir.

Bundan dolayı, t+1 döneminde fındık ve buğday fiyatlarındaki ortalama artışlar sırasıyla, % 33 ve % 31 olarak bulunmuştur. Analiz edilen dönem içerisinde, hem fındık hem de buğday fiyatlarındaki büyümede 17 kez artış olmuştur. Bunlardan fındıktaki artışın 8'i, buğdaydaki artışın ise 5'i, t+1 döneminde gerçekleşmiştir.

Siyasi iktidarın seçim öncesi söz konusu ürünlere vaad ettiği yüksek taban fiyatlarının çiftçilere ulaşmasını içeren t+1 dönemi, bu ürünlerdeki büyümenin önemli artış gösterdiği bir sürece işaret etmektedir. Kısacası fındık ve buğday için seçim öncesi vaat, seçim sonrası ise ödeme gerçekleşmiştir.

Pamuk, fındık ve buğdaya ilişkin siyasal amaçlı fiyat hareketlerindeki değişim grafik 4'den izlenebilir.

Buna göre pamuk t döneminde, fındık ve buğday t+1 döneminde en yüksek artış oranına ulaşmıştır.

58. Seçim Ekonomisi ve Enflasyon

1953-1992 dönemine ilişkin tüketici fiyat endeksinden oluşturulan enflasyon oranlarının, t dönemine ait değerleri alınarak, hesaplanan ortalama enflasyon oranı % 21 olarak bulunmuştur. Seçim dönemlerini niteleyen bu oranın, seçimlerden 1 yıl önceki (t-1) ortalama değeri % 19 olarak hesaplanmıştır. Bu oranın, seçim döneminde ortaya çıkan orandan küçük olması beklenen doğrultudadır. Çünkü hükümetler seçmenleri etkileyerek, seçimleri tekrar kazanmak için seçimlerden önce, bu oranı düşük göstermek isterler. Oysa seçimlerden hemen sonra, ertelenen KİT zamları ve bastırılmış fiyat artışları gündeme gelip, kamusal harcamaların ve para arzının genişletici etkilerinin uzun dönemli yansımasıyla, enflasyon oranındaki değişim, artış yönünde olacaktır.

Nitekim seçimlerden 1 yıl sonraki dönemde (t+1) ortalama enflasyon oranı % 31 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca seçim yıllarının ortalama enflasyon oranı % 21 iken, seçim dışı yıllarda ortalama fiyat artışları % 30 olmuştur. t-1 döneminde % 19 olan bu oran, bu dönemin dışındaki dönemlerde de ortalama % 30 olarak gerçekleşmiştir.

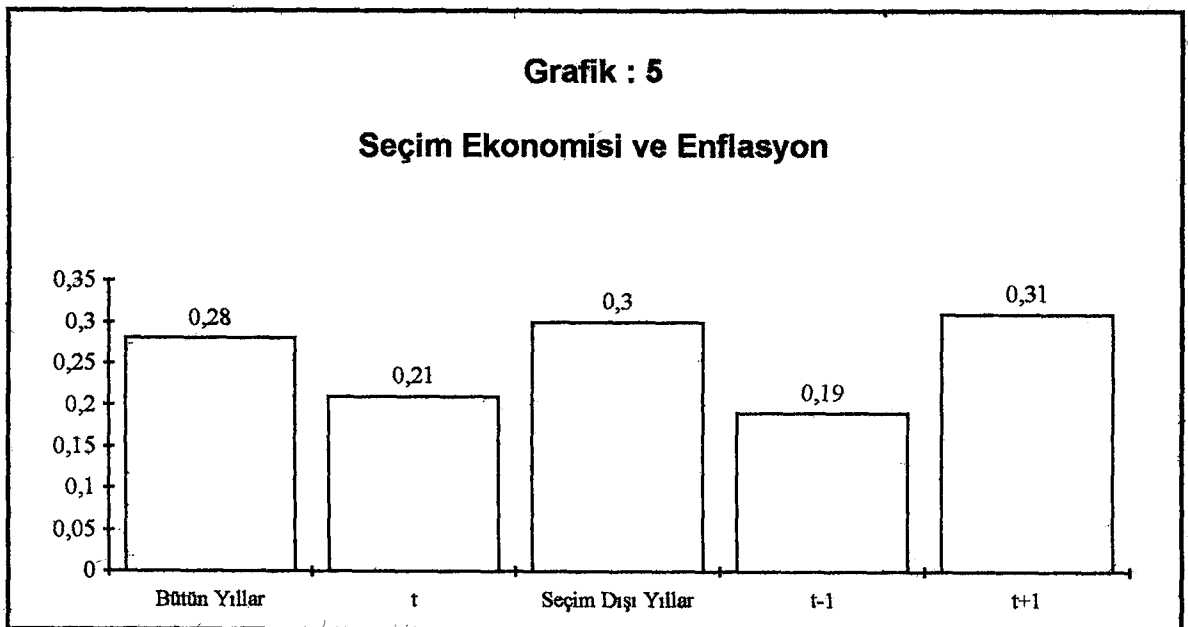
Bu da, Türkiye'de önemli derecede seçim ekonomisi politikaları uygulandığının bir göstergesi olabilir. Çünkü t-1 dönemi çok daha düşük bir ortalama enflasyon oranını içermektedir (% 19). Ayrıca seçimlerden sonraki yıllarda ortalama fiyat artışları, %11'lik bir farkla daha fazla yükselmiştir (% 30).

Bu olguya başka bir açıdan bakılırsa, seçimlerden hemen sonra fiyat artışlarının oluşacağı düşünülebilir. Nitekim, t+1 dönemine ait ortalama enflasyon oranı % 31 iken, bu dönemin dışındaki dönemlerde % 27'dir.

Ele alınan dönem içerisinde enflasyon oranında 14 kez düşüş yaşanmıştır. Bunlardan 1'i seçim yılında (1961) olup, geri kalan 13'ü seçim döneminden önceki yıllara aittir. Ancak bu 13 kez azalmanın 9'u seçimlerin 1 yıl öncesinde görülmüştür.

Buna göre, tüm seçim yıllarının 1 yıl öncesinde enflasyon oranı artışında bir azalma görülmüştür. Bu da ayrıca bize, uygulanan ekonomi politikalarının, seçim dönemiyle yakından ilgili olduğunu sonucunu vermektedir.

Seçim ekonomisinin hem çok önemli bir aracı, hem de çok önemli bir sonucu olan enflasyondaki siyasal yönlü gelişmeler grafik 5'de görülmektedir.

Buna göre t ve t-1 dönemlerinde enflasyon oranı en düşük düzeyde (seçmenleri memnun edecek şekilde) tutulurken t+1 dönemi de gecikmeleri içeren bir süreç olarak en yüksek oranı vermektedir.

59. Seçim Ekonomisi ve İstihdam

Burada, 1953-1992 dönemine ait, kamu sektöründe ücretle çalışanların yıllık ortalama sayısı ele alınarak, siyasi iktidarların seçim ekonomisine yönelik istihdam politikaları analiz edilmiştir.

Buna göre, Türkiye'de seçim yıllarında kamu sektöründe çalışan sayısında ortalama % 3'lük, seçim öncesi dönemde de %4'lük artışlar gerçekleşmiştir.

Hükümetlerin seçim ekonomisi politikalarına en fazla ağırlık verdikleri t-1 döneminde, çalışan sayısında daha yüksek artış olması beklenen yöndedir. Çünkü siyasi iktidarlar, seçimlerden önce veya seçim yıllarını da kapsayacak biçimde işsizlik oranını düşük göstermek isterler. Zira seçmen kitlesini doğrudan etkileyebilecek böyle bir uygulama ile, oy maksimizasyonu sağlayabileceklerinin farkındadırlar.

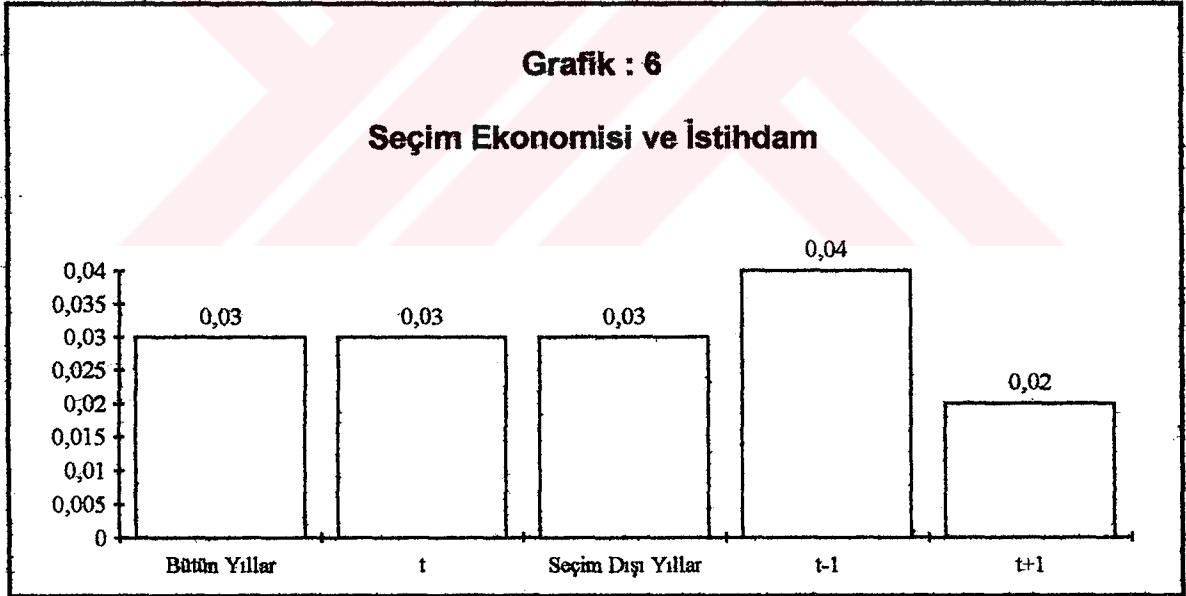
Seçim öncesi ve seçim yıllarında çalışanların toplam ortalama sayısı % 7 artış gösterirken, bütün yıllar ve seçim dışı yıllarda bu artış % 5 olmuştur.

Seçimlerden sonra ise siyasi iktidarlar, seçim öncesi döneme göre, çalışan sayısının artması yönünde pek fazla çaba göstermemişlerdir. Çünkü seçimler tamamlanmış, hükümet oluşturulmuştur. Bundan sonra daraltıcı ekonomi politikalarının devreye girmesiyle istihdamda azalışlar görülebilmektedir. Ayrıca yeni oluşan siyasi iktidarın kadrolaşma eğilimleri de bu süreci hızlandırabilmektedir. Nitekim, t+1 döneminde çalışan sayısındaki ortalama artış % 2 olabilmektedir. Bu oranın t-1 dönemindeki artışa göre oldukça düşük çıkmasına dikkat edilmelidir.

Analiz edilen dönem içerisinde, çalışan sayısındaki artışta 14 kez büyüme görülmüştür. Bunlardan 5'i t-1, 2'si de t döneminde oluşmuştur. Bu dönemde seçim sayısının 9 olduğu göz önüne alınırsa, hemen hemen her seçim döneminde (1969 ve 1983 hariç) kamu sektöründe istihdam artışı sağlandığı söylenebilir.

t+1 döneminin, seçim ve seçim öncesi dönemlere göre istihdamda nispi azalışlar içermesi; seçim ekonomisi politikalarının seçim öncesi işsizliği azaltıcı, seçimden sonra ise artırıcı yönde olduğu fikrini güçlendirmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de yapılan seçimlerin 6'sından sonra (t+1), kamu sektöründe çalışan sayısındaki artışta, azalma görülmüştür.

Buna göre Türkiye'de kamu sektörü istihdam alanlarının seçim ekonomisi malzemeleri olarak kullanıldığı söylenebilir. Bu durum, grafik 6'da da görülmektedir.

Buna göre t-1, kamu sektöründe istihdamın en fazla artış gösterdiği dönem olurken, t+1 dönemi en az artışa işaret etmektedir.

Seçim ekonomisine ilişkin bazı değişkenlerdeki gelişmeler tablo 1 ve 2'de gösterilmiştir.

Tablo : 1

Dönemler İtibariyle Seçim Ekonomisi ve Önemli Bazı Seçim Ekonomisi Değişkenlerine Ait Ortalama ve Standart Sapmalar

DEĞİŞKENLER	O R T A L A M A				
	Bütün Yıllar	Seçim Yılları (t)	Seçim Dışı Yıllar	Seçimlerden Bir Önceki Yıllar (t-1)	Seçimlerden Bir Sonraki Yıllar (t+1)
KAMU GELİRLERİ	0,361 (0,272)	0,343 (0,243)	0,367 (0,281)	0,208 (0,239)	0,355 (0,279)
KAMU HARCAMALARI	0,366 (0,262)	0,415 (0,276)	0,350 (0,254)	0,220 (0,217)	0,329 (0,250)
M1	0,311 (0,185)	0,313 (0,170)	0,311 (0,193)	0,305 (0,190)	0,258 (0,162)
M2	0,341 (0,205)	0,288 (0,151)	0,359 (0,217)	0,302 (0,166)	0,321 (0,186)
MBKR	0,426 (0,669)	0,715 (0,112)	0,327 (0,370)	0,239 (0,343)	0,283 (0,438)
PAMUK	0,274 (0,275)	0,336 (0,295)	0,253 (0,264)	0,186 (0,177)	0,245 (0,185)
FINDIK	0,282 (0,275)	0,210 (0,148)	0,307 (0,303)	0,181 (0,195)	0,324 (0,217)
BUĞDAY	0,264 (0,290)	0,171 (0,091)	0,297 (0,326)	0,146 (0,177)	0,312 (0,293)
ENFLASYON	0,277 (0,256)	0,214 (0,182)	0,299 (0,273)	0,185 (0,177)	0,308 (0,264)
KSÜÇYOS	0,025 (0,223)	0,024 (0,216)	0,026 (0,234)	0,040 (0,251)	0,022 (0,233)
GÖZLEM SAYISI (n)	39	10	29	9	10

Not : Parantez İçindeki Değerler İlgili Değişkenlere Ait Standart Sapmaları Göstermektedir.

Tablo : 2

Dönemler İtibariyle Önemli Bazı Seçim Ekonomisi Değişkenlerindeki Artış ve Azalış Sayısı

DEĞİŞKENLER	ARTIŞ SAYISI				AZALIŞ SAYISI			
	t	t-1	t+1	TOPLAM	t	t-1	t+1	TOPLAM
KAMU GELİRLERİ	5	2	7	14	4	7	3	14
KAMU HARCAMALARI	8	0	5	13	1	9	5	15
M1	8	3	5	16	1	6	5	12
M2	7	3	6	16	2	6	4	12
MBKR	4	4	2	10	5	5	8	18
PAMUK	6	1	4	11	3	8	6	17
FINDIK	3	2	8	13	6	7	2	15
BUĞDAY	4	3	5	12	5	5	5	15
ENFLASYON	8	0	9	17	1	9	1	11
KSÜÇYOS	2	5	3	10	7	4	7	18

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Siyasi iktidarın oy maksimizasyonu sağlamak amacıyla, ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda kullanıp, yapay bir konjonktür yaratması olarak değerlendirilen "seçim ekonomisi" olgusu, siyasal karar alma sürecinde rol alan aktörlerin (politikacılar, seçmenler, bürokratlar, çıkar ve baskı grupları) "özel çıkar" sağlamak amacıyla toplumda yerleşik hukuki, dini, ahlaki ve kültürel değerleri yok sayarcasına faaliyette bulunmalarıyla bir tür "siyasal yozlaşma" olarak da değerlendirilmektedir.

Kamu yönetimine hakim kişilerin güç ve yetkilerinin sınırlandırılmaması ile açıklanabilen bu davranış biçimi, vergileme, para basma, borçlanma gibi ekonomik faaliyetlerde de kendisini gösterebilir.

Özellikle kamunun ekonomik ve sosyal alanda rolünün genişlemesi ile birlikte, siyasal karar mekanizmasındaki kişilerin kamusal mal arzını düzenlemeleri, hem gelişmiş, hem de az gelişmiş ülkelerde "seçim ekonomisi"ni ortaya çıkarabilmektedir. Seçim dönemlerinde oylarını artırmak isteyen politikacılar, kamusal mal arzını genişletirken, bu arzın finansmanını vergi gelirleri yerine "vergi dışı" gelirlerle karşılayarak "ekonomik yozlaşma"ya da yol açmış olurlar. Seçmenlerin, kamusal harcamaların artmasından memnun, fakat bunların karşılığında bir bedel ödemek istememelerinin bilincinde olan siyasi iktidar, oy kaybına uğramamak ve tekrar seçilebilmek için bu tür uygulamalara yönelmektedir.

Buna göre, seçimlere girerken siyasi iktidarların planları, seçmenleri kısa süreli memnun etmeye yönelik olarak "enflasyon ve işsizlik oranlarını düşük, büyüme oranını yüksek tutarak" seçimlerden galip çıkmak üzerine kuruludur. Bu süreçte kamu harcamaları ve para arzı artırılırken, bazı kesimlere tanınan istisna, muafiyetler ve yatırım indirimi gibi vergi teşvikleri sonucunda kamusal gelirlerde de bir azalma olmaktadır.

Kamu kesiminin hareket alanının geniş olduğu ekonomilerde, kamu harcamalarının mevcut veya potansiyel kamu gelirlerinden fazla olması bütçe açıklarını, kamu harcamalarının vergi dışı gelirlerle sağlanması (emisyon ve borçlanma gibi) borç yükünün giderek artışı ve enflasyonu beraberinde getirir. Seçimi kazanan partinin suni olarak yaratılan sorunları çözme çabaları, seçim sonrası vergi oranlarını artırmak, yeni vergiler koymak veya kamu tarafından üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarına zam yapmak v.b. şeklinde kendini göstermektedir. Vergi yükünün artması ekonomide büyüme kanallarını kapatırken, bireylerde vergileri protesto mahiyetinde "vergi kaçırma" yollarını düşünebilmektedir.

Seçim ekonomisi stratejilerinin izlendiği bu süreç, uzun dönemde toplam tasarruflar ve yatırımlar üzerinde ve sonuçta ulusal ekonomi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca enflasyonist ortamda artan vergi yükü, toplam yatırımlar üzerindeki olumsuz etkileriyle ekonomide durgunluk ve işsizliğe (stagflasyon) neden olmaktadır.

Bu çalışma ile 1953-1992 döneminde Türkiye'de seçim ekonomisi politikalarının izlenip izilenmediği araştırılmıştır. Bunun için; enflasyon, kamu harcamaları, kamu gelirleri, merkez bankası kredileri, para arzı, istihdamdaki gelişmeler ve bazı tarımsal ürünlerin fiyatlarında seçimlerden 1 yıl önce (t-1), seçim yılı (t) ve seçimlerden 1 yıl sonra (t+1) oluşan değişimler analiz edilmiştir.

Türkiye'de siyasi iktidarların seçim dönemine girilirken enflasyon ve işsizlik oranlarını, seçimlerden sonraki yıllara göre düşük tuttukları görülmüştür. Buna göre t-1 dönemi enflasyon ve istihdam artış oranları % 19 ve % 4 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte kamu harcama ve gelirlerinde de önemli siyasal dalgalanmalar yaşanmıştır. Seçim dönemlerinde kamu harcamalarında % 42'lik, kamu gelirlerinde ise % 21'lik artış bulunmuştur.

Oysa seçimleri izleyen yıllarda bu değişkenlerde önemli farklılıklar görülmüştür. Seçim ekonomisinin uzun dönemli etkileri ortaya çıkararak, enflasyon oranı artmıştır (% 31). Ayrıca seçim

öncesi % 4'lük istihdam artışı, bu dönemde yerini % 2'lik azalışa bırakmıştır. Seçim ekonomisi uygulamalarıyla bozulan ekonomik dengelerin onarımı için, seçimi kazanan siyasal partiler suni olarak oluşturulan bu sorunlara çözüm aramaya koyulmuşlardır. Nitekim kamu harcamalarındaki artış % 33 olarak gerçekleşmişken (seçim dönemine göre yaklaşık % 10 daha az), vergi oranları arttırılarak ya da yeni vergiler koyularak kamu gelirlerinde % 36'lık artış sağlanmıştır. (Seçim öncesi döneme göre % 15 daha fazla artış). Bu olgu, oluşan enflasyon ve bütçe açıklarının giderilmesi yönünde bir çaba olarak değerlendirilebilir.

Seçmenlere, nisbi bir tüketim artışının getireceği geçici bir rahatlamanın, siyasi iktidarlarca bilinmesi seçim döneminde para arzının artırılıp, ekonominin canlandırılmak istenmesi ile sonuçlanır. Bu durum, M₁, M₂ ve MBKR'ndeki gelişmelerle ortaya koyulmuştur.

Buna göre M₁'deki artışın 8'i ve M₂ 'deki artışın 7'si seçim yıllarına tekabül ederken, t-1 döneminde de her iki değişkende 3'er kez artış gerçekleşmiştir. Buradan hareketle, seçim ekonomisi politikalarının yoğunlaştığı t ve t-1 dönemlerinde; M₁ için 11, M₂ için de 10 kez artış meydana gelmiştir. 1950-1992 döneminde seçim sayısının 11 olduğu göz önüne alınırsa, M₁ için her seçim dönemi, M₂ için de biri hariç bütün seçim dönemlerinde, artış olduğu söylenebilir.

MBKR açısından yapılan analizde de t dönemi, en yüksek artış oranının gerçekleştiği dönem olmuştur. (% 72). Bu artış t-1 için %24 olarak bulunmuştur. Buna göre, t ve t-1 dönemlerinde, siyasal iktidarlar tarafından % 96 oranında kredi artışı sağlanmıştır. Oysa, siyasi iktidar oluşumunun tamamlanıp "oy" endişesinin en azından o an için ortadan kalkmasıyla t+1 dönemi, % 28'lik bir artışa karşılık gelmektedir. t ve t-1 dönemlerinde toplam 8 kez MBKR'nde artış yaşanması, 11 seçimin 8'inde bu kredilerin artırıldığı anlamını da taşımaktadır.

Popülizm içerikli seçim ekonomisi politikaları, çiftilere sahip çıkılması anlamına büründürülerek bazı tarımsal ürünlerin taban

fiyat uygulamalarında da kendini belli etmiştir. Pamuk, fındık ve buğday fiyatları üzerinde yapılan analizde özellikle seçim dönemlerinde yüksek oranda destekleme fiyatları sunulduğu tespit edilmiştir. Örneğin, t dönemi pamuk fiyatlarındaki artış oranı % 34 olarak gerçekleşmişken t+1 döneminde aynı oran % 25 olarak bulunmuştur. Bu sürece çoğu zaman "çiftçi borçlarının ertelenmesi veya affedilmesi" durumu da katılmaktadır.

Elde edilen bulgular çerçevesinde, Türkiye'de 1950-1993 döneminde yoğun bir seçim ekonomisi süreci yaşandığı, söylenebilir. Nitekim bu dönemde yapılan 11 seçimden 7'sinde, iktidardaki partiler üst üste galip gelmişlerdir (1950, 1954 ve 1957'de DP, 1965 ve 1969 yıllarında AP, 1983 ve 1987 yıllarında ANAP).

Bu bağlamda kamunun büyümesi ile ortaya çıkan seçim ekonomisi politikalarının (siyasi ve ekonomik yozlaşma) önlenmesi için, siyasal karar alma sürecinde yeniden yapılanmaya gerek vardır. Bu da yasal ve kurumsal çerçevenin yeniden düzenlenmesi ile oluşabilir.

Devletin sadece siyasal değil ekonomik hak, yetki, görev ve sorumlulukları ile aynı zamanda bireylerin ekonomik hak ve özgürlüklerine ilişkin kural ve kurumları içeren "Ekonomik Anayasa"sı bulunmalıdır. Buna göre devletin harcamada bulunma ve vergileme yetkisine, denk bütçe ilkesine, devletin iç ve dış borçlanmasına ve devletin para arzını ne şekilde arttırabileceğine ilişkin esaslar ve sınırlamalar bu anayasanın kapsamında bulunabilir. Örneğin, devletin para basma hakkı ve yetkisi üzerinde anayasal bir sınırlama olmaması bu yetkinin politikacılar tarafından kötüye kullanımını doğurabilir.

Daha dar anlamda merkez bankasının bağımsız bir kuruluş olarak, hükümetin finansörü olmaktan çıkarılması gerekir. Ayrıca vatandaşların kamu yönetimi ile ilgili olarak her türlü bilgi ve belgeye ulaşabilmesi hakkı, anayasal bir hak olmalıdır. Bu hakkın hangi alanlarda sınırlı olacağı da yasalarda açıkça belirtilmelidir.

Buna ilaveten kamu yönetiminin hukuka uygun hareket etmesini sağlamak amacıyla müesseseler oluşturulmalıdır ya da kamunun sınırsız olarak siyasal ve ekonomik yaşamda faaliyet göstermesinin önüne geçilmelidir (Devletin küçültülmesi).

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- BUCHANAN, M. James : The Public Choice Perspective In Essays of The Political Economy, University of Hawai Press, Honolulu, 1989.
- ., : Freedom in Constitutional Contract- Perspectives of A political Economist, Texas: Texas A-M University Press, 1977.
- BULUTOĞLU, Kenan : Kamu Ekonomisine Giriş, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1981.
- ÇAM, Esat : Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, İstanbul, 1977.
- HAMİTOĞULLARI, Beşir : Çağdaş İktisadi Sistemeler, Savaş Yayınları Nr.4, Ankara, 1985.
- HİÇ, Süreyya : Türkiye Ekonomisi, Menteş Kitabevi, İstanbul, 1988.
- KILIÇBAY, Ahmet : Türk Ekonomisi, Türkiye İş Bankası Yayınları Nr.263, Ankara, 1991.
- MİNİBAŞ, Türkel : Az gelişmiş Ülkelerde Kalkınmanın Finansman Politikaları ve Türkiye, Der Yayınları Nr.100, İstanbul, 1992.
- NEMLİ, Arif : Kamu Maliyesine Giriş, Filiz Kitabevi Nr.3, İstanbul, 1990.

- ÖZBUDUN, Ergun : Siyasal partiler, Sevinç Matbaası Nr.2, Ankara, 1977.
- SAVAŞ, Vural : Politik İktisat, Beta Yayınları Nr.485, İstanbul, 1994.
- TUFTE, R.Edward : The Political Control of The Economy, Princeton University Press, Princeton, 1978.
- TULLOCK, Gordon : The Calculus of Consent, Logical Foundation of Constitutional Democracy, Ann Arbor: The University of Michigan State, 1967.
- YÜCEKÖK, N.Ahmet : Siyasetin Toplumsal Tabanı, AÜSBF Yayınları Nr.565, Ankara, 1987.

b. Makaleler

- ACAR, Sadık : "Popülizm", *Egevizyon Dergisi*, Sayı:10 (Nisan-Haziran 1995), ss.8-9.
- AKTAN, Coşkun Can : "Teşvik kollamacılık 1", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı:11 (Kasım 1994), ss.5-15.
- _____ : "Teşvik Kollamacılık 2", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı:12 (Aralık 1994), ss.43-53.
- _____ : "Politik Konjonktür Dalgalanmaları", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı:12 (Aralık 1994), ss.25-28.

- AKYOL, Taha : "KİT Soygunu ve Reform", *Pazar Postası Gazetesi*, Sayı:95 (14 Ekim 1995), s.3.
- ALKİN, Erdoğan : "Seçim Ekonomisi", *İSO Dergisi*, Sayı:307 (22 Eylül 1991), ss.13-14.
- ATİYAS, İzak : "Ekonomiyi Düzlüğe Çıkarmayan Siyaset", *Görüş Dergisi*, Sayı:23 (Kasım-Aralık 1995), ss.24-28.
- BOLAK, Mehmet : "Seçim Ekonomisi Başlıyor", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı:11 (Kasım 1995), ss.13-15.
- CİLLOV, Haluk : "Seçim Ekonomisi", *İstanbul Ticaret Gazetesi*, Sayı:1884 (3 Kasım 1995), s.3.
- CİNGİ, Selçuk : "Yolsuzluk Olgusu ve Ekonomik Analizi Üzerine Notlar", *Haccettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı:12 (1994) ss.1-15.
- ÇARKOĞLU, Ali : "The Interdependence of Politics and Economics In Turkey: Some Findings At The Aggregate Level of Analysis", *Boğaziçi Journal*, Vol:9, Sayı:2 (1995), ss.85-108.
- ÇETİN, Bilal : "Seçim ve Ekonomi", *Yeni Yüzyıl Gazetesi*, Sayı:308 (20 Ekim 1995), s.5.
- DAVIDSON, S.Lawrence
FRATIANNİ, Michele
HAGEN, Jürgen Von : "Testing for Political Business Cycles", *Journal of Policy Modeling*, Vol:12 (1990), ss.35-59.

- ELLIS, J.Christopher
THOMA, A.Mark : "Credibility and Political Business Cycles", *Journal of macroeconomics*, Vol:15 (1993), ss.69-89.
- EREN, Ercan : "Siyasal Konjonktür Dalgaları", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Sayı:89 (Ağustos 1993), ss.59-64.
- ERGÜDER, Üstün : "Politics of Agricultural Price Policy in Turkey", In E.Özbudun and A.ulusan, (eds.), *The Political Economy of Income Distribution in Turkey*, New York, Holmes and Meier Publishers Ltd, 1980.
- ERKAN, Hüsnü : "Popülizm ve Türkiye", *Egevizyon Dergisi*, Sayı:10 (Nisan-Haziran 1995), ss.10-11.
- , : "Türk Politik Sisteminin Etkinliği", *Ekonomik Vizyon Dergisi*, Sayı:15 (1995), ss.40-42.
- FREY, Bruno
RAMSWER, H.J., : "The Political Business Cycle: A Comment", *Review of Economic Studies*, Vol:43 (1976), ss.553-556.
- GANDOLFO, Giancarlo
MASTROPASQUA, C.,
PADOAN, Pietro Carlo
PETİT, Maria Luisa : "The Election and The Economy", *Journal of Economic Dynamics and Control*, Vol:10 (1986), ss.213-218.

- GÜNDÜZ, A.Yılmaz : "Demokratik Süreç İçerisinde Politik Yozlaşma ve Rant Ekonomisi", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı:10 (1996), ss.39-49.
- GÜRBÜZ, Burak : "Popülist Avcıları'na Merhaba", *Yeni Yüzyıl Gazetesi*, Sayı:584 (21 Temmuz 1996), s.20.
- GÖKÇE, Deniz : "Neler Olacak", *Yeni Yüzyıl Gazetesi*, Sayı:378 (28 Aralık 1995), s.9.
- GÖKTÜRK, Gülay : "Yolsuzluğun Diğer Adı : Seçim Ekonomisi", *Yeni Yüzyıl Gazetesi*, Sayı:282 (24 Eylül 1995), s.3.
- HİBBS, A.Douglas : "Political Parties and Macroeconomic Policy", *American Political Science Review*, Vol:71 (December 1977), ss.1467-1487.
- _____ , : "Partisan Theory after Fifteen Years", *European Journal of Political Economy*, Vol:8 (1992), ss.361-373.
- KORKMAZ, Esfender : "Siyasal Yolsuzluk", *İstanbul Ticaret Gazetesi*, Sayı:1908 (26 Nisan 1996), s.2.
- MACRAE, C.D., : "A political Model of The Business Cycle", *Journal of Political Economy*, Vol:85 (1977), ss.239-263.
- MCCALLUM, T.Bennett : "The Political Business Cycle:An Empirical Test", *Southern Economic Journal*, Vol:44 (January 1978), ss. 504-515

- MELOSSI, Dario : "Political Business Cycles and Imprisonment Rates In Italy: Report On A Work In Progress", *Race and Crime*, (December 1986), ss.211-218.
- NEFTÇI, Salih : "İnanılmaz Bir Seçim Ekonomisi", *Hürriyet Gazetesi*, (16 Kasım 1995), s.7.
- NEVMANN, M.J.M.,
LOHMANN, S., : "Political Business Cycles In Industrialized Democratic Countries: A Comment", *Kyklos*, Vol:40 (1987), ss.568-572.
- NORDHAUS, D.William : "The Political Business Cycle", *Review of Economic Studies*, Vol:42 (April 1975), ss.169-190.
- OKTAR, Suat : "Seçim Ekonomisi yada Ekonominin Politizasyonu", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı:3 (Mart 1996), ss.5-12.
- ÖNDER, İzzettin : "Seçim Arifesinde İmaj Yaratma Çabaları", *İSO Dergisi*, Sayı:307 (22 Eylül 1991), ss.17-19.
- PAKDEMİRLİ, Ekrem : "Seçimin Ekonomiye Etkisi", *Ekonomik Vizyon Dergisi*, Sayı:15 (1995), s.24.
- PLOEG, Van Der : "Optimal Government Policy In A small Open Economy With Rational Expectations and Uncertain Election Outcomes", *International Economic Review*, Vol:28 (Haziran 1987), ss.469-491.

- ROGOFF, Kenneth
SİBERT, Anne : "Elections and Macroeconomic Policy Cycles", *Review of Economic Studies*, Sayı:181 (1988), ss.1-16.
- SAĞIR, Meral : "Siyasal Partiler ve İşlevleri", *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:18 (1995), ss105-123.
- SAVAŞ, Vural : "Ekonomik Hak ve Görevler Anayasal Denetime Alınmalı", *Dünya Gazetesi*, (17 Haziran 1994), s.4.
- SHEFFRİN, S., : "Evaluating Rational Partisan Business Cycles", *Economics and Politics*, Sayı:1 (1989), ss.239-259.
- SOH, Byung Hee : "Political Business Cycles in Industrialized Democratic Countries", *Kyklos*, Vol:39 (1986), ss.31-46.
- TOKGÖZ, Erdinç : "Merkez Bankalarının Bağımsızlığı", *Haccettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı:13 (1995), ss.1-16.
- TUNCER, Baran : "Enflasyonun Nedeni: Siyaset", *Milliyet Gazetesi*, Sayı:17424 (21 Mayıs 1996), s.18.
- TULLOCK, Gordon : "The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies and Theft", *Economic Inquiry*, Vol:5 (1967), ss.224-232.
- ULUDAĞ, İlhan : "Merkez Bankasının Özerkliği Niçin Önemlidir", *İstanbul Ticaret Gazetesi*, Sayı:1909 (10 Mayıs 1996), s.4.

UYGUR, Ercan : "Nasıl Bir Seçmensiniz?", *Yeni Yüzyıl Gazetesi*, Sayı:378 (28 Aralık 1995), s.11.

VARIM, Suphi : "Türkiye'de Popülizm ve Seçim Ekonomisi", *Egevizyon Dergisi*, Sayı:10 (Nisan-Haziran 1995), ss.18-20.

c. Diğerleri

AKYAZI, Haydar : "Merkez Bankacılığı ve Merkez Bankalarının Bağımsızlığı Sorunu", K.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, Ağustos 1994.

EK - Tablo 1

**Türkiye'de Seçimler, Oy (O), TBMM'indeki Sandalye Dağılımı
(%) ve Kazanılan Milletvekili Sayısı (M)**

SİYASAL PARTİ	S E Ç İ M L E R										
	1950	1954	1957	1961	1965	1969	1973	1977	1983	1987	1991
DP 0 %	53	57	47								
M	408	490	419								
CHP 0 %	40	35	41	37	29	28	33	41			
M	69	30	173	173	134	143	185	213			
MP 0 %	3				6	3	1				
M	1				31	6	-				
HP 0 %		1	4								
M		5	4								
KP 0 %		1									
M		5									
CMP 0 %		5	7								
M		-	4								
AP 0 %				35	53	47	30	37			
M				158	240	256	149	189			
CGP 0 %						7	5	2			
M						15	13	3			
CKMP 0 %				14	2						
M				54	11						
DP 0 %							12	2			
M							45	1			
MHP 0 %						3	3	6			
M						1	3	16			
MSP 0 %							12	9			
M							48	24			
TİP 0 %					3	3		0			
M					14	2		-			
TBP 0 %						3	1	0			
M						8	1	-			
YTP 0 %				14	4	2					
M				65	19	6					
ANAP 0 %									45	36	24
M									211	292	115
HP 0 %									31		
M									117		
MDP 0 %									23		
M									71		
DYP 0 %										19	27
M										59	178
SHP 0 %										25	21
M										99	88
DSP 0 %										9	11
M										0	7
RP 0 %										7	17
M										0	62
MÇP 0 %										3	
M										0	
IDP 0 %										1	
M										0	
SP 0 %											0
M											0
BAĞIMSIZL. 0 %	5	2	0,1	1	3	6	3	3	1	0	0
M	9	10	2	-	1	13	6	4	-	0	0

EK - Tablo 2 : Veri Seti

Yillar Seç	M1	M2	RM1	RM1 %	RM2	RM2 %
1950 S	1594	1774	5733.8		6381.3	
1951	2018	2201	7259.0	0.265997	7917.3	0.2406989853
1952	2421	2576	8291.1	0.142182	8821.9	0.1142631307
1953	2947	3182	9726.1	0.173074	10501.7	0.1904044442
1954 S	3372	3617	10156.6	0.044268	10894.6	0.0374158482
1955	4214	4511	11297.6	0.112336	12093.8	0.1100781905
1956	5361	5697	13075.6	0.157380	13895.1	0.1484426929
1957 S	6867	7262	14993.4	0.146673	15855.9	0.141112345
1958	7421	7873	13975.5	-0.06789	14826.7	-0.0649066601
1959	8699	9232	13180.3	-0.05690	13987.9	-0.0565777167
1960	9256	10044	13337.2	0.011902	14472.6	0.0346545533
1961 S	10025	11118	14219.9	0.066182	15770.2	0.0896582696
1962	10964	12125	15039.8	0.057660	16632.4	0.0546701786
1963	12167	13738	15460.0	0.027938	17456.2	0.0495292839
1964	13999	15797	17586.7	0.137562	19845.5	0.1368751422
1965 S	16434	19085	19494.7	0.108489	22639.4	0.1407829962
1966	19780	23442	22224.7	0.140041	26339.3	0.1634294831
1967	22682	27101	23529.0	0.058688	28113.1	0.0673420689
1968	25968	31398	25968.0	0.103657	31398.0	0.1168470536
1969 S	30127	36566	27947.1	0.076213	33920.2	0.0803306782
1970	35400	44300	30386.3	0.087277	38025.2	0.1210348317
1971	43600	56600	32106.0	0.056597	41678.9	0.0960714369
1972	52900	70900	34261.7	0.067140	45919.7	0.1017480181
1973 S	69800	90300	38994.4	0.138135	50446.9	0.0985903507
1974	88800	113300	41827.6	0.072656	53367.9	0.057901411
1975	117600	146600	46244.6	0.105599	57648.4	0.0802087589
1976	150400	181200	50810.8	0.098740	61216.2	0.0618883891
1977 S	209200	243600	55241.6	0.087202	64325.3	0.0507889486
1978	283700	328100	50887.9	-0.07881	58852.0	-0.0850878821
1979	444400	527700	50835.0	-0.00103	60363.8	0.0256871942
1980	704000	881900	37351.4	-0.26524	46790.1	-0.2248642321
1981	972100	1637200	38515.8	0.031172	64867.9	0.3863584149
1982	1341900	2554200	43612.1	0.132316	83012.1	0.2797110689
1983 S	1941000	3288400	48012.5	0.100898	81341.7	-0.0201229043
1984	2252700	5179000	37548.8	-0.21793	86325.3	0.0612677505
1985	3208700	8145500	36897.7	-0.01733	93667.3	0.0850509622
1986	5255100	12173200	44889.3	0.216587	103984.0	0.1101414789
1987 S	8629100	17648000	53086.1	0.182601	108570.3	0.0441061037
1988	11311600	27194200	40062.8	-0.24532	96314.8	-0.1128809271
1989	19557700	47139200	42425.6	0.058978	102256.9	0.0616942806
1990	31398000	71569600	42490.2	0.001523	96853.6	-0.0528401067
1991 S	46793000	117118300	38660.2	-0.09013	96762.8	-0.0009378271
1992	78341100	190736200	37061.4	-0.04135	90232.9	-0.0674839631
1993	129087100	282441900	37246.4	0.004992	81494.8	-0.0968384803

(Tablo 2'nin Devamı)

Yıllar Seç	Buğday	Pamuk	Tütün	Fındık
1950 S	0.284	2.122	2.057	
1951	0.280	1.302	1.761	0.898
1952	0.289	0.997	1.821	0.941
1953	0.300	0.817	2.063	1.015
1954 S	0.321	0.999	2.063	1.237
1955	0.332	1.258	2.436	1.591
1956	0.353	1.355	2.531	1.888
1957 S	0.447	1.901	2.645	2.139
1958	0.449	2.102	2.986	2.644
1959	0.517	2.022	3.928	3.231
1960	0.591	2.218	4.392	3.248
1961 S	0.726	2.289	4.291	4.373
1962	0.824	2.369	5.628	5.014
1963	0.821	2.291	9.943	5.238
1964	0.814	2.238	9.128	5.026
1965 S	0.858	2.072	8.079	4.893
1966	0.899	2.159	8.082	5.190
1967	0.899	2.306	8.212	4.985
1968	0.917	2.218	8.545	5.294
1969 S	0.972	2.368	6.855	5.577
1970	1.008	2.778	7.619	6.418
1971	1.052	3.407	7.841	7.535
1972	1.098	3.829	8.402	7.734
1973 S	1.330	7.230	12.220	9.450
1974	2.350	10.830	19.940	12.280
1975	2.715	9.700	29.910	12.880
1976	2.675	12.100	36.050	14.500
1977 S	2.950	14.040	45.190	15.710
1978	3.605	15.680	48.980	20.460
1979	5.280	25.710	61.180	40.370
1980	10.810	49.460	79.700	81.900
1981	18.535	75.540	131.950	112.160
1982	23.355	95.260	190.100	143.760
1983 S	27.900	138.450	226.990	173.960
1984	44.320	186.140	309.000	226.710
1985	66.000	214.330	781.400	448.000
1986	82.000	319.000	1029.000	712.000
1987 S	97.000	547.000	1121.000	1018.000
1988	156.000	686.000	1979.000	1751.000
1989	329.000	1263.000	2680.000	2176.000
1990	515.000	1817.000	3629.000	3030.000
1991 S	689.000	2720.000	4885.000	4332.000
1992	1152.000	4411.000	10915.000	7526.000
1993	2082.000	6794.000	32766.000	14681.000

(Tablo 2'nin Devamı)

Yıllar Seç	RBF	RBF %	RPF	RPF %
1950 S	1.021942		7.634172	
1951	1.007913	-0.01372785607	4.682374	-0.38665598642
1952	0.988013	-0.0197437251	3.414726	-0.2707276365
1953	0.990099	0.0021106097	2.695379	-0.2106600892
1954 S	0.967469	-0.0228554217	3.008433	0.1161447553
1955	0.889544	-0.0805458084	3.372386	0.1209773444
1956	0.860487	-0.0326644026	3.305365	-0.0198732305
1957 S	0.975327	0.1334588421	4.150873	0.2557984641
1958	0.845951	-0.1326492626	3.958003	-0.046464823
1959	0.782575	-0.0749160123	3.064090	-0.2258494206
1960	0.851585	0.0881822062	3.195965	0.0430387063
1961 S	1.029787	0.2092594593	3.246808	0.0159085241
1962	1.130315	0.0976204242	3.249657	0.0008773396
1963	1.043202	-0.077070046	2.911054	-0.1041963567
1964	1.022613	-0.0197363186	2.811557	-0.0341789699
1965 S	1.017793	-0.004712898	2.457888	-0.1257912239
1966	1.010112	-0.0075469474	2.425842	-0.0130379376
1967	0.932572	-0.0767634855	2.392116	-0.0139030095
1968	0.917	-0.0166985539	2.218	-0.0727875108
1969 S	0.901669	-0.0167178203	2.196660	-0.009621063
1970	0.865236	-0.0404069305	2.384549	0.0855338708
1971	0.774668	-0.1046736564	2.508836	0.0521218685
1972	0.711139	-0.0820076243	2.479922	-0.0115249616
1973 S	0.743016	0.0448250247	4.039136	0.628722875
1974	1.106924	0.4897701153	5.101271	0.2629704696
1975	1.067636	-0.0354925076	3.814392	-0.2522663739
1976	0.903716	-0.1535357872	4.087837	0.071687796
1977 S	0.778980	-0.1380250685	3.707420	-0.0930608628
1978	0.646636	-0.1698937448	2.812556	-0.2413710986
1979	0.603980	-0.065965919	2.940974	0.0456590194
1980	0.573535	-0.0504074462	2.624151	-0.1077273844
1981	0.734379	0.2804423385	2.992987	0.1405543834
1982	0.759043	0.0335846314	3.095973	0.034409162
1983 S	0.690132	-0.0907858228	3.424691	0.1061760474
1984	0.738740	0.0704323957	3.102643	-0.0940370334
1985	0.758952	-0.0273595994	2.464639	-0.2056323422
1986	0.700447	-0.077085993	2.724912	0.10560257
1987 S	0.596743	-0.1480545679	3.365139	0.2349533146
1988	0.552511	-0.0741215231	2.429634	-0.2779988093
1989	0.713684	0.2917095094	2.739767	0.1276460217
1990	0.696938	-0.0234640209	2.458907	-0.1025123222
1991 S	0.569249	-0.1832138993	2.247255	-0.0860754942
1992	0.544984	-0.0426269447	2.086741	-0.0714269031
1993	0.600733	-0.1022945837	1.960318	-0.0605840879

(Tablo 2'nin Devamı)

Yıllar Seç	RTF	RTF %	RFF	RFF %
1950 S	7.399640		3.228776	
1951	6.334532	-0.1439404988	3.222945	-0.0018061864
1952	6.234931	-0.0157234759	3.348184	0.0388587472
1953	6.807920	0.0918998524	3.724397	0.1123632034
1954 S	6.213253	-0.0873493976	4.265683	0.1453351965
1955	6.529490	0.0508972681	4.604390	0.0794026529
1956	6.171951	-0.0547576248	4.670960	0.0144580392
1957 S	5.775545	-0.064226912	4.978342	0.06580703
1958	5.622787	-0.0264492156	4.894848	-0.0167714978
1959	5.951363	0.058436578	4.680115	-0.0438692253
1960	6.328530	0.063374824	6.202836	0.3253598505
1961 S	6.086524	-0.0382403855	6.877914	0.108833762
1962	7.720164	0.2684027148	6.655654	0.0323151085
1963	12.63405	0.6365005161	6.314070	0.0513223813
1964	11.46733	-0.0923469808	5.804270	0.0807402928
1965 S	9.583629	-0.1642671565	5.831460	0.0046845184
1966	9.080898	-0.0524572654	5.171161	0.1132304384
1967	8.518672	-0.0619131085	5.294	0.0237544634
1968	8.545	0.0030905991	5.173469	0.0227673994
1969 S	6.358998	-0.2558223353	5.509012	0.0648585045
1970	6.539914	0.0284503965	5.548600	0.0071860439
1971	5.773932	-0.1171241534	5.009067	0.0972377609
1972	5.441709	-0.0575383282	5.279329	0.0539546051
1973 S	6.826815	0.2545350336	5.784267	0.0956443288
1974	9.392369	0.3758053213	5.064883	0.1243689966
1975	11.76169	0.2522611089	5.898648	0.0328211558
1976	12.17905	0.0354842681	4.148402	0.1531153711
1977 S	11.93292	-0.020208927	4.669955	0.1153328976
1978	8.785650	-0.2637473468	3.617936	-0.2583086718
1979	6.998398	-0.2034285048	4.345288	-0.0590410414
1980	4.228565	-0.395781	4.443916	-0.0226975801
1981	5.228020	0.2363578841	4.672215	0.051377855
1982	6.178296	0.1817659815	4.303064	0.0790136316
1983 S	5.614811	-0.0912038567	3.778877	0.1218171053
1984	5.150515	-0.0826914314	5.151675	-0.3632817988
1985	8.985533	-0.7445893899	6.081935	-0.1805742328
1986	8.789763	0.0217873193	6.262726	0.0297260062
1987 S	6.896382	-0.215407532	6.201588	0.0097622181
1988	7.009105	-0.0163453536	4.720296	-0.238856922
1989	5.813600	-0.1705646189	4.100434	0.1313183346
1990	4.911048	0.1552482659	3.579085	0.1271448769
1991 S	4.035972	-0.1781852236	3.560375	-0.0052276414
1992	5.163632	-0.2794022647	4.236006	-0.1897640771
1993	9.454192	-0.8309189271	5.576184	0.3163776018

(Tablo 2'nin Devamı)

Yıllar Seç	RKG	RKG %	RKH	RKH %
1950 S	5105931.6547		5278356.1151	
1951	5920848.9209	0.1596020709	5721291.3669	-0.0839153786
1952	7656948.6301	0.2932180389	7701705.4795	-0.3461480959
1953	7498815.1815	0.0206522802	7571151.8152	0.0169512668
1954 S	7201165.6627	0.039692873	7725102.4096	-0.0203338406
1955	8440656.8365	0.1721236855	8870949.0617	-0.1483276973
1956	8060597.561	0.0450272156	8505290.2439	-0.0412198081
1957 S	8660700.8734	0.0744489857	9088982.5328	0.0686269689
1958	9081129.9435	0.0485444627	9372998.1168	-0.032483364
1959	9675510.6061	-0.0654522803	10193972.7273	-0.0875893284
1960	9990279.5389	-0.0325325397	10547962.536	0.0347254028
1961 S	15508991.4894	0.5524081612	16145442.5532	0.5306693115
1962	12370028.8066	0.2023963122	12507629.6296	0.225315157
1963	14905648.0305	0.2049808665	14899086.4041	-0.1911998392
1964	16231384.4221	0.0889418822	17002054.02	-0.1411474207
1965 S	16118494.6619	0.0069550297	17186113.879	-0.0108257425
1966	18603925.843	0.1541974752	19380058.427	-0.127657978
1967	21148001.037	0.1367499373	21045682.573	-0.0859452592
1968	20630204	0.0244844435	21322065	-0.0131325
1969 S	21856153.061	0.0594249607	23549978.664	-0.1044886442
1970	28429424.034	0.3007515071	28211027.468	-0.1979215722
1971	29921052.283	0.0524677618	34072100.884	-0.20775824
1972	33000106.865	0.1029059591	32980053.756	-0.0320510652
1973 S	34320479.888	0.0400111742	35914770.391	0.0389845922
1974	34656480.452	0.0097900893	36635325.483	0.020062918
1975	44368071.569	0.2802243907	44918667.322	-0.2261025862
1976	50917655.743	0.1476193114	52374428.378	-0.165983766
1977 S	51801306.311	0.0173545022	63427712.173	-0.2110435214
1978	58045753.184	0.1205461275	62368323.946	-0.0167022929
1979	62364745.367	0.0744066869	69939579.73	-0.1213958514
1980	50012807.407	0.1980596231	58451716.309	-0.16425411
1981	57190329.332	0.1435136777	60992951.702	0.0434758045
1982	49263864.539	-0.1385979917	53778460.561	0.1182840138
1983 S	62147074.876	0.2615144073	68843620.377	-0.2801337126
1984	50964525.503	0.1799368578	69565463.38	0.0104852563
1985	65930012.856	0.2936451817	66313180.838	-0.0467513962
1986	56631278.026	0.1410394815	66830633.504	-0.0078031646
1987 S	60869782.847	-0.0748438843	75142828.04	-0.1243770125
1988	59548209.551	0.0217114837	72157145.682	-0.0397334308
1989	65532580.182	-0.1004962311	81889844.731	0.13488119851
1990	74520916.688	-0.137158288	89033087.936	-0.082299029
1991 S	79622696.449	-0.0684610441	106774198.576	-0.1992642404
1992	82391400.979	-0.0347728054	103683859.379	-0.0289427525
1993	101231771.716	0.2286691392	139680972.86	-0.3471814581

(Tablo 2'nin Devamı)

Yıllar Seç	KG	KH	DEF	TFE	TFE %
1950 S	1419449	1467383	25.200	27.800	0
1951	1645996	1590519	26.800	27.800	0.0503597122
1952	2235829	2248898	27.500	29.200	0.0376712329
1953	2272141	2294059	28.900	30.300	0.095709571
1954 S	2390787	2564734	30.300	33.200	0.1234939759
1955	3148365	3308864	33.800	37.300	0.0991957105
1956	3304845	3487169	37.700	41.000	0.1170731707
1957 S	3966601	4162754	46.500	45.800	0.1593886463
1958	4822080	4977062	53.200	53.100	0.2429378531
1959	6385837	6728022	63.700	66.000	0.0515151515
1960	6933254	7320286	65.800	69.400	0.0158501441
1961 S	10933839	11382537	68.500	70.500	0.0340425532
1962	9017751	9118062	75.000	72.900	0.0795610425
1963	11730745	11725581	79.300	78.700	0.0114358323
1964	12920182	13533635	81.400	79.600	0.0590452261
1965 S	13587891	14487894	84.900	84.300	0.0557532622
1966	16557494	17248252	90.300	89.000	0.0831460674
1967	20336673	20288038	96.200	96.400	0.037443983
1968	20630204	21322065	100.000	100.000	0.078
1969 S	23560933	25386877	107.200	107.800	0.0807050093
1970	33120279	32865847	116.400	116.500	0.1656652361
1971	40632789	46269913	136.600	135.800	0.1369661267
1972	50952165	50921203	150.500	154.400	0.1593264249
1973 S	61433659	64287439	182.300	179.000	0.1860335196
1974	73575708	77776796	237.900	212.300	0.1978335196
1975	112828006	114228171	288.200	254.300	0.1978332548
1976	150716261	155028308	332.200	296.000	0.1639795517
1977 S	196171547	240200746	411.800	378.700	0.2793918919
1978	323605074	347703406	604.200	557.500	0.4721415368
1979	545192604	611411806	1061.100	874.200	0.5680717489
1980	942641394	1101697949	2012.200	1884.800	1.1560283688
1981	1443426722	1539401108	2904.500	2523.900	0.3390810696
1982	1515799848	1654709453	3726.800	3076.900	0.2191053528
1983 S	2512419796	2783141041	4695.300	4042.700	0.3138873542
1984	3057565743	4173510410	6974.600	5999.400	0.4840082123
1985	5733405778	5766726832	10663.500	8696.200	0.4495116178
1986	6629710456	7823728603	14462.300	11706.800	0.3461971896
1987 S	9894322332	12214391555	19302.400	16254.900	0.3885007004
1988	16813258322	20373353612	32761.100	28234.700	0.7369962288
1989	30209733073	37750235743	57489.900	46098.800	0.6327001881
1990	55066933303	65790644198	90629.100	73894.600	0.6029614654
1991 S	96372524988	129235752860	144253.900	12136.500	0.6379613666
1992	174160756000	219169223000	235845.300	211382.200	0.7464335139
1993	350845430068	484101287226	394691.000	346576.400	0.6395723008

(Tablo 2'nin Devamı)

Yıllar Seç	DIŞB	DIŞB %	M.B.KR	MBKR %	R MBKR	RMBKR %
1950 S	277		1140		4100.719	
1951	268	-0.03249	1448	0.270175	5208.633	0.270175
1952	294	0.097014	1866	0.288674	6390.410	0.226888
1953	269	-0.08503	2103	0.127009	6940.594	0.086095
1954 S	304	0.130111	2810	0.336186	8463.855	0.219471
1955	346	0.138157	3078	0.095373	8252.010	-0.02502
1956	420	0.213872	3723	0.209551	9080.487	0.100396
1957 S	430	0.023809	4727	0.269674	10320.96	0.136608
1958	426	-0.00930	5472	0.157605	10305.08	-0.00153
1959	489	0.147887	5873	0.064144	8822.727	-0.14384
1960	558	0.141104	6124	0.051691	8824.207	0.000167
1961 S	611	0.094982	1157	-0.81107	1641.134	0.81401
1962	732	0.198036	1824	0.576490	2502.057	0.524589
1963	659	-0.09972	3150	0.726973	4002.541	0.599699
1964	856	0.29837	4140	0.314285	5201.005	0.299425
1965 S	1434	0.675233	4665	0.126811	5533.807	0.063988
1966	1597	0.113668	6671	0.430010	7495.505	0.354493
1967	1710	0.070757	8776	0.315544	9103.737	0.214559
1968	1883	0.101169	10168	0.158614	10168	0.116904
1969 S	2052	0.089750	12920	0.270653	11985.15	0.178713
1970	2297	0.119395	14565	0.127321	12502.14	0.043135
1971	2467	0.074009	16273	0.117267	11983.06	-0.04151
1972	2567	0.040535	19534	0.200393	12651.55	0.055786
1973 S	2914	0.135177	28780	0.473328	16078.21	0.270848
1974	3150	0.080988	52592	0.827380	24772.49	0.540749
1975	3250	0.031746	66198	0.258708	26031.45	0.050821
1976	4037	0.242153	110621	0.671062	37371.95	0.435645
1977 S	4609	0.141689	489699	3.426817	129310.5	2.460095
1978	6921	0.364938	261886	-0.50605	43387.62	-0.66446
1979	14234	1.262597	382138	0.579826	43712.88	0.007496
1980	15173	0.065968	655183	0.714519	34761.40	-0.20477
1981	15519	0.022803	925500	0.412582	36669.44	0.054889
1982	17619	0.135317	910500	-0.01620	29591.47	-0.19302
1983 S	18385	0.143475	1234100	0.355409	30526.62	0.031602
1984	20659	0.123687	879400	-0.28741	14658.13	-0.51982
1985	25476	0.233167	1189600	0.352740	13679.53	-0.06676
1986	32101	0.260048	2251800	0.892905	19234.97	0.406112
1987 S	40228	0.253169	3862600	0.715338	23762.68	0.235389
1988	40772	0.013522	5563100	0.440247	19703.06	-0.17084
1989	41721	0.023275	10892000	0.957901	23627.51	0.199179
1990	49035	0.175307	7254000	-0.33400	9816.684	-0.58452
1991 S	50489	0.029652	21632000	1.982078	17872.29	0.820603
1992	55592	0.101071	4284000	0.968565	20145.49	0.127191
1993	67356	0.211613	82936000	0.947585	23930.07	0.187862

(Tablo 2'nin Devamı)

Yıllar Seç	KSÜÇYOS	KSÜÇYOS %	KSÜÇYÖD	KSÜÇYÖD %
1950 S	76033		139.9	
1951	83871	0.103086	160.8	0.149392
1952	82115	-0.02093	179.6	0.116915
1953	86331	0.051342	221.3	0.232182
1954 S	86161	-0.00196	243.6	0.100768
1955	94473	0.096470	286.1	0.174466
1956	105520	0.116932	352	0.230339
1957 S	110799	0.050028	428	0.215909
1958	117852	0.063655	527.6	0.232710
1959	123144	0.044903	736.1	0.395185
1960	127988	0.039336	832.8	0.131368
1961 S	126225	-0.01377	857.4	0.029538
1962	128028	0.014284	1002	0.168649
1963	134383	0.049637	1060.5	0.058383
1964	147391	0.096797	1252.6	0.181140
1965 S	157288	0.067147	1527.2	0.219224
1966	170160	0.081837	1828.1	0.197027
1967	177597	0.043705	2127.6	0.163831
1968	184402	0.038317	1163.2	0.063733
1969 S	190198	0.031431	2542.4	0.123365
1970	185444	-0.02499	3161.2	0.243392
1971	198264	0.069131	3970.8	0.256105
1972	212375	0.071172	4602.4	0.159061
1973 S	217456	0.023924	5649.7	0.227555
1974	231139	0.062923	7960.7	0.409048
1975	239805	0.037492	11310	0.420729
1976	255599	0.065861	18731.7	0.656206
1977 S	282030	0.103408	27032.6	0.443147
1978	282874	0.002992	39862.8	0.474619
1979	294013	0.039377	66979.7	0.680255
1980	287189	-0.02320	117669.4	0.756791
1981	271474	-0.05472	163721.4	0.391367
1982	265859	-0.02068	192.309.7	0.174615
1983 S	278903	0.049063	242820.9	0.262655
1984	279164	0.000935	304232.2	0.252907
1985	276551	-0.00936	400658.1	0.316948
1986	270594	-0.02154	509158.7	0.270805
1987 S	267821	-0.01024	754069.5	0.481010
1988	262148	-0.02118	1193457	0.582688
1989	254474	-0.02927	2808987.3	1.353656
1990	249762	-0.01851	5252095.1	0.869746
1991 S	237127	-0.05058	11700797.9	1.227834
1992	225697	-0.04820	19629482.8	0.677619
1993	212322	-0.05926	31249332	0.591959

(Tablo 2'nin Devamı)

Yıllar Seç	RKSÜÇYÖD	RKSÜÇYÖD %
1950 S	503.2374	
1951	578.4172	0.149392423
1952	615.0684	0.063364683
1953	730.3630	0.187449925
1954 S	733.7349	0.004616749
1955	767.0241	0.045369502
1956	858.5365	0.119308445
1957 S	934.4978	0.088477570
1958	993.5969	0.063241635
1959	1115.303	0.122490350
1960	1200	0.075940768
1961 S	1216.170	0.013475177
1962	1374.485	0.130175350
1963	1347.522	-0.01961705
1964	1573.618	0.167786362
1965 S	1811.625	0.151248298
1966	2054.044	0.133813441
1967	2207.053	0.074491553
1968	2263.2	0.025439368
1969 S	2358.441	0.042082696
1970	2713.476	0.150537898
1971	2924.005	0.077586632
1972	2980.829	0.019433314
1973 S	3156.256	0.058852073
1974	3749.740	0.188034102
1975	4447.502	0.186082726
1976	6328.277	0.422883154
1977 S	7138.262	0.127994625
1978	7150.278	0.001683259
1979	7661.827	0.071542662
1980	6243.070	-0.18517213
1981	6486.841	0.039046634
1982	6250.112	-0.03649382
1983 S	6006.404	-0.03899257
1984	5071.043	-0.15572717
1985	4607.277	-0.09145373
1986	4349.255	-0.05600311
1987 S	4639.028	0.066625845
1988	4226.915	-0.08883605
1989	6093.406	0.441572725
1990	7107.549	0.166432799
1991 S	9667.164	0.360126313
1992	9286.251	-0.03940278
1993	9016.578	-0.02904006

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet DURKAYA, 22.11.1969 tarihinde Tirebolu'da dünyaya gelmiştir. İlk öğrenimini 1975-1980 yılları arasında Giresun Tirebolu Köşeler Köyü İlkokulu'nda tamamladıktan sonra, 1980-1987 tarihleri arasında Giresun Espiye İmam-Hatip Lisesi'ni birincilikle bitirmiştir. 1988 yılında Ege Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Radyo-TV Bölümünde yükseköğrenimine başlamıştır. Buradan kendi isteğiyle ayrıldıktan sonra, 1993 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümünden birincilikle mezun olmuştur. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bölümünde bir yıl araştırma görevliliği yapmıştır. Halen yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

DURKAYA, evli olup İngilizce ve Arapça bilmektedir.